

Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2020

A. Visser
D.D.J. Keuper
M. Huber
J.A. Guldemon

Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015-2020

Abstract: In het faunabeheerplan wordt zowel het beheer van de standganzen als de wintergasten beschreven voor de periode 2015-2020.

Auteurs: A. Visser¹, D. Keuper¹, M. Huber² & A. Guldemon¹

¹ CLM Onderzoek en Advies; ² Faunabeheereenheid Zuid-Holland

Omslag foto brandganzen: Theo van Lent

Omslag foto stadsganzen: Dirk Keuper

© Maart 2015 CLM, publicatienummer CLM-866

CLM Onderzoek en Advies

Postbus:

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres:

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 570 700

F 0345 470 799

www.clm.nl

Inhoud

Voorwoord	4
Managementsamenvatting	6
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding en achtergrond	9
1.2 Definities	10
1.3 Doel van het faunabeheerplan	11
1.4 Kaders	11
1.5 Leeswijzer en werkgebied van de Faunabeheereenheid	12
2 Materiaal en Methode	14
2.1 Populatie(ontwikkeling)	14
2.2 Andere tellingen en aantalschattingen	15
2.3 Schadebepaling	17
2.4 Beheer	17
3 Wettelijk kader en beleid	19
3.1 Flora- en faunawet en faunabeheerplan	19
3.2 Grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans	21
3.3 Soepgans, nijlgans en Indische gans	23
3.4 Landelijk en provinciaal beleid	23
3.5 Nieuw provinciaal ganzenbeleid	24
4 Kenmerken ganzensoorten	26
4.1 Grauwe gans	27
4.2 Kolgans	28
4.3 Brandgans	28
4.4 Canadese gans	28
4.5 Nijlgans	29
4.6 Soepgans	29
4.7 Indische gans	30
4.8 Samenvatting	30
5 Populatieontwikkeling	31
5.1 Standganzen	31
5.1.1 Standganzen in 2013	32
5.1.2 Populatieontwikkeling standganzen	33
5.2 Overwinterende ganzen	35
5.2.1 Overwinterende ganzen in 2012/2013	36
5.2.2 Populatieontwikkeling overwinterende ganzen	37
5.2.3 Wintergasten	38
6 Schade aan belangen	41
6.1 Volksgezondheid en openbare veiligheid	42
6.2 Schade aan gewassen	43
6.2.1 Ontwikkeling 2003-2013	45
6.2.2 Gans- en gewassoort	47

6.3	Schade aan flora en fauna	49
6.3.1	Weidevogels	50
6.3.2	Rietland	51
6.3.3	Vennen en duinplassen	51
6.3.4	Graslanden	52
6.4	Veiligheid van het luchtverkeer	52
7	Uitgevoerd beheer	58
7.1	Ontwikkeling beheer	58
7.2	Beheer per soort	62
7.2.1	Grauwe gans	63
7.2.2	Brandgans	65
7.2.3	Kolgans	67
7.2.4	Canadese gans	69
7.2.5	Nijlgans	70
7.2.6	Soepgans	72
7.2.7	Indische gans	73
7.3	Locatie-specifieke beheermaatregelen	74
8	Evaluatie beheer en monitoring	76
8.1	Standganzen	76
8.2	Overwinterende ganzen	79
8.3	Locatie-specifieke maatregelen	80
8.4	Monitoring	83
9	Samenvatting en conclusies	85
9.1	Populatieontwikkeling	85
9.2	Schade aan belangen	85
9.3	Uitgevoerd beheer	86
9.4	Evaluatie beheer	87
9.5	Conclusies beheer	87
	Uitvoeringsplan 2015-2020	89
10	Doelen en tijdpad standganzen 2015-2020	90
10.1	Nieuw ganzenbeleid	90
10.2	Doelen en streefstand	90
10.3	Tijdpad	93
11	Beheer 2015-2020	94
11.1	Beheer standganzen	95
11.2	Beheer wintergasten	96
11.3	Monitoring en evaluatie	96
11.4	Toestemming voor gebruik van de ontheffingen	97
12	Gunstige staat van instandhouding	98
12.1	Flora- en Faunawet	98
12.2	Natuurbeschermingswet 1998	100
	Literatuur	103

Voorwoord

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland (GS) heeft onlangs in haar beleid vastgelegd hoe ze de schade die wordt aangericht door de nog steeds groeiende ganzenpopulatie wil beperken. Voor u ligt het faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020. Met dit plan wil de Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) uitwerking geven aan dit beleid.

GS wil de inheemse standganzenpopulatie duurzaam in stand houden waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de populaties en de bescherming van de (vlieg)veiligheid, volksgezondheid, flora en fauna, landbouwgewassen en de beschikbare gelden voor de uitkering van een tegemoetkoming voor geleden schade. Daartoe is afgesproken om de populatie standganzen te reduceren tot een niveau waarop de schade acceptabel zal zijn.

Wintergasten – de trekganzen die gedurende enige tijd in de winterperiode in ons land verblijven – mogen tijdens de winterrustperiode op alle percelen met gras, oogstresten en groenbemesters en in de natuurgebieden foerageren en rusten. Alleen de grauwe gans en de kolgans mogen in deze rustperiode van percelen met kwetsbare gewassen worden verjaagd met ondersteunend afschot.

Dit faunabeheerplan is vastgesteld door het bestuur van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) op 27 februari 2015. De taak van de faunabeheereenheid, zoals vastgelegd in de Flora- en faunawet in de artikelen 29 en 30, is het opstellen van faunabeheerplannen en het uitvoeren van het faunabeheer ter voorkoming van schade of anders gezegd ter bescherming van in de wet limitatief opgesomde belangen. In de FBE werken LTO Noord, Federatie Particulier Grondbezit, De Koninklijke jagersvereniging, Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Zuid-Hollands Landschap samen. Alle partijen hebben ingestemd met het beleid en het faunabeheerplan.

Ten behoeve van het ganzenbeheer heeft de FBE vier regiogroepen in het leven geroepen waarin de plaatselijke beheerders en grondgebruikers afspraken maken en samenwerken om de problemen beheersbaar te maken. In deze groepen zijn wilbbeheereenheden, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Zuid-Hollands Landschap, LTO Noord, Rotterdam The Hague Airport, Groenservice Zuid-Holland, waterschappen, Rijkswaterstaat en gemeenten vertegenwoordigd. Alle partijen in de regiogroepen beseffen de grote inspanningen die moeten worden geleverd om de gestelde doelen te realiseren. Zij hebben ingestemd met het faunabeheerplan en hebben toegezegd zich maximaal te zullen inspannen om het gestelde doel te realiseren. Daarbij hebben ze wel aangegeven dat medewerking en samenwerking van alle partijen inclusief de provincie noodzakelijk is. Essentieel is dat ontheffingen en aanwijzingen op basis van de Flora- en faunawet en toestemmingen op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 worden afgegeven om effectief beheer mogelijk te maken.

Ook voorlichting over de noodzaak van het beheer en over specifieke beheermaatregelen vanuit de overheid is nodig om onrust in de samenleving weg te nemen.

Den Haag, 5 maart 2015

Namens het bestuur van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland

Ir. J.J. Helder
Voorzitter

Managementsamenvatting

Het voorliggende faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020 heeft betrekking op de volgende zeven algemeen in Zuid-Holland voorkomende soorten standganzen: grauwe gans, kolgans, brandgans, Canadese gans, soepgans, Indische gans en nijlgans. Standganzen worden als volgt gedefinieerd: ganzen die in ons land broeden en hun jaarcyclus (vrijwel) volledig in of nabij hun Nederlandse broedgebieden voltooien. Daarnaast heeft dit faunabeheerplan betrekking op de volgende drie soorten wintergasten: grauwe gans, brandgans en kolgans. Er komen meer soorten wintergasten naar Nederland, maar deze drie soorten zijn het talrijkst in Zuid-Holland. Wintergasten worden in dit faunabeheerplan als volgt gedefinieerd: ganzen die buiten Nederland elders in Noord-Europa / Siberië broeden en in het winterhalfjaar gedurende enige tijd in Nederland of elders in West-Europa verblijven.

Waarom beheer van ganzen?

Het ganzenbeheer dat in Zuid-Holland wordt uitgevoerd in de periode 2015 – 2020 is ter bescherming van de vliegveiligheid, de landbouw, de volksgezondheid en openbare veiligheid en de flora en fauna. In vier regio-bijlagen is regiospecifieke informatie opgenomen. De vier regio's waarin Zuid-Holland is opgedeeld zijn: Noordelijke Delta, Delfland en Schieland, Veenweiden en Zuid-Holland-Noord.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland (GS) hebben in 2014 het Ganzenbeleidskader Zuid-Holland vastgesteld. Dit faunabeheerplan is opgesteld op basis van dit beleidskader en zal – na goedkeuring van het plan door GS - dienen als grondslag voor de aanvraag en verlening van ontheffing en aanwijzing volgens respectievelijk artikel 68 en 67 Flora- en faunawet.

Monitoring van aantallen ganzen

Voor alle soorten ganzen wordt een overzicht gegeven van hun kenmerken en de populatieontwikkeling. De aantalsontwikkeling van de standganzen wordt geschetst aan de hand van de gegevens van de telling die vanaf 2007 jaarlijks op de derde zaterdag van juli wordt uitgevoerd door wildbeheereenheden en terreinbeheerders op basis van een vastgesteld protocol. In de winterperiode worden er maandelijkse ganzentellingen gehouden door Sovon. In deze maanden zijn zowel standganzen als wintergasten aanwezig in Zuid-Holland. De ontwikkeling van het aantal getelde ganzen in de winterperiode wordt weergegeven op basis van deze tellingen. De juli-telling wordt provinciedekkend uitgevoerd, de telling in de winterperiode wordt uitgevoerd op pleisterplaatsen waar veel ganzen samenkomen. De wintertelling levert dus een onderschatting van de aantallen in de winterperiode op.

Toename standganzen

Het aantal standganzen is de afgelopen decennia fors toegenomen in Zuid-Holland en in geheel Nederland. Eind jaren zeventig waren er in Zuid-Holland slechts enkele grauwe ganzen en nijlganzen, in 2013 zijn in totaal ruim 160.000 standganzen geteld. In heel Nederland zijn in 2012 naar schatting 600.000 standganzen aanwezig.

De grauwe gans komt in Zuid-Holland het meest voor (in 2013: 100.522 exemplaren), gevolgd door brandgans (31.325 exemplaren), Canadese gans (17.589 exemplaren), nijlgans (10.441 exemplaren), soepgans (2.382 exemplaren), kolgans (1.367 exemplaren) en Indische gans (90 exemplaren). De populatieontwikkeling vanaf 2008 laat zien dat de populatie brandganzen het sterkst toeneemt (gemiddeld circa 18% per jaar). Het aantal grauwe ganzen neemt jaarlijks met bijna 12% toe. Ook de populatie kolganzen wordt steeds groter (gemiddeld met 8% vanaf 2009). Het aantal soepganzen in Zuid-Holland neemt jaarlijks (steeds sterker) af. Nijlganzen lijken ook in aantal af te nemen. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Canadese ganzen.

Toename wintergasten

Werden omstreeks 1980 in Nederland in de winter nog rond de 500.000 ganzen geteld, inmiddels zijn tijdens de piek in december-januari zo'n 2,1 miljoen ganzen landelijk aanwezig. Het maximaal aantal getelde ganzen tijdens de meest recente beschikbare telling (winterperiode 2012-2013) in Zuid-Holland is ruim 300.000 ganzen. Er zijn toen 137.101 brandganzen, 80.681 grauwe ganzen, 74.431 kolganzen en 14.442 Canadese ganzen, nijlganzen en soepganzen geteld. De afgelopen tien jaar tot en met de winterperiode 2012-2013 is het aantal brandganzen met 75% toegenomen. Het aantal kolganzen is met 50% gestegen maar de groei is al snel gestabiliseerd. Ook landelijk nemen de seizoensmaxima van de brandgans nog jaarlijks toe, terwijl het aantal kolganzen stabiliseert rond een niveau van 850.000 vogels. Het aantal grauwe ganzen neemt gestaag toe. Deze toename wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de toename van de populatie standganzen.

In dit plan is een inschatting gemaakt van het aandeel wintergasten in de populatie ganzen die in de winter in Zuid-Holland aanwezig is. In 2012 was naar inschatting 17% van de grauwe ganzen, 81% van de brandganzen en 99% van de kolganzen wintergast.

Gevolgen van de toename van de ganzen

Met de toename van het aantal ganzen in de omgeving van Schiphol en Rotterdam The Hague Airport (RTHA), is ook het aantal (risicovolle) bewegingen van ganzen door het luchtruim direct rond de luchthavens toegenomen. Tot op heden is één aanvaring tussen ganzen en een vliegtuig op RTHA geconstateerd. Bij Schiphol vinden jaarrond regelmatig aanvaringen plaats.

In de zomerperiode is de getaxeerde schade toegenomen tot ruim 300.000 euro. In de winterperiode is de schade zeker het dubbele, met een maximum van ruim 850.000 euro in 2010-2011.

Vanuit diverse regio's in Zuid-Holland wordt melding gemaakt van doelstellingen voor flora en fauna die onder druk staan door de populatie standganzen. Broedgebieden van weidevogels worden mogelijk beïnvloed door verstoring, ganzenuitwerpselen en -vraat. Gebieden met kenmerkende vegetatie als rietland, voedselarme vennen en duinplassen en kruidenrijk grasland kunnen verdwijnen door ganzenvraat of van vegetatiesamenstelling veranderen of verarmen door een verrijking met nutriënten uit uitwerpselen van ganzen. Ganzen vormen een risico voor de verkeersveiligheid, vervuilen recreatiegebieden en hebben een negatieve invloed op de (zwem)waterkwaliteit.

Evaluatie van het beheer van ganzen

Het beheer dat de afgelopen jaren is uitgevoerd - op basis van de voorgaande faunabeheerplannen - wordt geëvalueerd. Ook de mogelijke en genomen locatie-specifieke maatregelen om schade te beperken, worden besproken. In de zomerperiode was het beheer gericht op het terugbrengen van

de populatie standganzen en werden er meer ganzen geschoten dan in de winterperiode. In de winterperiode is alleen verjagend afschot uitgevoerd van kolganzen en grauwe ganzen op landbouwpercelen. Het beheer van standganzen door afschot is de afgelopen tien jaar toegenomen. De beheerinspanning is aanzienlijk met een gemiddeld afschot van de getelde standganzenpopulatie van 39% voor grauwe gans, 20% voor brandgans en 84% voor de kolgans. Voor de Canadese gans en uitheemse soorten zijn beperkt cijfers beschikbaar. In 2011 is 37% van de Canadese ganzen, 71% van de nijlganzen, 25% van de soepganzen en 20% van de Indische ganzen geschoten. Jaarlijks wordt een toenemend aantal nesten behandeld. Bekend is dat op kleine schaal rasters zijn geplaatst om te zorgen dat ouderparen met niet-vliegvlugge jongen in de broedgebieden blijven en niet op landbouwpercelen foerageren. Daarnaast zijn in de winterperiode op landbouwpercelen werende en verjagende middelen ingezet.

Doelen niet gehaald

In 2010 is voor de standganzen een gewenste populatiehoogte vastgesteld die door beheermaatregelen moet worden bereikt. Deze nagestreefde stand komt ongeveer overeen met de aantallen standganzen die in Zuid-Holland aanwezig waren in 2001. In dat jaar was de landbouwschade nog aanvaardbaar. Bij deze stand zijn ook de risico's voor de openbare veiligheid en volksgezondheid, flora en fauna en de veiligheid van het vliegverkeer minimaal. Deze streefstand is niet gehaald, de populatie standganzen is ondanks het uitgevoerde beheer toegenomen. Het beheer heeft de groei van de populaties wel beperkt. Grauwe gans, brandgans en kolgans nemen nog toe, de populatie van Canadese gans stabiliseert en die van soepgans en nijlgans nemen af.

Aangepaste doelen en maatregelen

In dit faunabeheerplan wordt de stand die over vijf jaar moet zijn bereikt naar boven bijgesteld. Dit betekent dat een hogere schade voor nu wordt aanvaard. De nieuwe streefstand van 35.500 grauwe ganzen en 19.500 brandganzen komt ongeveer overeen met het aantal ganzen dat respectievelijk in 2005 en 2009 in Zuid-Holland aanwezig was. Voor de kolgans wordt een streefstand van 200 vastgesteld. Voor de overige ganzensoorten wordt een minimale stand nagestreefd.

Om deze stand te bereiken zal het bestaande beheer geïntensiveerd moeten worden en zullen de beheermaatregelen worden uitgebreid. Onder andere met afschot van koppelvormende ganzen in februari, vangen en doden van ganzen in de ruiperiode en gecoördineerd afschot in natuurgebieden. Daarnaast worden locatie-specifieke maatregelen die op draagvlak kunnen rekenen, ingezet. Op het moment dat de streefstanden zijn bereikt en de schade op een aanvaardbaar niveau ligt, kan het beheer aanzienlijk worden teruggeschoefd. Slechts de aanwas van de kleinere populatie heeft vervolgens nog jaarlijks te worden weggenomen.

In de winterperiode zal een rustperiode in acht worden genomen ter bescherming van de wintergasten. Alleen verjagend afschot van grauwe gans en kolgans van percelen met kwetsbare gewassen zal worden uitgevoerd.

Een eerste evaluatie van het beheer zal plaatsvinden na de juli-telling van 2016. De monitoring van het beheer zal met name plaatsvinden aan de hand van de ganzentellingen en de beheer- en schadegegevens.

1

Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

Het aantal ganzen dat in Nederland broedt en de volledige jaarcyclus in de omgeving van de broedplaatsen volbrengt (standganzen) is de afgelopen decennia fors toegenomen (Van der Jeugd *et al.* 2006); zo ook in Zuid-Holland. Eind jaren zeventig ging het in deze provincie om enkele paren van alleen de grauwe gans (Teixeira 1979). Nadien hebben zich meer soorten gevestigd en is het aantal van alle soorten toegenomen (Bekhuis *et al.* 1987, SOVON 2002, Voslamber 2005a, Visser & Keuper 2013). Thans zijn meer dan tien soorten ganzen in de provincie broedend vastgesteld en overstijgt het aantal vogels van alle soorten tezamen de 160.000 exemplaren (Visser & Keuper 2013). Grauwe ganzen komen verspreid over Zuid-Holland voor met lokaal grote aantallen broedparen. Brandganzen komen vooral voor in de Noordelijke Delta en rond de Reeuwijkse Plassen. Canadese ganzen hebben het zwaartepunt van hun verspreiding in en rond Delfland en de Hoeksche Waard. Brandganzen en Canadese ganzen hebben inmiddels ook op andere locaties in de provincie vestigingen. Kolganzen broedden aanvankelijk alleen op een aantal locaties in het oosten van de provincie, met name in de Alblasserwaard. Ook de kolgans wordt steeds vaker op andere locaties in de provincie gezien. Daarnaast leeft een fors aantal soepganzen in Zuid-Holland. Het aantal Indische ganzen is nog beperkt, maar ook deze soort neemt in aantal toe. De nijlgans broedde voor het eerst in Nederland nabij Den Haag (1967); thans is het een algemeen en verspreid voorkomende soort.

In de winterperiode verdubbelt het aantal ganzen in Zuid-Holland. De populatie standganzen wordt aangevuld met wintergasten die buiten Nederland broeden. Vooral kolganzen vanuit Rusland en brandganzen uit Rusland en het Oostzeegebied verblijven in groten getale in Zuid-Holland (Geese.org), bijvoorbeeld in de Noordelijke Delta en in de veenweidegebieden. De grauwe gans is ook wintergast in Nederland, maar in minder grote aantallen. In de winterperiode in Zuid-Holland bestaat de populatie vooral uit standganzen (Hornman *et al.* 2013). Het aantal wintergasten in Nederland is aanzienlijk toegenomen. Tijdens de piek in december-januari zijn ongeveer 2.1 miljoen ganzen in Nederland aanwezig. In 1980 waren dat 500.000 ganzen.

Het huidige faunabeheerplan van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland (de FBE) voor standganzen (ook wel overzomerende ganzen genoemd) loopt tot november 2015 (Lensink *et al.* 2010). Omdat Gedeputeerde Staten nieuw beleid voor de ganzen hebben vastgesteld en omdat er op het ogenblik geen faunabeheerplan voor wintergasten meer van kracht is, is besloten het huidige faunabeheerplan te vervangen door een nieuw plan. Het 'oude' faunabeheerplan vormt de basis voor dit voorliggende nieuwe plan en relevante delen van de tekst zijn hier overgenomen. In dit Faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland 2015 – 2020 wordt het uitgevoerde beheer geëvalueerd en

zo nodig bijgesteld en daarnaast wordt beheer voor de ganzen die zich in de winter bij de Nederlandse standganzen voegen (de wintergasten) beschreven. Dit nieuwe faunabeheerplan ganzen beschrijft dus het ganzenbeheer gedurende het gehele jaar en zal een looptijd van vijf jaar hebben. Soorten standganzen waar het plan uit 2010 en dit nieuwe plan betrekking op hebben zijn: grauwe gans, brandgans, Canadese gans, nijlgans, soepgans, kolgans en Indische gans. Daarnaast zijn de volgende soorten wintergasten opgenomen: grauwe gans, kolgans en brandgans. Overige ganzensoorten worden niet behandeld.

Voor de landbouw ondervindt overlast en schade van het toegenomen aantal ganzen. Ook in recreatiegebieden nemen overlast en klachten toe en kunnen er problemen ontstaan met de volksgezondheid. In natuurgebieden wordt schade aan andere waardevolle aspecten van beschermde ecosystemen vastgesteld (Brouwer & Van den Broek 2010). Rond Rotterdam The Hague Airport en Schiphol neemt met het groeien van de populatie het risico voor de veiligheid van het luchtverkeer toe. In het stedelijk gebied en in klaverbladen en langs wegen broeden steeds meer ganzen waardoor overlast en gevaar voor de verkeersveiligheid toenemen. Vanaf 2005 is het beleid in de provincie Zuid-Holland om de populatie standganzen terug te brengen tot een niveau waarop de schade aan landbouw, flora en fauna, vliegveiligheid en volksgezondheid op een aanvaardbaar niveau blijft. Er zijn in Zuid-Holland regiogroepen opgericht waarin de plaatselijke beheerders en grondgebruikers afspraken maken over het ganzenbeheer. In deze regio's wordt in toenemende mate samengewerkt om de problemen beheersbaar te maken.

Ook in de andere provincies van Nederland bevindt zich een groeiend aantal standganzen. Het overgrote deel van de standganzen in Nederland zijn grauwe ganzen. Het aantal standganzen in Nederland in de zomer van 2012 wordt geschat op bijna 600.000 (Sovon 2013). Driekwart van de zomeraantallen (ca. 440.000 individuen) bestaat uit grauwe ganzen, gevolgd door brandganzen (52.000), nijlganzen (44.000) en Canadese ganzen (31.000). Uit de schatting van Sovon en de aantallen geteld in de zomer van 2012 in Zuid-Holland is af te leiden dat meer dan 50% van de Nederlandse Canadese ganzen en brandganzen in Zuid-Holland leeft. Voor nijlganzen is dat 30% en grauwe ganzen 20%. In de andere provincies wordt ook een aanzienlijke reductie van de standganzenpopulatie nagestreefd.

1.2 Definities

Dit faunabeheerplan heeft betrekking op zeven soorten standganzen. Dit zijn de zeven in het broedseizoen meest talrijk voorkomende ganzen: grauwe gans, kolgans, brandgans, Canadese gans, soepgans, Indische gans en nijlgans.

Standganzen

Standganzen worden in dit faunabeheerplan als volgt gedefinieerd: ganzen die in ons land broeden en hun jaarcyclus (vrijwel) volledig in of nabij hun Nederlandse broedgebieden voltooien. In andere bronnen worden deze ganzen ook wel zomerganzen of overzomerende ganzen genoemd, alhoewel ze ook in de winterperiode in Nederland verblijven. De naam standgans maakt duidelijk dat deze soorten zomer en winter in Nederland verblijven. Van brandganzen is bekend dat ganzen geboren in de Noordelijke Delta met wintergasten naar broedgebieden in Rusland (kunnen) trekken. Canadese ganzen vertonen zwerfgedrag en ruitrek mogelijk over langere afstanden.

Wintergasten

Wintergasten worden in dit faunabeheerplan als volgt gedefinieerd: ganzen die buiten Nederland elders in (Noord-)Europa broeden en in het winterhalfjaar gedurende enige tijd in Nederland of

elders in West-Europa verblijven. In andere bronnen worden deze ganzen ook wel overwinterende ganzen of trek ganzen genoemd.

In dit faunabeheerplan worden drie soorten wintergasten besproken. Dit zijn de grauwe gans, brandgans en kolgans. Naar Nederland komen meer soorten wintergasten, maar deze drie soorten komen in groten getale in Zuid-Holland voor. Grauwe gans en kolgans zijn de afgelopen jaren verjaagd met ondersteunend afschot van landbouwpercelen in de winterperiode.

Overwinterende ganzen

Overwinterende ganzen worden in dit faunabeheerplan als volgt gedefinieerd: ganzen die in de winterperiode in Nederland verblijven. Dit kunnen zowel stand ganzen als wintergasten zijn.

In het beleid voor de ganzen wordt in Nederland het jaar verdeeld in een winterperiode en een zomerperiode. Dit vanwege het feit dat voor de wintergasten een ander beschermingsregime geldt. De (beleidsmatige) winterperiode liep van 1 oktober tot 1 april (1 mei voor de brandgans), de zomerperiode van 1 april (1 mei voor de brandgans) tot 1 oktober. Vanaf oktober 2012 loopt de winterperiode van 1 november tot 1 maart en de zomerperiode van 1 maart tot 1 november. In het nieuwe beleid dat geldig zal zijn vanaf november 2014, loopt de winterperiode van 1 november tot 1 maart voor het noordelijke deel van Zuid-Holland en van 1 november tot 15 februari voor het zuidelijke deel van Zuid-Holland. De zomerperiode loopt van respectievelijk 1 maart en 15 februari tot 1 november.

1.3

Doel van het faunabeheerplan

In zijn algemeenheid onderbouwt het faunabeheerplan de werkwijze voor de uitvoering van de taken van de Faunabeheereenheid: het beheer van soorten en het voorkomen en bestrijden van schade.

Uitgangspunten voor de inhoud van dit herziene faunabeheerplan zijn:

- Update van het voorgaande faunabeheerplan opgesteld door Bureau Waardenburg.
- Evaluatie van het uitgevoerde beheer.
- De stand ganzen kunnen het gehele jaar worden beheerd ter voorkoming van schade. Daarbij wordt wel rekening gehouden met de wintergasten.
- Opnemen van een beheerplan voor de ganzen die zich in de winterperiode bij de stand ganzen voegen (wintergasten).
- Uitwerking van vier regioplannen in vier bijlagen (voorheen zeven regio's).
- Een praktisch plan, waarbij het voor de uitvoerders duidelijk is wat jaarlijks moet gebeuren om de doelen te halen.

Door in te spelen op regiospecifieke kenmerken kunnen doelgericht en doelmatig maatregelen voor het beheer en de schadebestrijding worden geformuleerd die kunnen rekenen op draagvlak onder de belanghebbenden in de regio's.

1.4

Kaders

De bescherming van natuur in Nederland kent twee sporen: de bescherming van *soorten* zoals die is verankerd in de Flora- en faunawet en de bescherming van *gebieden* zoals die is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet 1998. In beide wetten zijn de Europese Vogelrichtlijn en de Europese Habitatrichtlijn geïmplementeerd. Maatregelen die worden uitgevoerd met als doel schade

aangericht door ganzen te beperken of terug te dringen dienen rekening te houden met de beschermde status van soorten en gebieden, in een aantal gevallen is deze ook kaderstellend.

De provincie heeft een nieuwe beleidskader voor ganzen vastgesteld (Ganzenbeleidskader Zuid-Holland, juli 2014). In lijn met het landelijke ganzenakkoord ligt de nadruk op het vergaand terugbrengen van de populatie standganzen en van de schade die standganzen aanrichten. Ten behoeve van de wintergasten is er een periode van winterrust waarin slecht op beperkte schaal schade kan worden bestreden.

1.5

Leeswijzer en werkgebied van de Faunabeheereenheid

In het faunabeheerplan ligt de nadruk op het beheer van de standganzen. Wintergasten voegen zich in de winter bij de standganzen. Steeds worden eerst de standganzen besproken waarna informatie over de wintergasten volgt.

In het hoofddocument van het faunabeheerplan zijn de volgende onderdelen opgenomen: inleiding, wettelijk kader, populatiegegevens standganzen en wintergasten, schade en schadegegevens, beheergegevens, locatie-specifieke maatregelen (andere maatregelen dan populatiebeheer), evaluatie beheer, conclusies en onderbouwing beheer, doelen en tijdspad, uitvoering beheer, gunstige staat van instandhouding.

In de bijlagen is specifieke informatie per regio opgenomen. De belangrijkste regionale informatie (met name gegevens over populatie, beheer en schade) is ook in het hoofddocument opgenomen. Op deze manier is de ontwikkeling per regio overzichtelijk in het faunabeheerplan opgenomen. In de regioplannen is alleen de informatie van de betreffende regio weergegeven.

De zeven regio's uit het vorige faunabeheerplan zijn teruggebracht tot vier regio's die ieder in een bijlage worden beschreven. De regio's zijn:

- Zuid-Holland-Noord
- Delfland en Schieland
- Veenweiden
- Noordelijke Delta

Iedere regio bestaat uit enkele wildbeheereenheden (WBE's). Er zijn in Zuid-Holland 20 wildbeheereenheden (zie tabel 1.1). In dit plan en de bijlagen wordt bij verdere specificatie van de populatie of het beheer de WBE-indeling gebruikt.

Tabel 1.1 De vier regio's met de bijbehorende wildbeheereenheden.

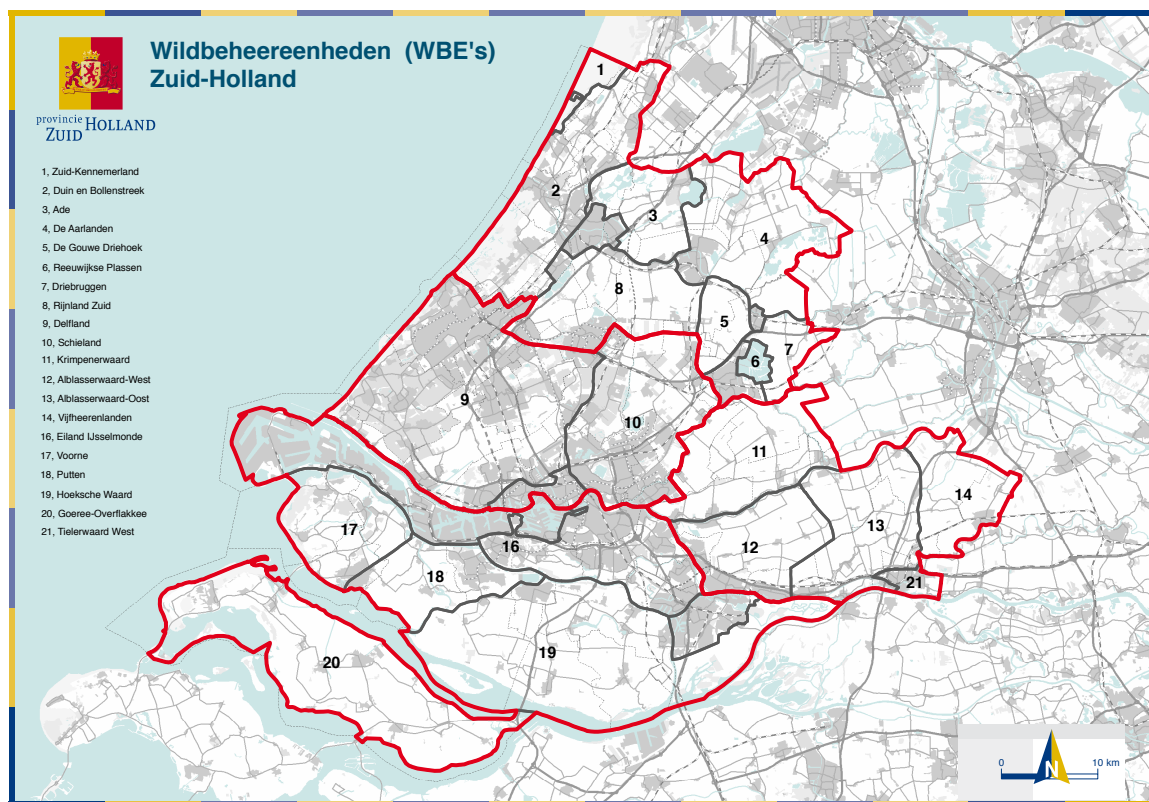
Zuid-Holland-Noord	Delfland en Schieland	Veenweiden	Noordelijke Delta
Zuid-Kennemerland	Delfland	Krimpenerwaard*	Eiland IJsselmonde
Duin- en Bollenstreek	Schieland	Ablasserwaard-West	Hoeksche Waard**
De Aarlanden		Ablasserwaard-Oost	Voorne
Ade		Vijfheerenlanden	Putten
Rijnland-Zuid		Tielerwaard-West	Goeree-Overflakkee
Driebruggen			
De Gouwe Driehoek			
Reeuwijkse Plassen			

* hiertoe wordt ook het westelijke deel van WBE Lopikerwaard dat binnen de provincie Zuid-Holland valt, gerekend

** het werkgebied van de Hoeksche Waard omvat – sinds de fusie met een deel van WBE De Biesbosch – het Eiland van Dordrecht. WBE De Biesbosch ligt sinds deze fusie geheel in Noord-Brabant

In ieder regioplan is opgenomen: een schets van het gebied en de beheerders, populatiegegevens van standganzen en wintergasten, beheergegevens, schadegegevens, doelen voor standganzen en een uitvoeringsplan.

Het werkgebied van de Faunabeheereenheid is de provincie Zuid-Holland. Dit plan heeft betrekking op het gehele werkgebied. In figuur 1.1. is het werkgebied weergegeven met de ligging van de WBE's en de vier regio's.

Figuur 1.1 Werkgebied van de Faunabeheereenheid Zuid-Holland met de ligging van de WBE's (genummerd) en de vier regio's (rood omlijnd) met een eigen regioplan. Enkele grote steden en het havengebied van Rotterdam maken geen deel uit van een WBE.

2

Materiaal en Methode

De basis voor dit faunabeheerplan vormt het voorgaande faunabeheerplan ganzen, zoals opgesteld door Bureau Waardenburg (Lensink et al. 2010). Evaluatie van het uitgevoerde beheer gebeurt op basis van literatuur, telgegevens, expertkennis bij de FBE, provincie, CLM en de leden van de regiogroepen (wildbeheereenheden, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Zuid-Hollands Landschap, LTO, Rotterdam The Hague Airport, Groenservice Zuid-Holland, waterschappen, Rijkswaterstaat en gemeenten).

2.1 Populatie(ontwikkeling)

Het bepalen van het huidige aantal ganzen is gedaan op basis van de volgende informatie:

- tellingen van vogels na het broedseizoen in de zomerperiode (juli) vanaf 2008;
- maandelijks tellingen van vogels in de winterperiode van de afgelopen tien jaar;
- recente aanvullende informatie van WBE's, terreinbeherende organisaties (TBO's) en anderen.

De relevante (stand)ganzensoorten hebben zich in de afgelopen decennia in Nederland en ook in Zuid-Holland gevestigd. Vervolgens zijn de aantallen toegenomen en is de verspreiding ruimer geworden. Na de opstartfase in 2007, zijn vanaf juli 2008 provinciedekkende tellingen van standganzen uitgevoerd. De telresultaten leveren een schatting op van de hoogte van de populatie en door de jaren heen informatie over de trend (toe- of afname van de populatie). Stedelijk gebied wordt niet geteld en daarmee vormt het telresultaat een ondergrens voor het aantal standganzen in juli. De telling, die op de derde zaterdag van juli wordt gehouden, wordt uitgevoerd door honderden tellers van wildbeheereenheden en terreinbeherende organisaties. Zij hanteren daarbij het landelijk telprotocol zomerganzen (Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen 2012), dat is gebaseerd op het protocol dat vanaf 2007 is gebruikt in Zuid-Holland. De aantallen vogels die in juli worden geteld (Tolkamp & Guldemon 2007, 2008, 2009; Visser, Guldemon en Tolkamp 2010; Den Hollander en Visser 2011; Visser en Den Hollander 2012; Visser en Keuper 2013) zijn de broedvogels, hun jongen van dat jaar en de subadulten. In juli is er een piek in de standganzenpopulatie en de telgegevens van de juli-tellingen worden in dit rapport gebruikt als referentiewaarde voor het betreffende jaar. Andere gegevens, zoals afschotgegevens, worden hiertegen afgezet.

Het tellen van de ganzen - met een boot - op de grote wateren (Haringvliet, Grevelingen, Krammer en Volkerak en de eilanden daarin) en de spaarbekkens van Evides vindt buiten de officiële teldatum plaats maar wel omstreeks de derde zaterdag van juli. In de telrapporten zijn deze tellingen niet meegenomen. De telresultaten van deze boottellingen op de genoemde grote wateren en van de telling bij Evides worden wel meegenomen in de analyses van dit faunabeheerplan omdat dit een

reëler beeld oplevert van het uitgevoerde beheer. Het eiland Tiengemeten in het Haringvliet, het Hollands Diep en de oevers (natuurgebieden) langs de grote wateren worden vanaf het vaste land op de derde zaterdag van juli geteld en zijn daarom vanzelfsprekend opgenomen bij de populatiegegevens en bij de analyse van het uitgevoerde beheer.

De populatie overwinterende ganzen (standganzen en wintergasten) is maandelijks geteld van oktober tot en met maart door Sovon. Tijdens deze telling worden de pleisterplaatsen van ganzen geteld. Dit betekent dat de resultaten van de telling een ondergrens zijn voor het totaal aantal ganzen in de winterperiode in Zuid-Holland. De maximale aantallen per soort (de aantallen geteld in de maand met het hoogste telresultaat) in deze periode is gekozen om de populatieontwikkeling weer te geven.

De procentuele verandering van het aantal ganzen van jaar op jaar (m.a.w. de procentuele verandering in aantallen tussen twee tellingen) geeft de populatieontwikkeling weer. Bij het vaststellen van de procentuele verandering van standganzen in één jaar zijn alleen de gebieden meegenomen die in beide tellingen ook daadwerkelijk zijn geteld. Zo wordt voorkomen dat in het geval dat een ganzenrijk gebied niet is geteld in één jaar, een onrealistisch beeld ontstaat van de populatieontwikkeling. Zo is bijvoorbeeld in de vergelijking van standganzen tussen 2012 en 2013 het in 2013 niet-gebiedsdekkend getelde Goeree-Overflakkee buiten beschouwing gelaten. De populatieontwikkeling wordt voor de periode 2012-2013 daarmee het meest realistisch weergegeven.

De populatieontwikkeling van de afgelopen jaren zal worden vergeleken met de voorspelde populatieontwikkeling van het vorige plan. In dit plan is de populatieontwikkeling bij verschillende beheersscenario's weergegeven (onttrekken door afschot en vangen en eventueel aanvullend nestbehandeling).

De populatieontwikkeling van de afgelopen jaren is besproken met de leden van de regiogroepen (WBE's, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Zuid-Hollands Landschap, Groenservice Zuid-Holland, gemeenten, waterschappen, Rotterdam The Hague Airport en LTO).

2.2 Andere tellingen en aantalschattingen

Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn de ganzen in Nederland in opmars. Hieronder wordt een overzicht gegeven van in het verleden uitgevoerde tellingen.

- Teixeira (1979) rapporteert over een nationale kartering in 1973-1978 van alle soorten broedvogels. De opgaven van broedende ganzen zijn volledig.
- Van Dijk et al. (1981) geven een verslag van een kartering in 1973-1980 van alle soorten broedvogels in de westelijke helft van Zuid-Holland. Gepresenteerde data zijn grotendeels dezelfde als in Teixeira (1979), maar meer gedetailleerd uitgewerkt. De opgaven van broedende ganzen zijn volledig. Naast grauwe gans zijn nu de eerste zekere vestigingen van Canadese gans in stadsparken vastgelegd en de eerste stappen van de nijlgans naar het oosten van Nederland.
- Bekhuis et al. (1987) geven een overzicht van een landsdekkend onderzoek naar de verspreiding van alle soorten gedurende het jaar. Uit de gegevens is een verdere uitbreiding van grauwe gans en Canadese gans af te leiden terwijl ook de nijlgans toeneemt en zich verder verspreidt.
- Door Van den Bergh (1991) wordt een overzicht van de aantalsontwikkeling en uitbreiding van de grauwe gans uitgebracht. Dit is gebaseerd op veel eigen veldwerk en navraag bij lokaal bekende personen.
- In 1996 wordt een volledig overzicht van de vestiging, uitbreiding en aantalstoename van alle exoten in Nederland gepubliceerd (Lensink 1996a, 1996b). Alle bestaande bronnen en alle

traceerbare niet-gepubliceerde informatie zijn hierin verwerkt. Voor peiljaren halverwege de jaren negentig is dit het best beschikbare overzicht voor kolgans, Canadese gans, brandgans en nijlgans.

- In 1998-2000 trekken duizenden tellers door het land en brengen van alle soorten de verspreiding en talrijkheid van broedparen in kaart (SOVON 2002). In deze tweede nationale broedvogelatlas zijn alle soorten ganzen in beeld gebracht. Een aantal soorten is inmiddels zo talrijk dat niet alle paren zijn gevonden. Onderschatting ontstaat in onoverzichtelijk natuurgebieden met grote aantallen en in gebieden met verspreide eerste vestigingen. Daarnaast lijkt het stedelijk gebied niet altijd volledig en adequaat in beeld gebracht te zijn. De aantalsopgaven in deze atlas zijn daarmee vooral representatief voor 1998 en niet voor 1998-2000.
- In 2005 worden op verzoek van de provincie Zuid-Holland alle broedende ganzen in de provincie in kaart gebracht (Voslamber 2005a). De resultaten geven een goed beeld van de verspreiding maar de aantalsopgaven voor gebieden met hoge aantallen zijn te laag, terwijl vooral kleine vestigingen in overwegend agrarisch gebied zijn gemist. Deze constatering is gebaseerd op gebiedskennis (informatie Bureau Waardenburg) en aanvullende informatie die gedurende het opstellen van de regioplannen van het vorige faunabeheerplan boven tafel is gekomen.
- Tot in de jaren negentig werd aan de gedomesticeerde vormen van de grauwe gans - kortweg soepgans - niet of nauwelijks aandacht besteed. Na een eerste publicatie (Lensink 1998a) waarin beschikbaar materiaal over broedvogels en niet-broedvogels bijeen was gebracht, raken we beter geïnformeerd over deze vogels (Lensink 2002a, Voslamber 2005a).
- De afgelopen jaren zijn verschillende min of meer onafhankelijke schattingen gemaakt van de grootte van de broedpopulaties van een aantal soorten ganzen in Nederland, waarvan sommige aanzienlijk van elkaar verschillen. In het rapport van Schekkerman (2012) worden deze geëvalueerd en de onderzekerheidsmarge wordt benoemd.
- Het Sovonrapport van Boele et al. (2014) vat de belangrijkste resultaten samen van het landelijke Meetnet Broedvogel in 2012. Voor de winterperiode is het Sovonrapport met de maandelijkse watervogeltellingen (maandelijkse tellingen op ganzenpleisterplaatsen) een belangrijke recente bron (Hornman et al. 2013).
- De CLM-rapporten van de jaarlijkse telling in juli geven inzicht in de top van de standganzenpopulatie in Zuid-Holland (Tolkamp en Guldmond 2007, 2008, 2009; Visser, Guldmond en Tolkamp 2010; Den Hollander en Visser 2011; Visser en Den Hollander 2012; Visser en Keuper 2013).
- Het faunabeheerplan voor de zomerganzen in Zuid-Holland van Lensink et al. uit 2010 geeft een schatting van het aantal broedparen en individuen in Zuid-Holland in 2009.
- Kleijn et al. (2012) hebben voor het onderzoek naar landbouwschade aangericht door de in Nederland broedende grauwe ganzen aan de hand van loggers en ringterugmeldingen bepaald welk deel van de ganzen aanwezig in de winterperiode uit standganzen bestaat. Daarnaast zijn vuistregels opgesteld voor preventieve maatregelen (ruimtelijke inrichting en beheer).
- Lensink R., Ottens G., Van der Have T., 2013, Vreemde vogels in de Nederlandse vogelbevolking: een verhaal van vestiging en uitbreiding, Bureau Waardenburg, geeft een beeld van de verspreiding en aantalsontwikkeling van exoten in Nederland.
- Er verscheen de afgelopen jaren een stroom aan rapporten en artikelen ook ten behoeve van formulering van beleid. Met het thematische deel van de Vogelbalans 2013 geeft Sovon (Sovon 2013) een samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen en invalshoeken.

Standganzen zijn vanaf eind jaren '70 geteld. In de jaren daarvoor kwamen standganzen niet voor. Het beeld dat uit deze rapporten naar voren komt, is dat het aantal standganzen in Nederland continu is gestegen in de afgelopen veertig jaar tot ongeveer 600.000 standganzen in 2013. Ook het

aantal wintergasten in Nederland is aanzienlijk toegenomen. Tijdens de piek in december-januari zijn ongeveer 2.1 miljoen ganzen in Nederland aanwezig. In 1980 waren dat 500.000 ganzen.

2.3

Schadebepaling

De enige officieel vastgelegde indicatie voor de omvang van de landbouwschade is de door het Faunafonds getaxeerde schade ten behoeve van de uitkering van een 'tegemoetkoming in de faunaschade'. De gegevens over de getaxeerde landbouwschade in dit plan zijn aangeleverd door het Faunafonds. Veel informatie over schade aan andere belangen is afkomstig uit de regiogroepen. Daarnaast is aanvullende informatie opgevraagd met betrekking tot de openbare veiligheid bij de waterschappen, Rijkswaterstaat, Omgevingsdienst Midden-Holland en Rotterdam The Hague Airport.

2.4

Beheer

Informatie over het beheer van de ganzensoorten is aangeleverd door de FBE. Voor zover beschikbaar zijn beheergegevens van de afgelopen tien jaar verzameld. Ook zijn gegevens uit 2013 verwerkt maar deze gegevens zijn nog niet volledig.

Beheer is erop gericht de schade te beperken door het beperken van de groei van de standganzenpopulatie (nestbehandeling, afschot, vangen) of door het verjagen van ganzen (afschot, preventieve middelen). Niet alle soorten mogen jaarrond met afschot beheerd worden. Canadese gans, nijlgans, soepgans en Indische gans mogen jaarrond worden bestreden. Vanaf 2011 wordt het afschot van deze soorten door de FBE geregistreerd, maar rapportage is in de besluiten die het afschot toestaan, niet verplicht.

Nestbehandeling vindt voornamelijk plaats door het prikken van eieren, waarbij alle eieren worden geprikt of alle eieren op één ei na. Gegevens over broedperioden per soort zijn te vinden in hoofdstuk 4.

Om een beeld te geven van de impact van het beheer op de populatie ganzen, wordt het afschot vergeleken met het aantal ganzen geteld in juli. Het aantal behandelde nesten wordt vergeleken met (een schatting van) het aantal broedparen. Een schatting van het aantal broedparen wordt verkregen door de in juli getelde ganzen om te rekenen naar broedparen. De omrekening vindt plaats volgens de rekenfactoren uit het vorige faunabeheerplan (Lensink et al. 2010), zie tabel 2.1.

Tabel 2.1 Verhouding aantallen en broedparen ganzen o.b.v. Lensink et al. 2010.

	Aantal	Broedparen	Rekenfactor
Grauwe gans	60.000	10.000	6
Brandgans			
Noordelijke Delta	18.000	7.000	2,57
Veenweiden	3.000	470	6,38
Kolgans	1.100	200	5,5
Canadese gans	20.000	3.400	5,88
Nijlgans	14.000	2.000	7
Soepgans	6.500	1.300	5
Indische Gans	100	tientallen	

Daarnaast is er sprake van inzet van andere middelen dan verjagen en doden en het bewerken van eieren. Bijvoorbeeld rasters die nog niet vliegvlugge jonge ganzen verhinderen foerageergebieden te bereiken. Het effect van deze maatregelen is moeilijk vast te stellen in aantallen ganzen of eieren/nesten. Resultaten hiervan zijn door de leden van de regiogroepen (WBE, boeren en terreinbeheerders) toegelicht.

3

Wettelijk kader en beleid

De Flora- en faunawet (Ffw) is een strikte beschermingswet, in principe moeten alle in het wild levende dieren met rust worden gelaten, zelfs verjagen is niet toegestaan. De wet begint met het formuleren van dit uitgangspunt, aangevuld met een zorgplicht, een ieder moet voldoende zorg in acht nemen voor in het wild levende dieren, alsmede voor hun directe leefomgeving. De rest van de wet en de bijbehorende uitvoeringsregelgeving bevat hoofdzakelijk de regels voor de mogelijke uitzonderingen op de hoofdregel van bescherming.

3.1

Flora- en faunawet en faunabeheerplan

De taak van de Faunabeheereenheid, zoals vastgelegd in de Flora- en faunawet in de artikelen 29 en 30, is het opstellen van faunabeheerplannen en het uitvoeren van het faunabeheer ter voorkoming van schade of anders gezegd ter bescherming van in de wet limitatief opgesomde belangen. De faunabeheerplannen worden opgesteld binnen de kaders van de Flora- en faunawet en binnen de kaders van het overheidsbeleid.

Planmatig faunabeheer beperkt zich niet tot het groene buitengebied. De werkt ook voor en samen met o.a. gemeenten, bedrijven, waterschappen, wegbeheerders en recreatieschappen. De te beschermen belangen zijn (zie artikelen 67 en 68 Flora- en faunawet en artikel 4 Besluit beheer en schadebestrijding dieren):

- a. de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- b. de veiligheid van het luchtverkeer;
- c. de voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- d. de voorkoming van schade aan flora en fauna;
- e. de voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken;
- f. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door vossen aan niet bedrijfsmatig gehouden vee;
- g. de voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn;
- h. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door konijnen of vossen op sportvelden of industrieterreinen;
- i. het reguleren van de populatieomvang van dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende

gebied of de maximale populatieomvang in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;

- j. de voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen.

In artikel 10 van het Besluit Faunabeheer staan de elementen die minstens in het faunabeheerplan dienen te zijn opgenomen. Hieronder staat aangegeven waar deze elementen in het faunabeheerplan zijn opgenomen.

Het faunabeheerplan bevat ten minste de volgende gegevens:

- a. de omvang van het werkgebied van de Faunabeheereenheid; paragraaf 1.5.
- b. een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid is aangegeven; paragraaf 1.5.
- c. kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van de populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar; Hoofdstuk 5.
- d. een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel c bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in artikel 68, eerste lid, van de wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan; Hoofdstuk 9.
- e. een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel d bedoelde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad; Hoofdstuk 6.
- f. de gewenste stand van de in onderdeel c bedoelde diersoorten; Hoofdstuk 10 en paragraaf 11.2.
- g. per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel f, te bereiken; Hoofdstuk 11.
- h. per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel e, zijn verricht om het schaden van de in onderdeel d bedoelde belangen te voorkomen, alsmede, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen; Hoofdstukken 7 en 8.
- i. voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen, een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren alsmede de mogelijkheden van uitwisseling met aangrenzende terreinen; niet van toepassing.
- j. een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid waar en de perioden in het jaar waarin de in onderdeel g bedoelde handelingen zullen plaatsvinden; Hoofdstuk 11.
- k. de mogelijkheid en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij de Faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid vallen en voor zover die gronden plaatsen als bedoeld in onderdeel j omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is; Paragraaf 11.4.
- l. voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de verwachte effectiviteit van de in onderdeel g bedoelde handelingen; Hoofdstuk 11.
- m. een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald; Paragraaf 11.3.

De provincie is het bevoegd gezag in dezen. Zij stelt het beleid vast, keurt het faunabeheerplan goed en verleent ontheffing¹ van de wettelijke verboden aan de FBE om uitvoering van het in het faunabeheerplan vastgelegde beheer mogelijk te maken. De FBE geeft vervolgens weer toestemming aan uitvoerders voor gebruik van de ontheffingen. Een deel van de schadebestrijding vindt plaats op basis van de landelijke vrijstellingsregeling op basis van artikel 65 Ffw. Beheer en bestrijding van niet-inheemse dieren kan in principe zondermeer plaatsvinden. Echter voor het gebruik van het geweer is hiervoor een aanwijzing op basis van artikel 67 Ffw noodzakelijk.

3.2

Grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans

In artikel 4 lid 1 van de Flora- en faunawet wordt geregeld welke dieren als beschermde inheemse soorten worden aangemerkt. Op grond van Artikel 4 lid 1 onder b worden alle van nature op het Europees grondgebied van de lidstaten voorkomende soorten vogels met uitzondering van gedomesticeerde vogels behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten als beschermd aangemerkt. Grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans komen van nature in Europa voor en zijn daarmee beschermd. Naar de verplichting van artikel 4 lid 4 heeft de minister in de “Bekendmaking lijsten beschermde inheemse Diersoorten” de lijst met namen van de soorten die onder artikel 4 lid 1 vallen gepubliceerd; deze bekendmaking is gedaan in het belang van de kenbaarheid en rechtszekerheid en is niet bepalend voor de vraag of een soort een beschermde inheemse diersoort is of niet en heeft dus geen zelfstandig rechtsgevolg (Kamerstukken 11 1992/93, 23 147, nr. 3, p. 66). Voor beheer en schadebestrijding is een vrijstelling, aanwijzing of ontheffing op basis van respectievelijk artikel 65, 67 en 68 Flora- en faunawet noodzakelijk.

- Grauwe gans, brandgans en kolgans zijn op grond van artikel 65 lid 1 Ffw in artikel 3 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren aangewezen als diersoort die niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd of dat gevaar loopt en in delen van het land schade aanricht.
- Canadese gans is op grond van artikel 65 lid 1 Ffw in artikel 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren aangewezen als diersoort die niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd of dat gevaar loopt en in gehele land schade aanricht.
- Grauwe gans, brandgans en kolgans kunnen door de grondgebruiker worden verjaagd van landbouwpercelen op basis van artikel 65 Ffw juncto de provinciale vrijstellingsverordening (Verordening Flora- en faunawet Zuid-Holland, Provinciaal blad 227 uitgegeven 18 december 2013). Deze vrijstelling geldt niet in de periode 1 november – 1 maart in de Natuurbeschermingswet-gebieden Biesbosch, Boezems Kinderdijk, Broekvelden-Vettenbroek en Polder Stein, Donkse Laagten, Grevelingen, Haringvliet, Hollands Diep, Kwade Hoek, Nieuwkoopse Plassen, Oudeland van Strijen, Krammer-Volkerak, De Wilck en Zouweboezem.
- Canadese gans kan door de grondgebruiker worden verjaagd en gedood en de nesten en eieren kunnen door de grondgebruiker worden verstoord/behandeld/uitgehaald ter voorkoming van landbouwschade op basis van artikel 65 Ffw juncto de Regeling beheer en schadebestrijding dieren.
- Grauwe gans, brandgans en kolgans en Canadese gans zijn op grond van artikel 67 lid 1 in artikel 2 van de Regeling beheer en schadebestrijding dieren aangewezen als diersoort waarvoor GS een aanwijzing kan doen met het doel de stand te beperken.

Voor beheer van grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen (door jachthouders) dient GS ontheffing te verlenen op basis van artikel 68 Ffw. Een ontheffing op basis van artikel 68 kan

¹ De provincie Zuid-Holland heeft het verlenen van ontheffingen op basis van de Flora- en faunawet voor geheel Zuid-Holland gemandateerd aan de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH).

slechts worden afgegeven (aan een Faunabeheereenheid) op basis van een faunabeheerplan indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort en indien er geen andere bevredigende oplossing beschikbaar is. De voor het ganzenbeheer relevante belangen waarvoor ontheffing kan worden verleend zijn:

- a. in het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid;
- b. in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- c. ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- d. ter voorkoming van schade aan flora en fauna.

Provinciale Staten kunnen eventueel de provinciale vrijstellingsverordening aanpassen om de mogelijkheden voor bestrijding van schade door de grondgebruiker uit te breiden. Op het ogenblik mogen grondgebruikers slechts grauwe gans, kolgans en brandgans verjagen. Ook zou kunnen worden toegestaan: doden en het verstoren/behandelen/uthalen van nesten en eieren. Op grond van de vrijstelling kan echter de stand niet worden beheerd en daarnaast kan de schadebestrijding alleen plaatsvinden vanwege het belang van het voorkomen van schade aan gewassen (en fauna).

De bestrijding van de Canadese gans ter voorkoming van landbouwschade kan ruim worden uitgevoerd door of namens de grondgebruiker op basis van de landelijke vrijstellingsregeling op grond van artikel 65 Ffw. GS kan nog aanvullend ontheffing verlenen ter bescherming van andere belangen en om een meer planmatig beheer door jachthouders mogelijk te maken. Ontheffing is ook nodig om andere middelen dan de in artikel 5 Besluit beheer en schadebestrijding aangewezen middelen te kunnen gebruiken, om op te treden voor zonsopgang en na zonsondergang en om op te treden in een veld dat niet voldoet aan de jachtveldvereisten.

GS kan tenslotte een aanwijzing afgeven voor het beperken van de stand van grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans. Op grond van artikel 67 Ffw kunnen Gedeputeerde Staten bepalen dat in afwijking van de in artikelen 9 en 11 genoemde verbodsbepalingen door hen aan te wijzen personen of categorieën van personen de stand van de grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans kunnen beperken op door Gedeputeerde Staten aan te wijzen gronden:

- in het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid;
- in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- ter voorkoming van schade aan flora en fauna.

Gedeputeerde Staten kunnen deze aanwijzing afhankelijk stellen van een faunabeheerplan (artikel 67 lid 4 Ffw) en Gedeputeerde Staten kunnen bepalen dat één of meer aangewezen personen of categorieën van personen toegang hebben tot alle aangewezen gronden. In dat geval zijn deze personen gerechtigd zich tot deze gronden zo nodig met behulp van de sterke arm toegang te verschaffen (artikel 67 lid 5 Ffw).

Bij een aanwijzing voor beschermde inheemse vogels kan niet worden afgeweken van artikel 72 lid 5 Ffw (67 lid 2 Ffw). Dit heeft o.a. tot gevolg dat bij de aanwijzing voor beperking van de stand van grauwe gans, brandgans, kolgans en Canadese gans geen andere middelen kunnen worden toegestaan dan de middelen die zijn aangewezen in artikel 5 Besluit beheer en schadebestrijding dieren en dat niet kan worden opgetreden met het geweer voor zonsopgang en na zonsondergang en niet met een geweer in een veld dat niet voldoet aan de jachtveldvereisten.

3.3

Soepgans, nijlgans en Indische gans

De soepgans, nijlgans en Indische gans zijn onbeschermd. Deze ganzen kunnen zondermeer worden bestreden. Echter voor het gebruik van het geweer hierbij is een aanwijzing op basis van artikel 67 Ffw nodig. In Zuid-Holland is zo'n aanwijzing van kracht (PZH-2012-349284462). Deze aanwijzing bevat een regeling om op te treden in velden die niet voldoen aan de jachtveldvereisten. In de regeling is geen bepaling opgenomen die op basis van artikel 67 lid 5 de aangewezen personen toegang geeft tot alle gronden. Om toegang tot de gronden te regelen is dus een aanvulling nodig. Bij de bestrijding van onbeschermd dieren zijn de middelen niet beperkt tot de middelen die zijn aangewezen in artikel 5 Besluit beheer en schadebestrijding dieren.

3.4

Landelijk en provinciaal beleid

In 1999 is, vooruitlopend op de Flora- en faunawet van 2002, de jacht op ganzen gesloten. De Tweede Kamer heeft op 12 november 2002 motie 26 aangenomen waarin er bij de regering op wordt aangedrongen de jacht op kolgans, grauwe gans en smient in beperkte zin te heropenen. Reden voor de motie was de wens om maatregelen te kunnen treffen tegen de toenemende schades. In plaats van het heropenen van de jacht is gekozen voor het opstellen van een beleidskader.

Op 27 november 2003 heeft de Minister van LNV, na overleg met vertegenwoordigers van o.a. de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland, de Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en Vogelbescherming Nederland, het Beleidskader Faunabeheer vastgesteld. Het beleid van dit Beleidskader is door de Provincie Zuid-Holland (en alle andere provincies) overgenomen. Op basis van dit beleid is vanaf eind 2004 schade door wintergasten (grauwe gans en kolgans) in Zuid-Holland beperkt door verjagend afschot van percelen met landbouwgewassen op ontheffing verleend aan de FBE.

Het beleid voorzag – kort samengevat – in:

Het aanwijzen van foerageergebieden voor overwinterende ganzen en smienten. Binnen deze gebieden zijn dieren volledig beschermd en wordt in een passende beheer- en schadevergoeding voorzien. Buiten deze gebieden wordt afschot toegestaan van kolgans en grauwe gans in de periode 1 oktober tot en met 31 maart. Dit afschot dient schade te voorkomen en dient ter verjaging van de ganzen naar de foerageergebieden. Een tegemoetkoming in de schade aangericht buiten de foerageergebieden, wordt slechts verleend indien afdoende gebruik is gemaakt van de ontheffing voor afschot.

In Zuid-Holland is tot en met de winter van 2007/2008 verjagend afschot uitgevoerd van percelen met akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en nieuw ingezaaid grasland. Er waren in deze periode nog geen foerageergebieden aangewezen. Vanaf de winter van 2008/2009 – na het aanwijzen van de foerageergebieden – is ook verjagend afschot uitgevoerd van bestaand grasland.

In het beleidskader is ook afgesproken dat de stand van de standganzen aanzienlijk dient te worden beperkt. Dit beleid is echter op landelijk niveau nooit afdoende uitgewerkt. In Zuid-Holland is vanaf 2005 in de faunabeheerplannen voor standganzen uitgegaan van een beperking van de stand ter voorkoming van schade aan de diverse belangen.

3.5 Nieuw provinciaal ganzenbeleid

In Zuid-Holland is in 2014 een nieuw provinciaal ganzenbeleidskader voor zowel standganzen als wintergasten (trekganzen) vastgesteld. Uitgangspunt van dit beleidskader is om dicht bij het in december 2012 overeengekomen landelijke akkoord over het ganzenbeheer te blijven. Dit akkoord is gesloten tussen de Provincie Zuid-Holland / (Interprovinciaal overleg (IPO) en overige provincies) en de volgende organisaties: De12Landschappen, de Federatie Particulier Grondbezit (FPG), de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), Natuurmonumenten, Stichting Agrarisch en Particulier Natuur- en Landschapsbeheer Nederland, Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland. Het akkoord is echter in 2013 vervallen. In IPO-verband is vervolgens afgesproken dat de afzonderlijke provincies een eigen provinciaal ganzenbeleid opstellen. In Zuid-Holland heeft de provincie vervolgens onder afstemming met de FBE Zuid-Holland een eigen beleid vastgesteld.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland willen de inheemse (stand)ganzenpopulaties in Zuid-Holland duurzaam in stand houden, waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties ganzen, in relatie tot:

- de veiligheid en volksgezondheid;
- de schade aan flora en fauna (natuurwaarden);
- de schade aan landbouwgewassen;
- de beschikbare financiën voor schadetetemoetkomingen.

Daarom is afgesproken:

- met reductie van de populatie standganzen, de schade veroorzaakt door ganzen terug te brengen naar een acceptabel niveau;
- exoten en verwilderde gedomesticeerde soorten te bestrijden.

Op termijn zullen hierdoor de natuurgebieden een belangrijk deel van de ganzen kunnen herbergen, zal de noodzaak tot populatiereductie voor beheer en schadebestrijding sterk verminderen en wordt voldaan aan de internationale verplichtingen voor trekganzen.

Wintergasten (in het beleidsstuk van de provincie worden de wintergasten “trekganzen” genoemd) mogen tijdens de winterrustperiode op alle percelen met gras, oogstresten en groenbemesters en in de natuurgebieden foerageren en rusten. Van de wintergasten mogen alleen grauwe gans en kolgans in de winterperiode met afschot van kwetsbare gewassen worden verjaagd. Daarnaast worden rustgebieden voor ganzen ingesteld bij voldoende draagvlak.

In het beleid is vastgelegd dat de winterperiode in het zuiden van Zuid-Holland (onder de grote rivieren) van 1 november tot 15 februari loopt en in noorden van Zuid-Holland (boven de grote rivieren) van 1 november tot 1 maart. De grens tussen Noord-Zuid-Holland en Zuid-Zuid-Holland wordt gevormd door de wateren: Nieuwe Waterweg, Nieuwe Maas, de Noord en de Beneden-Merwede. De motivatie voor deze indeling is dat in de laatste weken van februari nog veel wintergasten, waaronder kolganzen, zich bevinden op de graslanden (het Groene Hart) van Zuid-Holland. De eilanden onder de rivieren hebben veel overeenkomst met de Zeeuwse eilanden, waaronder relatief veel akkerbouw. Met deze indeling sluit het beleid voor Noord-Zuid-Holland aan bij het beleid van de provincies Utrecht en Noord-Holland die een winterperiode hebben vastgesteld tot 1 maart en sluit het beleid voor Zuid-Zuid-Holland aan bij het beleid van Zeeland die de winterperiode heeft vastgesteld tot 15 februari.

De volgende WBE's liggen in Zuid-Zuid-Holland: Goeree-Overflakkee, Voorne, Putten, De Hoeksche Waard en Eiland IJsselmonde (regio Noordelijke Delta).

De volgende WBE's liggen in Noord-Zuid-Holland: Vijfheerenlanden, Tielerswaard-West, Alblasterwaard-Oost, Alblasterwaard-West, Krimpenerwaard, Schieland, Rijnland, Driebruggen, Reeuwijkse Plassen, De Gouwe Driehoek, Rijnland-Zuid, Duin- en Bollenstreek, Zuid-Kennemerland, Ade en De Aarlanden.

De uitgangspunten en maatregelen voor het beheer van de ganzenpopulatie worden vastgelegd in een faunabeheerplan voor ganzen, opgesteld door de Faunabeheereenheid Zuid-Holland. Dit faunabeheerplan is de grondslag voor het verlenen van (een) ontheffing(en) voor ganzen en moet voldoen aan de kaders van het provinciale beleid. Het met de Faunabeheereenheid Zuid-Holland – in unanieme instemming – overeengekomen beleid vormt het uitgangspunt voor de concrete uitwerking in het faunabeheerplan. Met de Faunabeheereenheid is afgesproken om na de juli-telling van 2016 het beleid te evalueren. Aan de hand van de telgegevens, schadegegevens, de mogelijkheden die er zijn geweest om beheer uit te voeren en de maatregelen die zijn uitgevoerd, zal het beheer worden geëvalueerd en eventueel worden bijgesteld.

In de overige provincies zijn ook akkoorden afgesloten die dicht bij het vervallen landelijke akkoord blijven.

4

Kenmerken ganzensoorten

In dit hoofdstuk worden per ganzensoort de kenmerken van de standvogels en wintergasten beschreven. Legselgrootte, aantal winters tot eerste broeden, de toomgrootte en het broedsucces bepalen de snelheid waarmee de populatie zich kan ontwikkelen onder gemiddelde omstandigheden (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Overzicht kenmerken van ganzensoorten in Zuid-Holland (bronnen²).

	Eerste broeden Aantal winters	Broeden	Legselgrootte Aantal eieren	Toomgrootte Jongen per jaar	Broedsucces Vliegvlugge juv. per jaar
Grauwe gans	3	Semi-koloniaal tot koloniaal	4 - 8; gem. 6,45	4,6	2,7 – 3,3
Brandgans	2	Koloniaal tot semi-koloniaal	4 - 5	3,2	0,5 – 4,0
Kolgans	2	Koloniaal tot semi-koloniaal	5	3-6	2 - 4
Canadese gans	4	Semi-koloniaal en solitair	4 - 7	4,5	3 - 3,5
Nijlgans	1-2	Solitair, soms semi-koloniaal	1 - 14; gem. 7-8	5,6	4,3
Soepgans	3	Semi-koloniaal tot koloniaal	9,4	4,1	1,3
Indische Gans	2	Koloniaal tot semi-koloniaal	4 - 6	3,6	2,6

Tabel 4.1 geeft per ganzensoort weer in welke periode de soort broedt en ruit. De broedperiode verschilt per soort tussen de twee en vier maanden. De nijlgans is een uitzondering, die kan vrijwel het hele jaar broeden met het zwaartepunt van half april tot begin juni. Ruien vindt na de broedperiode plaats in een periode van twee tot vier maanden. De meeste soorten ruien vanaf half juni tot en met juli. De grauwe gans ruit vanaf eind mei.

² Black 1997, Cramp & Simmons 1978, Ebginge 1991, Hestbeck 1994, Lensink 1996a, 1998a, 2002a, 2002c, Lensink & Van Horssen 2002, Mombray *et al.* 2002, Ouweneel 2001, Schekkerman *et al.* 2000, Snow & Perrins 1998, Van der Jeugd *et al.* 2006, 2009, Van Turnhout *et al.* 2003.

Tabel 4.2 Broedperiode (licht gekleurd) en ruiperiode (R) van standganzen (bronnen³).

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec
Grauwe gans					R	R						
Brandgans						R	R					
Kolgans						R	R	R				
Canadese gans						R	R					
Nijlgans							R	R				
Soepgans					R	R	R	R				
Indische gans						R	R					

4.1 Grauwe gans

In 1973 zijn grauwe ganzen in Zuid-Holland bij de Scheelhoek uitgezet. In 1976 werd het eerste broedgeval geconstateerd in het Haringvliet. Deze vestiging heeft vooral de kolonisatie van de zuidelijke helft van de provincie voor zijn rekening genomen. De noordelijke helft van Zuid-Holland is vanuit Flevoland en Utrecht gekoloniseerd. De Nederlandse grauwe ganzen zijn vooral standvogel, dat wil zeggen dat zij het gehele jaar op of nabij hun broedplaatsen verblijven. In de jaren negentig is onderzoek gedaan naar de bewegingen van de grauwe ganzen van de Scheelhoek (Loonen & de Vries 1995). Deze vogels bleven na het broedseizoen in de Noordelijke Delta. Een vergelijkbaar onderzoek aan grauwe ganzen met halsband in de Ooijpolder bij Nijmegen bracht aan het licht dat deze vogels het hele jaar vooral in het gebied verblijven (Van Turnhout *et al.* 2003). Verplaatsingen van meer dan 20 km waren een hoge uitzondering.

Broedvogels met jongen volbrengen de slagpenrui (half mei-eind juni) op of nabij broedplaatsen. Ruiende ganzen kunnen niet vliegen. Wanneer de jongen vliegvlug zijn, kunnen de ouders ook weer het luchtruim kiezen. Adulte vogels zonder jongen en subadulten kunnen zich op gemeenschappelijke ruiplaatsen concentreren. Dergelijke groepen bevinden zich op grotere wateren in de provincie. Op deze locaties zijn vooral vogels uit de directe omgeving aanwezig. Er zijn geen aanwijzingen dat in Zuid-Holland locaties liggen die massaal door vogels van elders worden gebruikt. Wel treden binnen Zuid-Holland verplaatsingen op; bijvoorbeeld grauwe ganzen die vanuit de Biesbosch naar Hollands Diep en Haringvliet trekken om daar hun slagpennen te ruien (Lensink *et al.* 2010).

Grauwe ganzen uit Scandinavië en Oost-Europa overwinteren in belangrijke mate in West- en Zuid-Europa (Voslamber *et al.* 1993). Deze vogels gebruiken binnen hun trekweg vooral vaste pleisterplaatsen (Voslamber *et al.* 1993). In het zuiden van Zeeland (Saeftinghe) overwinteren enkele tienduizenden van deze vogels (Van Roomen *et al.* in serie). In de Noordelijke Delta kunnen in najaar en winter ook geregeld groepen (doortrekkende) Noord- en Oost-Europese ganzen verblijven (Lensink *et al.* 2010). In verhouding met de standganzenpopulatie zijn er weinig wintergasten in Nederland. In onderzoek van Kleijn *et al.* (2012) wordt berekend dat het aandeel standganzen in de populatie grauwe ganzen in het winterseizoen in heel Nederland 72% bedraagt.

³ Black 1997, Cramp & Simmons 1978, Ebbinghe 1991, Hestbeck 1994, Lensink 1996a, 1998a, 2002a, 2002c, Lensink & Van Horssen 2002, Mombray *et al.* 2002, Ouweneel 2001, Schekkerman *et al.* 2000, Snow & Perrins 1998, Van der Jeugd *et al.* 2006, 2009, Van Turnhout *et al.* 2003.

4.2 Kolganzen

De oorsprong van broedende kolganzen in het vrije veld ligt in 1988 toen een verbod op het houden van lokganzen ten behoeve van de jacht van kracht werd. In dat jaar zijn op verschillende locaties lokkers vrijgelaten (Lensink 1996a). Nadien is de soort rond deze locaties gaan broeden en is het aantal toegenomen (Guldemon & Roog, 1980). De kolganzen die in Nederland broeden zijn vooral standvogel; dat wil zeggen dat de lokale broedvogels en de subadulten het hele jaar op en rond de broedplaats verblijven. Vanaf september-oktober krijgen deze vogels gezelschap van grote groepen wintergasten uit het hoge noorden (Van Roomen *et al.* in serie) waartegen de Nederlandse broedvogels vrijwel wegvallen. Vanaf februari-maart vertrekken de arctische broedvogels weer en worden de eigen (stand)ganzen als groep weer herkenbaar.

4.3 Brandganzen

De brandganzen kent de afgelopen decennia een spectaculaire ontwikkeling. Eind jaren tachtig heeft de soort zich rond het Haringvliet gevestigd, met als meest waarschijnlijke herkomst een ontsnapping juist over de grens in België (Meininger & van Swelm 1994, Lensink 1996). De vestiging van brandganzen bij Reeuwijk is toe te schrijven aan een groep vogels die lang onder controle van de eigenaar heeft gestaan. Nadat de controle wegviel, heeft deze groep zich in 1994 in de directe omgeving gevestigd. In 1988 zijn in Nederland de eerste broedgevallen van brandganzen vastgesteld in het Markiezaat. Eén jaar later is het eerste broedgeval geconstateerd op de Slijkplaat in het Haringvliet. Sindsdien neemt het aantal broedparen gestaag toe en is het Deltagebied de belangrijkste regio voor broedende brandganzen in Nederland. Nederlandse brandganzen zijn vooral standvogel waarbij zij zich buiten het broedseizoen tot enkele tientallen kilometers van hun broedplaatsen kunnen verwijderen (Van der Jeugd *et al.* 2006). Groepen uit het Haringvliet kunnen tot in de Oosterschelde komen (Van der Jeugd & de Boer 2006, De Boer & van der Jeugd 2007). Uit analyses van in de Noordelijke Delta (en ook de rest van de Delta) geringde vogels blijkt dat in Nederland geboren mannelijke brandganzen zich bij de Russische broedvogelpopulatie (kunnen) voegen (van der Jeugd 2012). Er zijn een paar waarnemingen beschikbaar op basis waarvan dit wordt aangenomen. Broedvogels uit het Markiezaat maken de vleugelrui grotendeels in het Haringvliet door. De vogels van Reeuwijk e.o. verblijven het hele jaar door in het gebied waarbij foerageergebieden tot 5-15 km van de Reeuwijkse Plassen kunnen liggen (Lensink *et al.* 2010).

Nederlandse brandganzen ruien hun slagpennen (juni/juli) op de grens van grote wateren en aanliggende goede voedselgebieden. In de Noordelijke Delta worden de vele buitendijkse gebieden en de eilanden in Haringvliet en Krammer Volkerak als ruiplaats gebruikt.

Vanaf oktober komen grote groepen Russische broedvogels, aangevuld met een kleiner aantal uit de Botnische Golf/Oostzee, naar Nederland (Van Roomen *et al.* in serie). In Zuidwest-Nederland is het Haringvliet een zeer belangrijke pleisterplaats. Dan lossen de lokale standvogels op in deze groepen wintergasten.

4.4 Canadese gans

De in Zuid-Holland in het wild broedende Canadese ganzen zijn nakomelingen van ontsnapte en verwilderde exemplaren (Lensink 1996). Sinds eind jaren tachtig is het aantal dat in het vrije veld van Zuid-Holland broedt, gestaag toegenomen. In het oorspronkelijke verspreidingsgebied Noord-Amerika vertonen de hoog noordelijke broedvogels seizoenstrek. In het zuiden van het

broedgebied is dit gedrag minder ontwikkeld of ontbreekt zelfs (Mowbray *et al.* 2002). In Europa lijkt zich eenzelfde patroon te hebben ontwikkeld waarbij vogels vanuit Scandinavië in het najaar/winter tot in Duitsland (en soms Nederland) kunnen trekken (Bijlsma *et al.* 2000). Vogels vanuit Duitsland trekken in het najaar ten dele tot in Nederland (Van Roomen *et al.* 2008). Deze Duitse vogels houden zich vooral op in de oostelijke helft van het land. In het westen van het land is de verspreiding als broedvogel (Lensink 2002b, Voslamber 2005a) identiek aan die in de winter (Van Roomen *et al.* in serie). Uit onderzoek van Voslamber (2011) blijkt dat Canadese ganzen ook niet seizoensgebonden trek vertonen en over grotere afstanden zwerven dan bekend was.

Canadese ganzen volvoeren hun slagpenrui rond juni op grotere wateren nabij de broedplaatsen. Ruitrek over grotere afstand is betrekkelijk nieuw in Nederland. Inmiddels is duidelijk dat ruitrek over Noord-Holland plaats vindt van naar het noorden trekkende groepen Canadese ganzen (Tanger & Voslamber, 2011). Hun bestemming is onbekend. Het is zorgelijk dat bij deze ruitrek de ganzen Schiphol kruisen. Ook elders in het westen van het land worden trekkende groepen opgemerkt. Dergelijke bewegingen zijn ook bekend uit andere delen van West-Europa (o.a. Schotland, Zweden (Cramp & Simmons 1977)). Een deel van de broedvogels uit het Münsterland (Duitsland) komt naar de Gelderse Poort voor de rui (Van Roomen *et al.* 2002).

4.5 Nijlgans

Zuid-Holland had in 1967 de primeur van een broedgeval van nijlganzen in het vrije veld (Teixeira 1979, Lensink 1996). De oorsprong van deze vestiging bestaat uit uitzetting(en) in Haagse parken. In 1972 broedden rond Den Haag al 7 paar. Nadien is het aantal toegenomen en is de verspreiding steeds ruimer geworden. In 1994 is het aantal geschat op 280-300 paar in Zuid-Holland (Lensink 1996) en in 1998-2000 op ongeveer 900 paar waarvan 145 paar in Zuid-Holland-Noord (Lensink 2002). Hiervan broedt een deel in de stedelijke gebieden van Leiden, Zoetermeer en Alphen a/d Rijn. Deze soort is van oorsprong uit Afrika afkomstig. Op dit continent vertoont de soort trek-/zwerfgedrag onder invloed van regenval in relatie tot voedselbeschikbaarheid (Brown *et al.* 1982). In Nederland vertoont de soort geen gerichte trek en zwerft de soort buiten het broedseizoen tot enkele tientallen kilometers van de broedplaatsen (Lensink 1998b). Uit Nederland zijn enkele waarnemingen (winterhalfjaar) bekend van in België gekleurde nijlganzen (Lensink *et al.* 2010). Gebieden met hoge dichtheden aan broedvogels zijn ook de gebieden met grote aantallen in de wintermaanden; kaarten met de verspreiding als broedvogel (Lensink 2002b) vertonen dan ook grote gelijkenis met die als wintervogel (Van Roomen *et al.* in serie).

Nijlganzen ruien in belangrijke mate in juli-augustus de slagpennen. Ze verliezen hierbij het vermogen om te vliegen niet. Een deel van de broedvogels volbrengt de slagpenrui als paar met jongen nabij de broedplaats. Andere vogels verzamelen zich in grotere groepen op de grens van open water en grasland (Gerritsen 2001). In welke mate in Zuid-Holland ruiconcentraties optreden is onbekend.

4.6 Soepgans

De soepgans is de verzamelnaam voor alle gedomesticeerde vormen van de grauwe gans. De domesticatie door de mens is zo'n 5.000 jaar geleden begonnen (Kear 1989). Kruisingen tussen verschillende ganzensoorten (bijvoorbeeld grauwe gans x Canadese gans) worden hier ook toe gerekend. Soepganzen lijken in hun postuur en grootte min of meer op grauwe ganzen. Hun verenkleed loopt uiteen van geheel wit tot vrijwel identiek aan het kleed van de grauwe gans. Wanneer de soepganzen in het wild zijn gaan broeden in Nederland is niet bekend; vermoedelijk

stammen de eerste gevallen uit de jaren zeventig (Lensink 1998). Soepganzen verblijven het hele jaar op en rond hun broedplaatsen waarbij verplaatsingen buiten het broedseizoen zich veelal tot maximaal enkele kilometers van de broedplaats beperken (Lensink et al 2010). De verspreiding als broedvogel (Lensink 2002a, Voslamber 2005a) vertoont dan ook een sterke overeenkomst met die in het midden van de winter (Van Roomen *et al.* in serie). Soms sluit een soepgans zich aan bij een groep grauwe ganzen en kan dan wat grotere omzwervingen maken. Soepganzen volvoeren de slagpenrui op of nabij de broedplaats. Ruiconcentraties zoals bij stamhouder grauwe gans komen niet voor.

4.7 Indische gans

Indische ganzen broeden sinds 1986 in Nederland. Ook deze soort kent de oorsprong van het voorkomen in het vrije veld in ontsnapping/vrijlating (Van Horssen & Lensink 2000). De Indische gans is in zijn oorspronkelijke verspreidingsgebied Tibet/India trekvogel. De Nederlandse vogels vertonen op geen enkele wijze trekgedrag en zijn het hele jaar op en rond hun broedplaatsen aanwezig. Buiten het broedseizoen kunnen groepen tot 15 kilometer van hun broedplaatsen verwijderd raken. Daarom vertoont de verspreiding als broedvogel (Lensink & van Horssen 2002, Voslamber 2005) grote overeenkomst met die in de winter (Van Roomen *et al.* in serie).

4.8 Samenvatting

Van de soorten ganzen die in dit faunabeheerplan worden besproken, vertonen de meeste Zuid-Hollandse broedvogels (en hun onvolwassen verwanten) geen trekgedrag (seizoenstrek). De vogels verblijven voornamelijk het hele jaar in min of meer hetzelfde (kleine) gebied. Wel is mogelijk dat bij lokale trekbewegingen de provinciegrens wordt overschreden. Grensoverschrijdende geboortedispersie vindt plaats bij (mannelijke) brandganzen geboren in de Noordelijke Delta. Er zijn een waarnemingen beschikbaar op basis waarvan dit wordt aangenomen. Tijdens de rui kunnen ganzen zich lokaal concentreren. In het westen van Nederland en met name in Noord-Holland is ruitrek vastgesteld van groepen Canadese ganzen richting het noorden.

De verspreidingspatronen van standganzen in de wintermaanden zijn dezelfde als die in de broedperiode/zomerperiode. Bij brandgans en kolgans lossen in de wintermaanden de eigen vogels op in de grote aantallen noordelijke wintergasten. Onder grauwe ganzen kan het beeld van het verspreidingspatroon in najaar, winter of voorjaar lokaal worden vertroebeld door pleisterende groepen vanuit het noorden of oosten van Europa.

5

Populatieontwikkeling

5.1 Standganzen

In dit hoofdstuk worden de meest recente populatiegegevens over standganzen weergegeven. Deze gegevens zijn gebaseerd op de provinciale ganzen telling die jaarlijks op de derde zaterdag van juli plaatsvindt. Sinds 2007 wordt deze telling in Zuid-Holland georganiseerd. Sinds 2013 voeren vrijwel alle provincies deze juli-telling uit. De telling vindt plaats op de derde zaterdag van juli volgens het landelijk protocol voor de zomertelling van ganzen (Landelijke werkgroep zomertelling ganzen, 2012). Dit protocol is gebaseerd op het protocol dat al eerder werd gebruikt voor de juli-telling in Zuid-Holland. De telresultaten leveren een schatting op van de hoogte van de populatie en door de jaren heen informatie over de trend (toe- of afname van de populatie).

De telling in Zuid-Holland wordt in het algemeen gebiedsdekkend uitgevoerd. Om verschillende redenen worden tijdens de tellingen sommige gebieden soms niet geteld. Alleen in 2013 is voor dit plan een correctie op de telgegevens uitgevoerd omdat het niet-getelde gebied (op Goeree-Overflakkee) erg groot en gansrijk is.

Het tellen van het aantal ganzen per boot op de grote wateren in de regio Noordelijke Delta (Haringvliet, Grevelingen, Krammer en Volkerak en de eilanden daarin) en de spaarbekkens van Evides op Putten vindt buiten de officiële teldatum plaats maar wel omstreeks deze datum. Deze telgegevens worden sinds 2008 na de telling opgevraagd bij de tellende partijen. Telgegevens van de spaarbekkens zijn vanaf 2011 beschikbaar en van Krammer en Volkerak vanaf 2012 en 2013. Vanaf 2012 zijn de gegevens dus het meest volledig. Het eiland Tiengemeten in het Haringvliet, het Hollands Diep en de oevers (natuurgebieden) langs de grote wateren worden vanaf het vaste land op de derde zaterdag van juli geteld. Bij de spaarbekkens van Evides zijn in 2011 bijna 2.000 ganzen geteld, daarna neemt dit aantal met ca. 200 ganzen per jaar af. In 2013 zijn daar 1.545 ganzen geteld, vooral nijlganzen. Op de Grevelingen en de eilanden daarin worden rond de 2.000 ganzen geteld, vooral grauwe ganzen. Op het Krammer en Volkerak worden circa 2.200 ganzen (grauwe ganzen, brandganzen en Canadese ganzen) geteld. Het aantal op het Haringvliet fluctueert sterk tussen circa 1.500 en 4.500 ganzen (vooral grauwe ganzen en brandganzen). Van 2009 en 2010 zijn van het Haringvliet geen gegevens bekend. In 2013 werden in totaal ruim 12.000 ganzen geteld op de grotere wateren en bij de spaarbekkens buiten de officiële teldatum in juli (tabel 5.1). Van 2009 en 2010 zijn van een relatief klein aantal gebieden (twee) de telgegevens bekend. De jaren er na zijn meer telgegevens van meer wateren beschikbaar gesteld door de tellende partijen en is het totaal aantal ganzen weergegeven in tabel 5.1 groter.

Tabel 5.1 Aantal ganzen geteld op de spaarbekkens en grote wateren* in de regio Noordelijke Delta buiten de officiële teldatum (o.b.v. rapportages juli-telling).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	6.300	2.779	2.230	5.521	4.362	7.147
Brandgans	1.838	1	16	1.881	1.979	3.121
Canadese gans	416	0	57	1.983	970	978
Nijlgans	481	202	414	2.745	1.673	1.385
Soepgans	0	2	0	159	11	49
Kolgans	0	0	0	0	0	0
Indische gans	0	1	0	5	1	1
	9.035	2.985	2.717	12.294	8.996	12.681

* Grevelingen, Krammer en Volkerak (incl. de eilanden daarin) en Haringvliet

Om een realistisch beeld te geven van het aantal ganzen in de Noordelijke Delta en Zuid-Holland wordt het aantal ganzen op de grote wateren in de Noordelijke Delta en bij de spaarbekkens opgenomen in de telresultaten van 2008 tot en met 2013. Op die manier kan ook een realistische analyse gemaakt worden van het beheer (afschot en nestbehandeling).

5.1.1

Standganzen in 2013

Tijdens de juli-telling in 2013 zijn in totaal bijna 133.000 ganzen geteld. In juli 2013 is een groot deel van Goeree-Overflakkee niet geteld. Aangezien op Goeree-Overflakkee een belangrijk deel van de populatie standganzen van Zuid-Holland leeft, is een correctie hier gerechtvaardigd. In 2012 zijn ruim 44.000 ganzen geteld op Goeree-Overflakkee. Om een zo realistisch mogelijk beeld te geven van het aantal standganzen dat in 2013 in de Noordelijke Delta leeft, is het getelde aantal ganzen in 2012 op Goeree-Overflakkee als indicatie gebruikt voor de correctie. Om dubbeltellingen uit te sluiten is het wel getelde aantal op Goeree-Overflakkee in 2013 (13.614 ganzen) geheel vervangen door het aantal geteld in 2012 (44.324 ganzen). De correctie is waarschijnlijk te laag, aangezien hier geen rekening is gehouden met de toenemende trend van het aantal grauwe ganzen die de afgelopen jaren is vastgesteld in de Noordelijke Delta. In totaal waren er in juli 2013 naar schatting 164.000 ganzen in Zuid-Holland aanwezig.

Tabel 5.2 Aantal ganzen per soort en per regio geteld in juli 2013 (Visser & Keuper, 2013).

	ZH-Noord	Delfland & Schieland	Veenweiden	Noordelijke Delta	Totaal
Grauwe gans	18.878	10.047	16.249	34.797	79.971
Brandgans	2.880	237	1.737	17.341	22.195
Canadese gans	2.463	3.198	4.379	6.529	16.569
Nijlgans	1.559	1.190	1.689	5.867	10.305
Soepgans	439	675	478	870	2.462
Kolgans	404	18	596	356	1.374
Indische gans	62	9	10	19	100
	26.685	15.374	25.138	65.779	132.976
			Incl. correctie:	96.489	163.686

Het aantal standganzen in Nederland in de zomer van 2012 wordt geschat op bijna 600.000 (Sovon 2013). Driekwart van de zomeraantallen (ca. 440.000 individuen) bestaat uit grauwe ganzen, gevolgd door brandganzen (52.000), nijlganzen (44.000) en grote Canadese ganzen (31.000). In vergelijking met de aantallen geteld in juli 2012 in Zuid-Holland blijkt dat meer dan 50% van de Canadese ganzen en brandganzen in Nederland in Zuid-Holland leeft (tabel 5.3). Voor nijlganzen is dat 34% en grauwe ganzen 20%.

Tabel 5.3 Aantal ganzen in Nederland en in de provincie Zuid-Holland (juli-telling) in 2012 (Visser & den Hollander, 2012).

	Nederland	Zuid-Holland	
Grauwe gans	440.000	90.173	20%
Brandgans	52.000	29.975	58%
Canadese gans	31.000	19.421	63%
Nijlgans	44.000	15.047	34%
Soepgans	?	3.220	
Kolgans	?	1.128	
Indische gans	?	134	
	600.000	159.098	27%

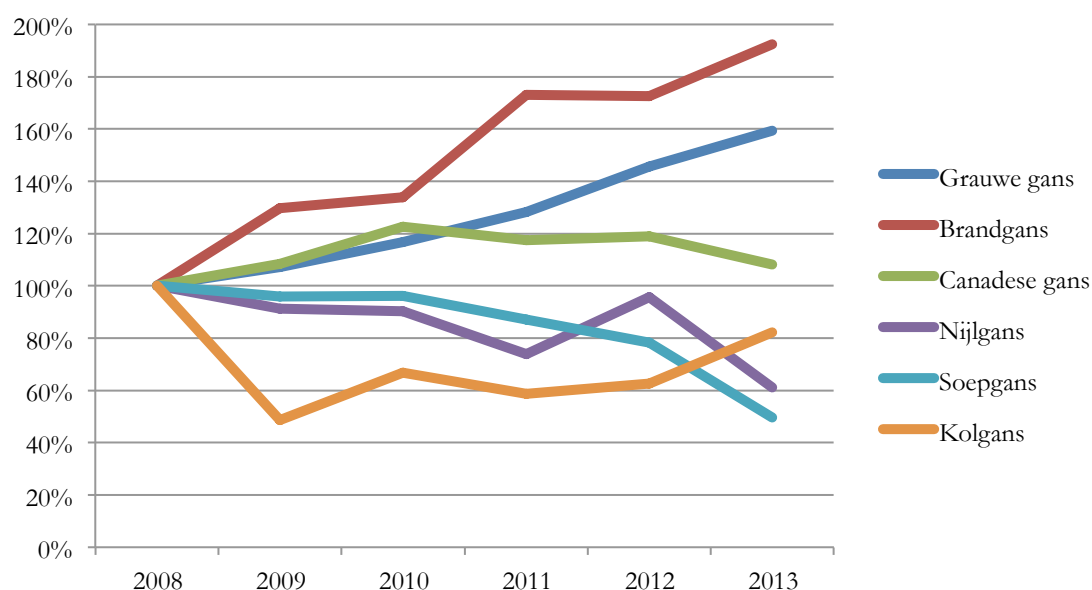
5.1.2

Populatieontwikkeling standganzen

In dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe de populatie standganzen in Zuid-Holland zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Deze ontwikkeling is gebaseerd op het aantal ganzen dat tijdens juli-tellingen vanaf 2008, na de opstart in 2007, is vastgesteld.

Figuur 5.1 geeft de procentuele verandering van het aantal ganzen weer van jaar op jaar (m.a.w. geeft de procentuele verandering in aantallen tussen twee tellingen weer). Bij het vaststellen van de procentuele verandering in een jaar zijn alleen de gebieden meegenomen die in beide tellingen ook daadwerkelijk zijn geteld. De populatieontwikkeling wordt zo het meest realistisch weergegeven.

In Zuid-Holland neemt de populatie brandganzen het sterkst toe (gemiddeld circa 18% per jaar). Het aantal grauwe ganzen neemt jaarlijks met bijna 12% toe. Ook de populatie kolganzen die in de zomer in Zuid-Holland verblijft, wordt vanaf 2009 steeds groter (gemiddeld 8% vanaf 2009). Het totale aantal soepganzen in Zuid-Holland neemt jaarlijks (steeds sterker) af. Nijlganzen lijken ook in aantal af te nemen, hoewel er in 2012 meer zijn geteld dan in 2011 in dezelfde gebieden. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Canadese ganzen.

Figuur 5.1 Populatieontwikkeling standganzen in Zuid-Holland op basis van de jaarlijkse telling in juli. Teljaar 2008 is op 100% gesteld. De procentuele verandering tussen twee opeenvolgende jaren is gebaseerd op gebieden die beide jaren zijn geteld.

In Zuid-Holland neemt het aantal standganzen jaarlijks toe. Grauwe ganzen vertegenwoordigen de grootste groep. Zuid-Holland herbergt de grootste standganzenpopulatie grauwe ganzen van Nederland (Kleijn et al. 2012). Ook brandganzen en Canadese ganzen zijn in Zuid-Holland het talrijkst (Sovon 2013).

Tabel 5.4 Totaal aantal ganzen per soort geteld in juli van het betreffende jaar in Zuid-Holland, inclusief de grote wateren en spaarbekkens van Evides.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	55.650	67.460	62.530	68.582	81.018	90.173	100.522
Brandgans	19.250	15.640	19.511	21.127	32.369	29.975	31.325
Canadese gans	11.737	15.659	16.421	19.484	19.939	19.421	17.589
Nijlgans	10.809	14.716	12.974	13.570	13.672	15.047	10.411
Soepgans	3.839	3.629	3.425	3.625	3.669	3.220	2.382
Kolgans	1.314	2.177	1.055	1.232	1.086	1.128	1.367
Indische gans	96	127	100	170	126	134	90
Totaal	102.694	119.408	116.016	127.790	151.879	159.098	163.686

5.2

Overwinterende ganzen

Werden omstreeks 1980 in Nederland in de winter nog rond de 500.000 ganzen geteld, inmiddels zijn tijdens de piek in december-januari zo'n 2,1 miljoen ganzen landelijk aanwezig (Sovon 2013). De wintergasten die zich in de wintermaanden in onze streken ophouden zijn afkomstig uit gebieden langs de poolcirkel: Nova Zembla, Spitsbergen, Scandinavië en Siberië. De overgang van zomer naar winter verloopt in het arctische gebied zeer snel. Al in september valt de winter in. Sommige ganzen kiezen ervoor om in een paar flinke tochten direct naar onze streken te vliegen en arriveren begin oktober al, andere laten zich door de vorstgrens geleidelijk naar het zuiden drijven. Een deel geeft de voorkeur aan de Engelse of Franse kust (bron website Vogelbescherming/geese.org).

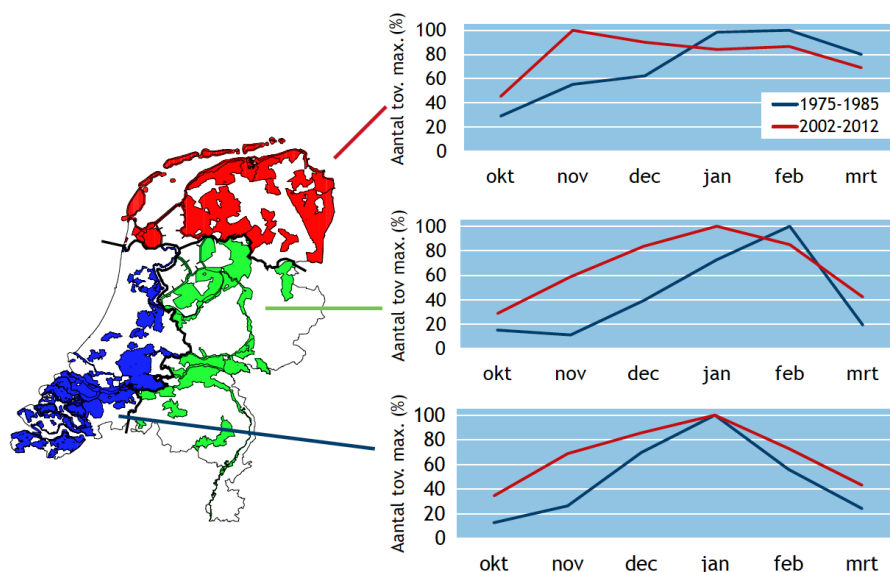
Kolganzen en brandganzen zijn soorten die in de winter in groten getale Nederland aan doen (resp. 875.000 en 857.000 vogels, Hornman 2013). Van de kolganzen verblijft maximaal 70% van de flyway populatie in Nederland en van de brandganzen is dat zelfs 80-90% (tabel 5.5). Dit zijn de soorten die in de winterperiode de standganzen populatie in Zuid-Holland aanvullen. Daarnaast komen er ook rotganzen en rietganzen naar Nederland en Zuid-Holland. Wanneer tijdens een strenge vorstperiode plassen en meren dichtvriezen, trekken veel ganzen naar de deltagebieden waar vrijwel altijd open water te vinden is. Grauwe ganzen uit het noorden en oosten doen Nederland kort aan en verblijven het grootste deel van de winter in Zuid-Europa. Zeventig procent van de flyway populatie doet op enig moment Nederland aan (tabel 5.5).

Tabel 5.5 Aantal winterganzen in de noordwest Europese flyway, aantallen in Nederland en in Zuid-Holland (seizoensmaxima) en percentage van de noordwest Europese flyway (Hornman et al 2013).

	Flyway populatie Noordwest Europa 2000	Nederland 2011/2012	Zuid-Holland 2012/2013	Procentueel In Nederland
Grauwe gans	610.000*	421.000	81.000	ca. 70%
Brandgans	935.000 - 1.050.000	857.000	137.000	ca. 80-90%
Kolganzen	1.200.000	875.000	74.000	ca. 70%

* Flyway populatie wordt nu groter geschat

Tot in de jaren tachtig verschenen grote aantallen ganzen vaak niet voor december of januari in Nederland. Tegenwoordig zijn veel wintergasten al in november aanwezig (figuur 5.2). De piek ligt voor heel Nederland rond januari. In Zuid-Holland was dat in het verleden ook al het geval. De sterke toename in het najaar is vooral het gevolg van de vervroegde aankomst van overwinterende kolganzen. Daarnaast zijn er in de winterperiode procentueel gezien meer grauwe ganzen en brandganzen ten opzichte van het maximum aantal in de winter in het verleden door het groeiend aantal standvogels.

Figuur 5.2 Seizoensverloop van ganzen in de regio's oost-, west- en Noord-Nederland (overgenomen uit Sovon, 2013).

5.2.1

Overwinterende ganzen in 2012/2013

In de periode oktober tot en met maart worden er maandelijkse ganzentellingen gehouden (Hornman 2013). Op dat moment worden er standganzen en wintergasten geteld. Het maximaal aantal getelde ganzen tijdens de meest recente beschikbare telling (winterperiode 2012-2013) in Zuid-Holland is ruim 300.000 ganzen (tabel 5.6). Dat is op dat moment 14% van de 2,1 miljoen ganzen die in de winter in Nederland verblijven. In tabel 5.6. wordt het aantal getelde ganzen weergegeven van de maand waarin het hoogste aantal ganzen is geteld (maximum aantal getelde ganzen) per regio. De maand waarin het maximum wordt geteld verschilt per regio. Meer dan de helft van het aantal getelde ganzen in Zuid-Holland verblijft in de Noordelijke Delta. Daarnaast verblijven ze in de veenweidegebieden en in mindere mate in Zuid-Holland-Noord en Delfland en Schieland. De brandganzen komen in de grootste aantallen voor in de winterperiode in Zuid-Holland, gevolgd door de grauwe gans en kolgans. De getelde nijlganzen, Canadese ganzen en soepganzen in de winterperiode zijn standganzen die jaarrond in Nederland verblijven.

Tabel 5.6 Maximaal aantal ganzen geteld tijdens een maandelijkse telling in de winterperiode 2012-2013 in Zuid-Holland (bron: provincie Zuid-Holland).

	Zuid-Holland Noord	Delfland & Schieland	Veenweiden	Noordelijke Delta	Totaal
Grauwe gans	11.417	5.215	15.422	48.627	80.681
Brandganzen	6.862	10.069	22.777	97.393	137.101
Kolgans	25.906	6.989	22.798	18.738	74.431
Overige soorten*	2.700	2.696	4.514	4.532	14.442
	46.885	24.969	65.511	169.290	306.655

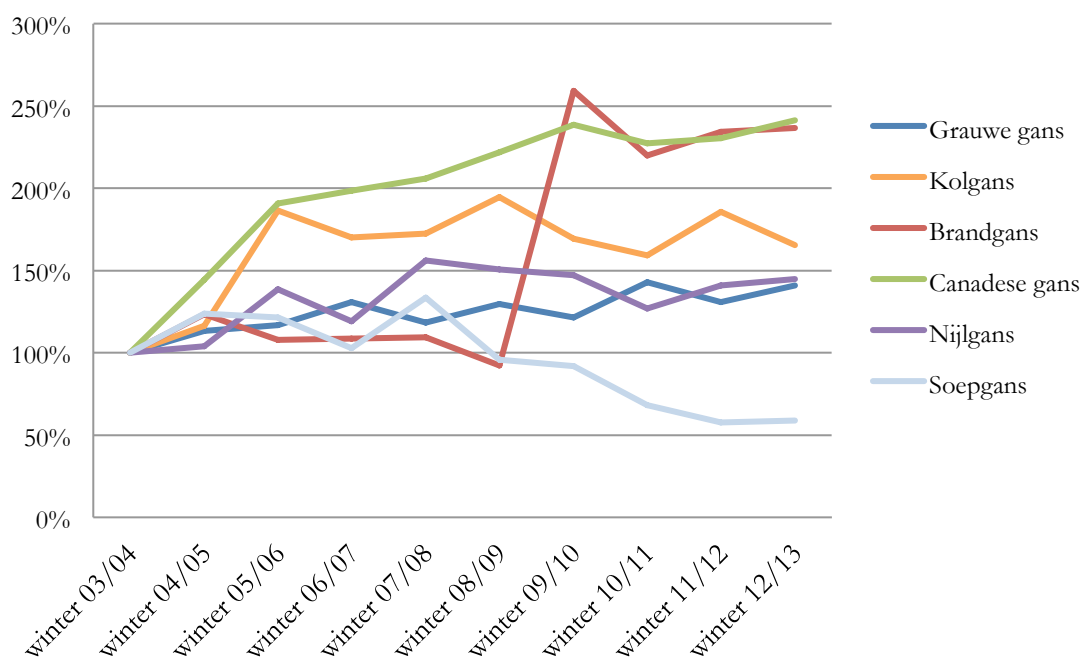
* Canadese gans, nijlgans en soepgans

Het maximum aantal brandganzen in de winterperiode wordt jaarlijks in januari of februari geteld, in Zuid-Holland-Noord kan het maximum ook in maart worden geteld. Grauwe ganzen bereiken het hoogste aantal vooral in januari en in de Noordelijke Delta in november of december. Het maximum aantal kolganzen wordt jaarlijks in de meeste regio's in januari geteld. In de Noordelijke Delta verschilt dat per jaar.

5.2.2

Populatieontwikkeling overwinterende ganzen

In 1980 verbleven ongeveer 500.000 ganzen in de winter in Nederland. Daarna zijn de aantallen toegenomen. De ontwikkeling van het aantal getelde ganzen in de winterperiode in de afgelopen tien jaar is weergegeven in figuur 5.3. De winterperiode 2003-2004 is op 100% gesteld. De afgelopen tien jaar tot en met de winterperiode 2012-2013 is het aantal brandganzen met 75% toegenomen. Het aantal kolganzen is met 50% gestegen maar de groei is al snel gestabiliseerd. Ook landelijk nemen de seizoensmaxima van de brandgans nog vrijwel jaarlijks toe, terwijl het aantal kolganzen stabiliseert rond een niveau van 850.000 vogels (Sovon 2013). Het aantal grauwe ganzen neemt gestaag toe. Deze toename wordt veroorzaakt door de toename van de populatie standganzen (zie paragraaf 5.2.3 – aandeel standganzen in de winterpopulatie).

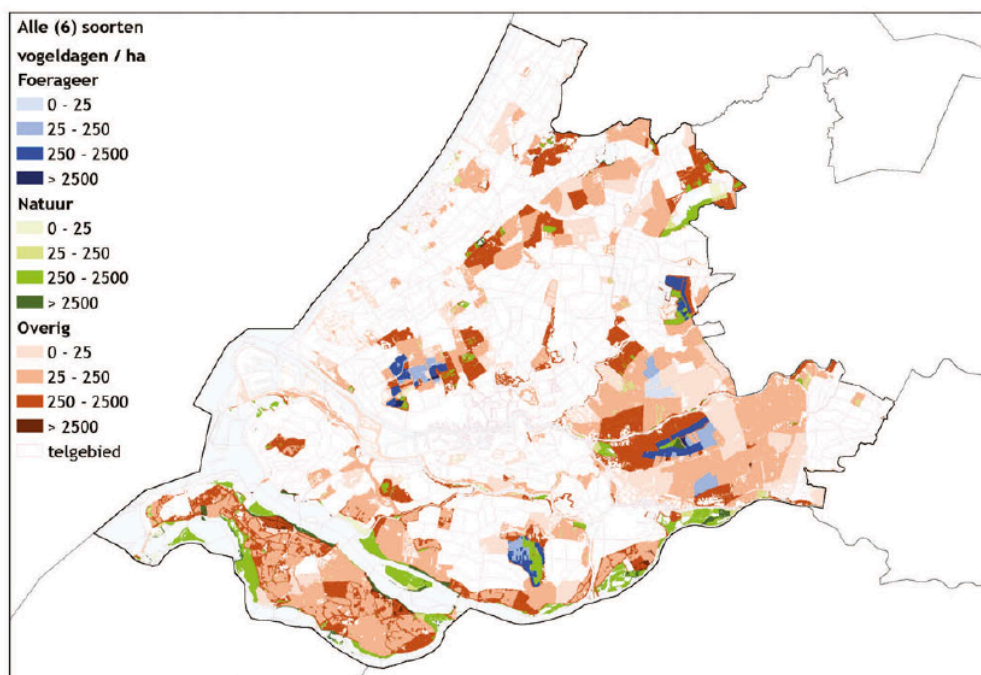

Figuur 5.3 Populatieontwikkeling overwinterende ganzen in Zuid-Holland op basis van het maximale getelde aantal in de winterperiode. Winter 2003/2004 is op 100% gesteld.

In hoofdstuk 5.1.2 is de populatieontwikkeling van de standganzen op basis van de juli-telling weergegeven (figuur 5.1). Geconstateerd is dat ten opzichte van 2008 het aantal soepganzen is afgenomen en ook een daling van het aantal nijlganzen lijkt te zijn ingezet. Dit wordt ook bevestigd door de populatieontwikkeling op basis van de wintertellingen (figuur 5.3). Op basis van de juli-telling lijkt het aantal Canadese ganzen licht af te nemen. De trend op basis van de wintertelling laat een stabilisatie zien.

De verspreiding van ganzen in de winter heeft duidelijke zwaartepunten in Zuid-Holland (figuur 5.4). Belangrijke regio's in Zuid-Holland zijn het veenweidegebied (Krimpenerwaard, Alblasserwaard en Delfland), Goeree-Overflakkee en de natuurgebieden langs het Haringvliet en de

Biesbosch. Het zijn vooral deze regio's waar de ganzen een optimale combinatie van geschikte voedselgebieden en slaapplaatsen vinden.

Figuur 5.4 Gansdagen per gebied met onderscheid naar foerageergebieden, natuur en overig (vooral landbouw) in Zuid-Holland (Hornman & van Winden 2013).

5.2.3

Wintergasten

De populatie ganzen in de winterperiode bestaat uit trek ganzen die vanuit het Arctisch gebied en Noord-Europa naar Nederland komen (de wintergasten) en de stand ganzen die jaarrond in Nederland verblijven. Grauwe ganzen, kol ganzen en brand ganzen komen uit het noorden naar Nederland. De ontwikkeling van de stand ganzen populatie is beschreven in voorgaande paragrafen op basis van de juli-tellingen. De meest grove manier om een berekening te maken van de populatie(ontwikkeling) van de wintergasten in Nederland is door het maximum aantal overwinterende ganzen te verminderen met het aantal tijdens de juli-telling. Deze methode levert een onderschatting op, omdat de populatie stand ganzen na juli door verschillende oorzaken krimpt (natuurlijke sterfte, afschot, predatie). Een meer nauwkeurige schatting is om het aantal te corrigeren voor de sterfte die optreedt. Aangezien we niet weten welk deel van de zomerpopulatie uit juvenielen en uit > 1 jarigen bestaat, verminderen we de populatie met het beschikbare sterftcijfer uit Lensink et al. dat geldt voor > 1 jarigen (2010). Omdat het een half jaar betreft wordt de populatie verminderd met de helft van het genoemde sterftcijfer. Tevens wordt gecorrigeerd voor het afschot van stand ganzen in dit half jaar. Dit resultaat is verwerkt in tabel 5.7. Ook de telmethode is van invloed op het verschil tussen zomer- en winterperiode. De telling in de winterperiode wordt uitgevoerd op pleisterplaatsen, waar veel ganzen samenkomen. Dat zijn de grote wateren, foerageergebieden en Natura-2000 gebieden. Dit levert een onderschatting van de aantallen in de winterperiode op, vooral voor stand ganzen omdat deze zich ten opzichte van de wintergasten vaker buiten de pleisterplaatsen zullen bevinden. Tijdens de juli-telling worden gebieden buiten de pleisterplaatsen juist wel geteld, inclusief foerageergebieden en Natura-2000 gebieden.

Tabel 5.7 Aandeel wintergasten (overwinterende trekganzen) in de winterpopulatie (wintergasten en standganzen), gecorrigeerd voor sterfte en afschot van standganzen in Zuid-Holland.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Grauwe gans	35%	29%	34%	39%	20%	17%
Brandgans	80%	81%	92%	85%	79%	81%
Kolgans	99%	98%	99%	98%	99%	99%

Grauwe gans

Op basis van de hierboven genoemde methode wordt voor de grauwe gans het aantal standganzen in de winter geschat. De sterfte van > 1 jarigen is 15%, dus de sterfte tot in de winter (een half jaar) is 7,5%. Het afschot van standganzen in de periode augustus-januari ligt tussen ongeveer 7.500 en 16.400 grauwe ganzen in de periode 2007-2012. Een schatting van de populatie van de standganzen in de daaropvolgende winter is ongeveer 44.000-68.000 grauwe ganzen in de periode 2007-2012 (61-83% van de populatie in de winter, gemiddeld 71%).

Vanaf 2011 neemt het aandeel wintergasten in de totale winterpopulatie grauwe ganzen af. Het aantal standganzen van deze soort neemt toe. Grauwe ganzen komen in kleiner aantal overwinteren in Zuid-Holland dan kol- en brandganzen. Bovendien doen trekkende grauwe ganzen Zuid-Holland kort aan om vervolgens door te vliegen naar zuidelijkere bestemmingen in Europa (Hornman et al. 2013). Het aandeel wintergasten is berekend op basis van de maantelling waarin het hoogste aantal ganzen is geteld (seizoensmaximum, zie hierover onder 5.2.1). Voor een groot deel van de winterperiode zal het aandeel wintergasten dus (aanzienlijk) lager liggen.

Brandgans

Op basis van de hierboven genoemde methode wordt voor de brandgans het aantal standganzen in de winter geschat. De sterfte van adulten is 10%, dus de sterfte tot in de winter (een half jaar) is 5%. Het afschot van standganzen in de periode augustus-september (oktober – januari vindt geen afschot van brandganzen plaats) ligt tussen ongeveer 1.000 en 2.800 in de periode 2007-2012. Een schatting van de populatie van de standganzen in de daaropvolgende winter is ongeveer 13.700-28.000 brandganzen in de periode 2007-2012 (8-21% van de populatie in de winter). De laatste jaren ligt het aandeel standganzen in de winterpopulatie tussen de 15 en 21%. Tussen de 79% en 85% van de populatie is wintergast.

Kolgans

Op basis van de hierboven genoemde methode wordt voor de kolgans het aantal standganzen in de winter geschat. De sterfte van > 1 jarigen is 13%, dus de sterfte tot in de winter (een half jaar) is 6,5%. Kolganzen worden tijdens de juli-telling relatief weinig waargenomen (in 2012 1% van wat maximaal wordt waargenomen in de winterperiode 2012/2013). Dit betekent dat kolganzen die in de winterperiode in Nederland verblijven bijna allemaal tot de wintergasten behoren. Afschot van standganzen vindt dus vooral in de zomerperiode plaats. Het afschot standganzen in de periode augustus-september ligt tussen ongeveer 200 en 400 kolganzen in 2011 en 2012. Een schatting van de populatie van de standganzen in de daaropvolgende winter is ongeveer 650 – 2.000 kolganzen in de periode 2007-2012 (1 tot 2% van de populatie in de winter).

Op basis van tabel 5.7 kan een schatting worden gemaakt van het aandeel standganzen van het totaal aantal winterganzen (bestaande uit standganzen en trekganzen). Daarbij gaan we ervan uit dat Canadese ganzen, soepganzen en nijlganzen allen in de winter in Nederland blijven. Uit deze berekening blijkt dat van alle ganzen die in de winter in Zuid-Holland verblijven, 35% uit standganzen bestaat en dus 65% uit wintergasten (tabel 5.8).

Tabel 5.8 Berekend aantal standganzen op basis van de gegevens uit tabel 5.7 en wintergasten (overwinterende trekganzen) in de winterpopulatie (wintergasten en standganzen).

	2012/2013	Berekend aantal standganzen	Berekend aantal wintergasten
Grauwe gans	80.681	67.614	13.067
Brandgans	137.101	25.870	111.231
Kolgans	74.431	658	73.773
Overige soorten*	14.442	14.442	
	306.655	108.584	198.071
		35%	65%

* Dit betreft Canadese ganzen, soepganzen en nijlganzen

Naast deze berekening van het aandeel standganzen in de winterperiode op basis van tellingen in Zuid-Holland, is op nationale schaal ook onderzoek verricht naar de verhoudingen onder grauwe ganzen en brandganzen. In het onderzoek naar grauwe ganzen rekent Kleijn et al (2012) met een percentage standganzen in de winterpopulatie van grauwe ganzen van 61% voor seizoen 2009/2010. Tussen 2001-2002 en 2009-2010 is dit aandeel lineair toegenomen van 30% naar 61% (3,9% per jaar). Extrapolatie naar 2012-2013 laat zien dat het aandeel standganzen dan 72,7% is. Voor Zuid-Holland is in dit faunabeheerplan berekend dat het percentage hoger is, namelijk 83% in winter 2012-2013.

Schekkerman (2012) rekent uit dat uitgaande van een zomerpopulatie van 52.200 brandganzen het aandeel broedvogels in de winterpopulatie in Nederland circa 5% is. Meer dan 50% van de brandganzen in de zomerperiode in Nederland leeft in Zuid-Holland (zie paragraaf 5.1.1.). Daarom lijkt het aannemelijk dat het aandeel standganzen in de winterpopulatie in Zuid-Holland groter is dan het gemiddelde van 5% in Nederland. Dat blijkt ook uit de berekeningen in dit faunabeheerplan, het aandeel standganzen is 15-21%. We hanteren in dit faunabeheerplan de verdeling zoals deze berekend is op basis van de tellingen in Zuid-Holland.

6

Schade aan belangen

Het huidige voorkomen van ganzen in Zuid-Holland leidt ertoe dat in bepaalde gebieden of op bepaalde locaties:

- het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid in het geding komt;
- belangrijke schade aan gewassen (landbouw) ontstaat;
- schade aan flora en fauna ontstaat;
- de veiligheid van het luchtverkeer wordt bedreigd.

Volksgezondheid als belang komt in en rond recreatiegebieden in het geding. Uitwerpselen van ganzen hebben invloed op:

- de kwaliteit van (zwem)water;
- de functionaliteit van ligweiden en stranden.

Vogels met eieren of jongen kunnen zich agressief gedragen jegens het publiek en ganzen kunnen zich ('s nachts en in de vroege ochtend) op de openbare weg en het fietspad bevinden. Ook langs snelwegen en in klaverbladen broeden steeds meer ganzen.

Op landbouwgronden treedt schade op. Deze is als volgt te duiden:

- graslanden worden gebruikt om te foerageren. Door vraat, vertrapping en verslemping van de bodem en vermesting ontstaat schade. Schade door vertrapping, verslemping en vermesting wordt niet vergoed door het Faunafonds;
- wintergraan wordt in de eerste maanden na het zaaien begraasd;
- op de aren van oogstbaar graan kan bij legeren van het (bijna) rijpe gewas worden gefoerageerd. ganzen kunnen daarnaast schade aanrichten aan verschillende andere gewassen, o.a. aan aardappelen, suikerbieten, groenten en erwten.

In gebieden met een (neven)doelstelling natuur gebeurt bij hogere dichtheden aan broedende of groepen subadulte ganzen het volgende:

- een afname van de dichtheid van broedende weidevogels;
- begrazing van kwetsbare vegetaties, vertrapping, vermesting en verslemping van de bodem;
- in ruigebieden worden rietvegetaties (met beschermde soorten als grote karekiet) door vraat teruggedrongen;
- zwarte sterns kennen, in gebieden met grote aantallen ganzen, als gevolg van nachtelijke verstoring van broedlocaties door ganzen, een sterk verlaagd broedsucces;
- lokaal raken voortplantingswateren van beschermde amfibieën ongeschikt door vraat aan oevervegetatie en vertroebeling van het water;
- voedselarme plassen en wateren eutrofiëren waardoor soortenrijkdom van kwetsbare vegetaties en dierlijke organismen achteruit gaat.

6.1 Volksgezondheid en openbare veiligheid

Zwemwaterkwaliteit en waterkwaliteit

Sinds eind 2000 is de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) van kracht. Deze moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is. Uit de KRW vloeien vele verplichtingen voort.

De functionaliteit van recreatieplassen wordt voor een belangrijk deel bepaald door het mogelijke gebruik van stranden en ligweiden. Ganzen die op een plas slapen gebruiken juist de eerste daglichturen om te grazen op terreinen die later op de dag door recreanten worden gebruikt. De vele keutels worden door het publiek als hinderlijk ervaren en leiden bij herhaling ook tot het niet meer bezoeken van het gebied, hetgeen een schadepost voor de exploitant oplevert.

Omgevingsdienst Midden-Holland bezoekt elke maand de recreatiewateren en beoordeelt de waterkwaliteit in de provincie Zuid-Holland. Ook het waterschap doet dat elke maand. Er wordt dus iedere twee weken gecontroleerd. De medewerkers geven opvallende waarnemingen van bijvoorbeeld aanwezigheid van ganzen of uitwerpselen door.

Wat betreft de zwemwaterkwaliteit zijn er drie soorten maatregelen: een waarschuwing (houdt in: je kunt nog wel zwemmen, maar let op, bijvoorbeeld krijg geen water binnen of mijd bepaalde plekken), een negatief zwemadvies (het is beter niet te gaan zwemmen, zeker voor kinderen of zwakkeren) en tenslotte een zwemverbod. Een zwemverbod is vaak gebaseerd op een combinatie van gemeten waarden en visuele waarneming, bijv. van algen. Deze maatregelen zijn gerelateerd aan de aanwezigheid van fecale bacteriën en blauwalg. In 2013 zijn 129 keer maatregelen genomen in verband met blauwalg (83% van de gevallen) en bacteriën (17%).

Onderzoek wijst uit dat aantallen watervogels (waaronder ganzen) zijn gecorreleerd aan hogere *E. coli*-concentraties en watervogels zijn daarmee een bron van fecale bacteriën (de Lange et al, 2013).

De effecten van uitwerpselen van watervogels op de waterkwaliteit is recent ook onderzocht door STOWA. Aan deze studie hebben vier provincies en tien waterschappen deelgenomen. Voor de studie zijn twintig zwemwaterlocaties geselecteerd waarvan op voorhand duidelijke verschillen in de frequentie van het aantal overschrijdingen van de zwemwaternormen (te hoge concentraties fecale bacteriën) werden verwacht. De volgende knelpunten zijn vastgesteld:

- Bron van fecale bacteriën: Watervogels zijn een bron van fecale bacteriën. Grote aantallen watervogels op een zwemplas geven een vergrote input van fecale bacteriën. Herbivoren zijn in grotere aantallen aanwezig dan carnivoren, en produceren meer feces per etmaal. Carnivoren hebben hogere concentraties bacteriën in hun feces.
- Overleving in het water: Of een vergrote input van bacteriën leidt tot verhoogde concentraties in het water, wordt bepaald door de verdunning in het systeem en hoe lang de bacteriën er kunnen overleven. Uit het veldonderzoek blijkt dat in het algemeen een helder systeem met weinig zwevend stof en veel waterplanten lagere concentraties aan fecale bacteriën heeft. Het mechanisme hierachter is waarschijnlijk dat bacteriën in een troebel systeem langer overleven. Uit het veldonderzoek blijkt ook dat diepe plassen in het algemeen lagere concentraties hebben dan ondiepe plassen. Locaties met een grote zwemzone hebben in het algemeen hogere concentraties.
- Concentratie en bescherming gezondheid zwemmer: Uit deze studie, gecombineerd met andere studies, blijkt dat de *E. coli* concentratie enorm kan variëren binnen een plas en tussen opeenvolgende dagen. De grote dagelijkse variatie geeft aan dat met name de *E. coli* concentratie een momentopname is, waarbij in een tweewekelijks of maandelijks

bemonsteringsschema pieken vaker gemist worden dan gemeten. De huidige wijze van monitoring geeft een goed beeld op de lange termijn, waarbij goede en slechte locaties (de uitersten) goed onderscheiden kunnen worden. De vraag is in hoeverre locaties in het tussengebied goed gekarakteriseerd worden, en of op de korte termijn (“we gaan vandaag zwemmen”) locaties met een overschrijding en dus een risico herkend worden.

Het aanpakken van de bron (watervogels) is het meest effectief, beheer gericht op het verkorten van de overleving van bacteriën is een alternatieve strategie. Er bestaan geen generieke maatregelen die geschikt zijn voor alle zwemwaterlocaties met periodieke overschrijdingen van normen voor fecale bacteriën, als gevolg van belasting door vogels. Iedere locatie is anders en vraagt om maatwerkmaatregelen. Mogelijke maatregelen die het ecologisch functioneren van een plas verbeteren en de kans op overschrijdingen van normen voor fecale bacteriën verminderen zijn:

- Stimuleren van de groei van waterplanten; daarbij moet vooral gedacht worden aan waterplanten in de plas buiten de zwemzone. In incidentele gevallen kan ook waterplantengroei in de zwemzone worden toegelaten en kan worden afgezien van maaien in de zwemzone. Als de groei van waterplanten in of nabij zwemwaterzones wordt gestimuleerd is het van belang om alert te zijn op de aanwezigheid van slakjes met zwemmersjeuk veroorzakende cercariën.
- Voorkómen van opwerveling van bodemmateriaal door vis. In sommige gevallen zijn bodemwoelende vissen verantwoordelijk voor het troebel maken en houden van oppervlaktewater. In dergelijke gevallen kan de toestand door actief visbeheer verbeteren.
- Voorkómen van overmatige opwerveling van bodemmateriaal door recreanten. Als er bijvoorbeeld sprake is van een slibbige bodem in de zwemzone die wordt opgewerveld door zwemmers, kan de bodem worden verwijderd tot een diepte waarop een stevigere bodem aanwezig is en/of de bodem worden afgedekt met zand.

(STOWA, rapport 2013/12; De invloed van watervogels op de bacteriologische zwemwaterkwaliteit).

Verkeer

In waterrijke parken en rond recreatieplassen liggen voet- en fietspaden, soms ook ontsluitingswegen voor aanwonenden. Ganzen gebruiken in toenemende mate wegen en paden van asfalt om te overnachten, zeker als deze langs water lopen. De warmte die het asfalt tot ver in de nacht afgeeft, bespaart de vogels energie. Een fietser in de ochtendschemer of een auto in de nacht kunnen een aanrijding met een gans krijgen; daarmee komen openbare veiligheid en volksgezondheid beide in het geding. Ook uitwerpselen veroorzaken gevaarlijke situaties doordat wegen glad worden. Hetzelfde geldt voor aanleg- en vissteigers. Binnen de bebouwde kom zijn soepgans, Canadese gans en grauwe gans in toenemende mate een bedreiging voor de veiligheid van het wegverkeer; de afgelopen jaren hebben zich op de openbare weg verschillende ongevallen voorgedaan waarbij ganzen de aanleiding of oorzaak waren. Langs snelwegen en in klaverbladen broeden steeds meer ganzen. Laagvliegende ganzen vormen een gevaar voor het verkeer.

6.2

Schade aan gewassen

Het Faunafonds keert in bepaalde gevallen een tegemoetkoming uit aan agrariërs ter compensatie voor de schade aan hun landbouwgewassen die is veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten. Of een agrariër hier wel of niet voor in aanmerking komt, is vastgelegd in beleidsregels. De enige officieel vastgelegde indicatie voor de omvang van de landbouwschade is de door het Faunafonds getaxeerde schade ten behoeve van de uitkering van de tegemoetkoming. Niet alle agrariërs met schade dienen een verzoek voor een tegemoetkoming in. Er zijn voorwaarden gesteld aan het verkrijgen van een tegemoetkoming, de belangrijkste zijn dat (in sommige gevallen) preventieve middelen worden ingezet en dat een ontheffing voor afschot wordt aangevraagd en bij

verlening adequaat wordt gebruikt. De getaxeerde schade is dus over het algemeen schade die is ontstaan ondanks bestrijding. Een deel van de gemelde schade wordt niet getaxeerd en een (klein) deel van de getaxeerde schade wordt niet uitgekeerd vanwege vormfouten van de agrariër. Het Faunafonds verleent geen tegemoetkoming voor schade aangericht door onbeschermden ganzen en door Canadese ganzen. Deze schade wordt soms wel 'meegetaxeerd' met schade aangericht door andere ganzen. Kortom, de door het Faunafonds getaxeerde schade is een absolute ondergrens, door sommigen wel omschreven als 'het topje van de ijsberg'.

De schade wordt getaxeerd vlak voordat het gewas wordt geoogst. Schade die wordt gemeld in de periode 1 april – 1 oktober, wordt door het Faunafonds gerubriceerd onder 'schade in de zomerperiode'. Schade die wordt gemeld in de periode 1 oktober – 1 april, wordt door het Faunafonds gerubriceerd onder 'schade in de winterperiode'. De schade in de winterperiode wordt veroorzaakt door standganzen en wintergasten. Het grootste deel van de winterschade aangericht door grauwe ganzen kan worden toegeschreven aan standganzen. Een deel van de winterschade aangericht door brandganzen kan worden toegeschreven aan standganzen. De winterschade aangericht door kolganzen kan voor het allergrootste deel worden toegeschreven aan wintergasten. Het grootste deel van de schade in de zomerperiode wordt aangericht door standganzen, een deel door wintergasten, dit betreft vooral schade aan gras en granen aangericht door overwinterende kolgans en brandgans in maart en april. De taxateur volgt de schade vanaf het moment van ontvangst van het verzoekschrift tot aan de oogst. Zo kort mogelijk voor de oogst wordt de schade afgetaxeerd. Dat zal dus wat betreft de akkerbouwgewassen voornamelijk in de maanden september/oktober zijn en voor wintertarwe in augustus. Gras wordt afgetaxeerd in april/mei voor de eerste snede.

Slechts schade wordt vergoed welke door vraat, graven, wroeten en vegen aan bedrijfsmatige landbouw is veroorzaakt. Vervolgschade, bijvoorbeeld schade die ontstaat door verslemping van bodem wordt niet vergoed. De tegemoetkoming wordt verminderd met 5% van de door de taxateur vastgestelde schade, met een minimum van € 250,- per bedrijf per meldingsjaar. Tegemoetkomingen lager dan € 50,- worden niet uitgekeerd. Per 1 januari 2012 zijn de provincies financieel verantwoordelijk geworden voor het Faunafonds en de tegemoetkoming in de faunaschade. Op verzoek van de provincies zijn er per 1 oktober 2014 wijzigingen doorgevoerd in de beleidsregels. Een belangrijke wijziging is dat er een behandelbedrag is ingevoerd van € 300,-. Aanvragers betalen dit bedrag voordat de aanvraag in behandeling wordt genomen. Het behandelbedrag wordt niet verrekend met een te verlenen tegemoetkoming. Daarnaast is een limiet gesteld aan het bedrag dat in geheel Nederland zal worden uitgekeerd voor schade aangericht door ganzen in de zomerperiode. De limiet bedraagt 2 miljoen euro. De totaal verleende tegemoetkomingen voor schade aangericht door ganzen in de zomerperiode bedroeg in 2013 al bijna 2.9 miljoen euro (Jaarverslag Faunafonds 2013). De schade aangericht door ganzen in de zomerperiode groeit al jaren met het groeien van de standpopulatie mee en zal naar verwachting blijven toenemen als de populatiegroei niet wordt gestopt. De getaxeerde schade zal in de toekomst dus een (nog) minder goede afspiegeling zijn van de werkelijk opgetreden schade. Daarnaast geeft de getaxeerde schade slechts een indicatie voor de schade die zou zijn opgetreden als geen schadebestrijding was uitgevoerd.

Uit onderzoek over de periode 2008-2010 blijkt dat de totale faunaschade in de landbouw wordt geschat op 96 miljoen euro (Guldmond et al. 2013). Gemiddeld 23% hiervan wordt door de overheid betaald, namelijk 22,3 miljoen euro. Veel schade wordt niet opgegeven (13 miljoen euro); is van zogenaamde vrijgestelde soorten, waar geen schadevergoeding voor wordt gegeven (35 miljoen euro); of bestaat uit niet-vergoede bijkomende schade (5,6 miljoen euro). Andere kosten betreffen schadepreventie (2,7 miljoen euro) en de arbeidskosten voor het verjagen (17,7 miljoen euro).

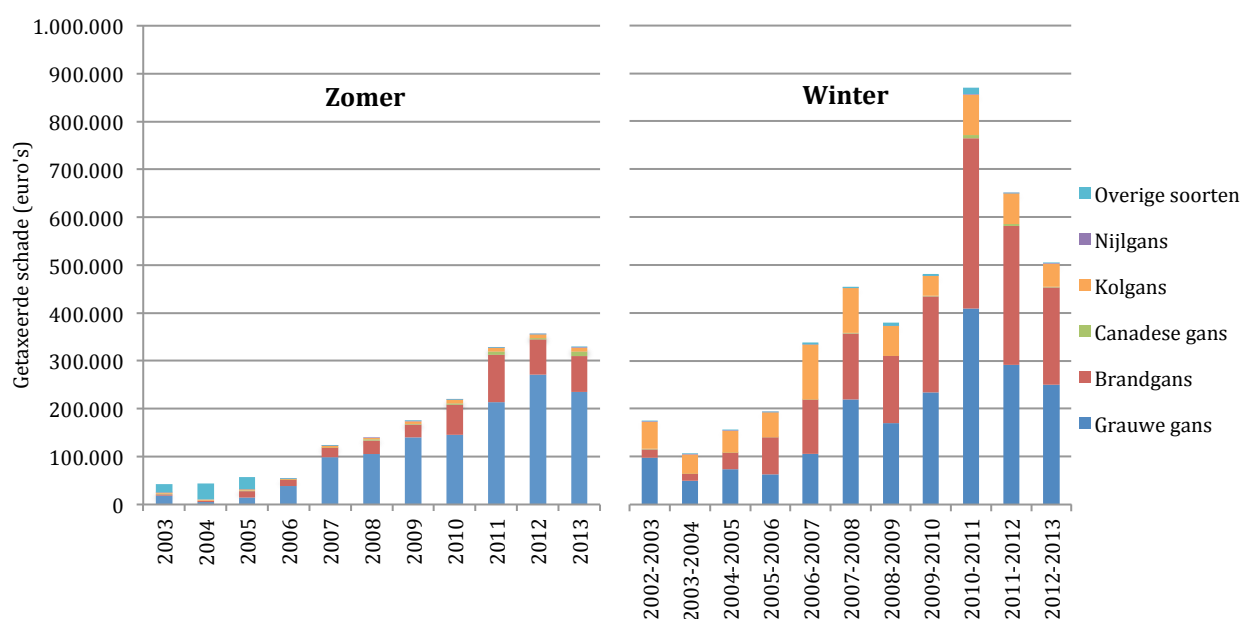
De directe schade aan gewassen wordt door het Faunafonds uitgedrukt in euro's en is gebaseerd op de prijzen van het jaar ervoor of de beste schatting van de huidige prijs. Fluctuaties in de prijzen zijn van invloed op de hoogte van de getaxeerde schade. In de volgende paragrafen wordt de ontwikkeling van de getaxeerde directe schade in zomer- en winterperiode als gevolg van verschillende ganzensoorten in de akkerbouw en op grasland weergegeven.

6.2.1

Ontwikkeling 2003-2013

Gewasschade veroorzaakt door ganzen in de zomerperiode neemt toe. De getaxeerde schade in Zuid-Holland neemt van ca. 40.000 euro in 2003 toe tot 300.000 - 350.000 euro in de afgelopen jaren (data Faunafonds). In de winterperiode is ook een stijgende lijn waarneembaar van ca. 100-200.000 euro schade in 2002-2006 tot een piek in 2011/12 met een getaxeerde bedrag van ruim 850.000 euro. De schade in de winterperiode is dus bijna twee keer zo hoog als in de zomerperiode.

In de aangewezen ganzenfoerageergebieden op agrarische grond is in de winterperiodes 2007/2008 tot en met 2013/2014 daarnaast een vergoeding aan agrariërs betaald. In deze gebieden kon schade niet worden bestreden. De bedragen voor deze vergoedingen zijn niet opgenomen in de hier opgenomen schadegegevens. De agrarische foerageergebieden lagen in de WBE's Reeuwijkse Plassen, Krimpenerwaard, Alblasserwaard, Delfland en De Hoeksche Waard. Deze kosten voor vergoeding vormen landelijk 44% van de totale ganzenschade (Guldemon et al. 2012).

Figuur 6.1 Getaxeerde gewasschade in de zomer- en winterperiode in 2003-2013 voor verschillende ganzensoorten in Zuid-Holland.

Schade door standganzen

Standganzen veroorzaken in de winter ook schade. Daarom is berekend welk deel van de overwinterende ganzen bestaat uit standganzen. Op basis van die verhouding is berekend welk deel van de getaxeerde winterschade kan worden toegerekend aan de standganzen. De getaxeerde schadebedragen in tabel 6.1 omvatten de getaxeerde schade in de zomerperiode die volledig wordt

toegerekend aan de standganzen. Daarnaast is in het schadebedrag de getaxeerde schade uit de voorgaande winterperiode opgenomen die kan worden toegerekend aan standganzen op basis van het berekende aandeel standganzen in de winterpopulatie. Vanaf winter 2007-2008 is bekend welk aandeel de standganzen in de winterpopulatie innemen en op basis hiervan kan de schade aangericht door standganzen in de winterperiode worden toegeschreven. Om voor de periode 2001 tot 2007 de schade te kunnen toeschrijven, is een extrapolatie uitgevoerd van het aandeel standganzen in de winterpopulatie.

Tabel 6.1 laat zien dat de getaxeerde schade veroorzaakt door de standganzen sinds 2001, met de nodige fluctuaties, is toegenomen van ca. 40.000 euro tot bijna 650.000 euro in 2012.

Tabel 6.1 Getaxeerde schade (in euro's) in Zuid-Holland die volgens berekening kan worden toegeschreven aan de standganzenpopulatie in de periode 2001 t/m 2013. Voor 2001-2006 is de toeschrijving van schade aan de standganzen in de winterperiode gebaseerd op geïnterpoleerde populatieschattingen.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Grauwe gans	32.069	37.294	120.528	30.882	56.379	75.226	165.322
Brandgans	5.728	5.738	5.084	5.567	18.790	27.162	40.023
Kolgans	4.588	3.255	3.987	2.551	3.434	2.300	4.953
Totaal	42.385	46.287	129.599	39.001	78.604	104.688	210.298
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Grauwe gans	249.102	262.203	299.421	462.243	503.608	444.116	
Brandgans	54.829	52.455	80.645	151.675	134.565	113.263	
Kolgans	4.514	6.037	8.576	8.734	8.561	9.071	
Totaal	308.444	320.694	388.643	622.653	646.734	566.450	

Schade door wintergasten

Schade in de winterperiode wordt veroorzaakt door standganzen en wintergasten. De schade veroorzaakt door wintergasten is berekend door van de totale schade van zomer en winter de schade veroorzaakt door de standganzen af te trekken. Wat overblijft is de schade veroorzaakt door de wintergasten. Deze berekening is uitgevoerd voor grauwe gans, brandgans en kolgans. Tabel 6.2 laat zien dat de schade is toegenomen, met grote fluctuaties van ca. 100.000 euro in 2001 naar een maximum van 485.000 euro in 2011. In 2013 was de schade ca. 190.000 euro.

Tabel 6.2 Overzicht van de schade (in euro's) veroorzaakt door de wintergastenpopulatie in de periode 2001 t/m 2013 in Zuid-Holland.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Grauwe gans	31.591	114.923	14.233	13.330	37.595	70.697	7.871
Brandgans	20.608	14.832	15.971	22.046	37.863	99.688	46.244
Kolgans	48.569	80.485	63.509	38.121	70.922	106.151	37.608
Totaal	100.768	210.240	93.713	73.496	146.379	276.536	91.723
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Grauwe gans	60.427	76.099	120.186	124.060	44.508	12.820	
Brandgans	124.356	142.157	182.954	281.065	234.118	132.291	
Kolgans	86.205	63.037	42.249	80.478	62.762	45.438	
Totaal	270.989	281.294	345.388	485.602	341.388	190.549	

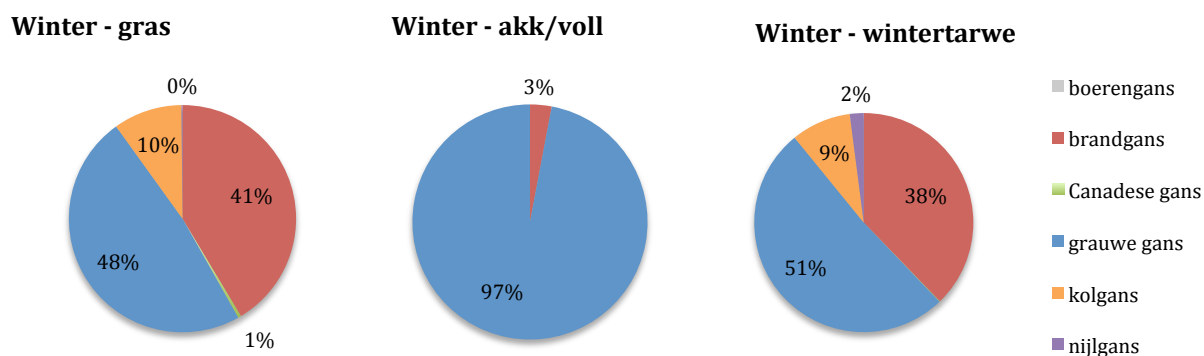
6.2.2

Gans- en gewassoort

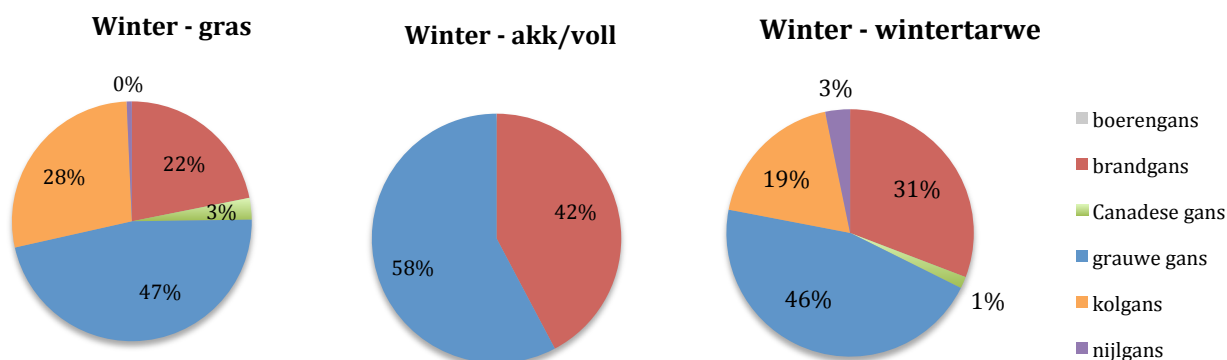
Naast de schadebedragen is ook bekend in welke gewas en door welke ganzensoort de getaxeerde schade is veroorzaakt. De meeste schade, namelijk bijna 450.000 euro, werd in de winterperiode 2012-2013 aangericht op grasland door grauwe ganzen en brandganzen (figuur 6.2). De grauwe ganzen in de winterperiode bestaan gemiddeld voor 71% uit standganzen. De brandganzenpopulatie in de winterperiode bestaat uit 17 % standganzen en voor het overige deel uit wintergasten.

In akkerbouw- en groentegewassen in de winterperiode 2012-2013 zijn vooral de grauwe ganzen de schadeveroorzakers, maar ook brandganzen hebben een behoorlijk aandeel in de wintertarwe. In totaal was de getaxeerde schade door deze soorten in de akkerbouw/vollegrondsgroente bijna 11.000 euro en in de wintertarwe 43.000 euro. Opgemerkt moet worden dat brandganzen in tegenstelling tot grauwe gans en kolgans niet kunnen worden bestreden in de winterperiode. Kolganzen zijn in de winterperiode vooral wintergasten (98-99%). Zij veroorzaken in die periode 10% van het totale schadebedrag op grasland en 9% in wintertarwe.

Wanneer naar de oppervlakte van beschadigd perceel wordt gekeken betreft dit in 2012-2013 voor grasland ruim 7.500 ha. Voor wintertarwe en overige akkerbouw/vollegrondsgroente zijn de oppervlakten veel beperkter (figuur 6.3). Opvallend is dat het aandeel grasland waarop de kolgans schade veroorzaakt veel groter is dan het aandeel uitgekeerde schade. Kolganzen veroorzaken dus relatief geringe schade per ha.

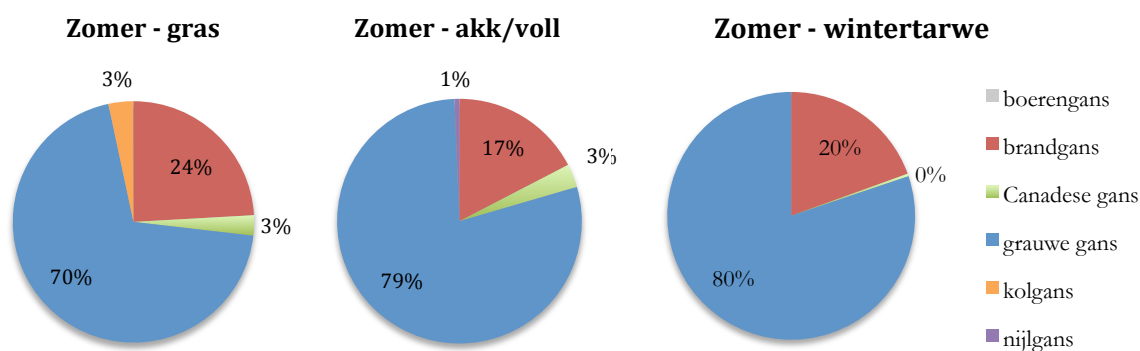
Figuur 6.2 Verdeling van de kosten van de schade op grasland (links, totaalbedrag 449.618 euro), in akkerbouw/vollegrondsgroente (midden, totaalbedrag 11.276 euro) en in wintertarwe (rechts, totaalbedrag 43.160 euro) door ganzen in winterperiode 2012-2013 in Zuid-Holland.

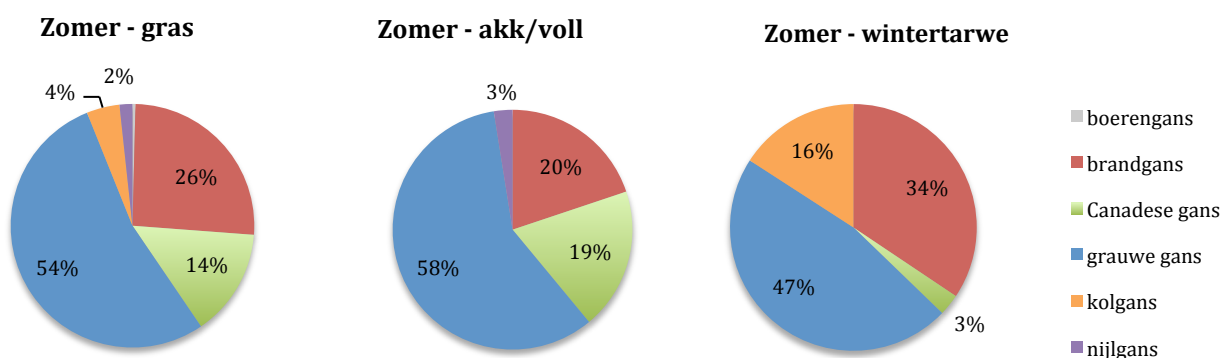
Figuur 6.3 Verdeling van de oppervlakte van beschadigd grasland (links, totaal 7.556 ha), van akkerbouw/vollegrondsgroente-percelen (totaal 40 ha) en van wintertarwe-percelen (rechts, totaalbedrag 310 ha) door ganzen in winterperiode 2012-2013 in Zuid-Holland.

In de zomerperiode wordt de schade voor ca. 70-80% veroorzaakt door grauwe ganzen (ca. 262.000 euro op grasland, 52.000 euro in akkerbouw en 14.000 euro in wintertarwe; figuur 6.4). Het zijn de standganzen die deze schade aanrichten. Daarnaast is de brandgans voor iets minder dan 20% van de schade verantwoordelijk in de akkerbouw/vollegrondsgroente en voor bijna 25% op grasland. Kolganzen veroorzaken in de zomerperiode een paar procent van het totale schadebedrag op grasland. De schade in de zomerperiode door kolganzen werd gemeld in april, op dat moment kunnen er nog wintergasten in Nederland aanwezig zijn. In de akkerbouw/vollegrondsgroente wordt in 2013 geen schade getaxeerd voor deze soort.

Verreweg het grootste oppervlak met schade in de zomer betreft grasland (ca. 3.000 ha). Wintertarwe (100 ha) en overige akkerbouw/vollegrondsgroente (180 ha) hebben een beperkt oppervlak met schade. In al deze gewassen wordt de meeste schade door grauwe ganzen aangericht (meestal meer dan de helft), een kwart wordt door brandganzen aangericht. (figuur 6.5).

Figuur 6.4 Verdeling van de getaxeerde schadebedragen op grasland (links, totaal schadebedrag 261.593 euro), in de akkerbouw/vollegrondsgroente (midden, totaal schadebedrag 52.393 euro) en in wintertarwe (rechts, totaal schadebedrag 14.492 euro) door ganzen in zomerperiode 2013 in Zuid-Holland.

Figuur 6.5 Verdeling van de getaxeerde beschadigde oppervlakte op grasland (links, totaal 3.020 ha), op akkerbouw/vollegrondsgroente-percelen (midden, totaal 183 ha) en wintertarwe-percelen (rechts, totaal 107 ha) door ganzen in zomerperiode 2013 in Zuid-Holland.

Schade door onbeschermde ganzensoorten (nijlgans, soepgans en Indische gans) en de vrijgestelde soort (Canadese gans) wordt alleen getaxeerd als de schade tegelijkertijd ook door een beschermde soort wordt aangericht. Daarom zijn de schadebedragen relatief laag en zijn geen goede indicator van de werkelijk opgetreden schade.

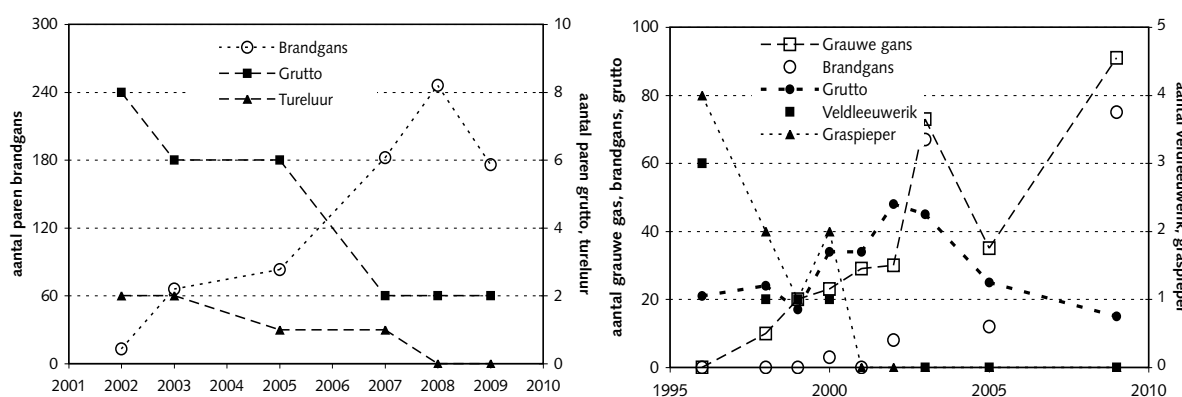
6.3 Schade aan flora en fauna

In Zuid-Holland foerageren ganzen op verschillende locaties in steeds groter aantal in gebieden die worden beheerd met een natuurdoelstelling. Bij hoge dichtheden aan grazende ganzen kunnen zich verschillende ongewenste ontwikkelingen voordoen.

6.3.1

Weidevogels

In gebieden met een weidevogeldoelstelling kan bij voldoende hoge graasintensiteit van ganzen de vegetatiestructuur veranderen van een soortenrijk en structuurrijk grasland in een soortenarm en structuurarm grasland. Hierdoor verdwijnen broedmogelijkheden voor soorten die een voorkeur hebben voor het eerstgenoemde type: bijvoorbeeld grutto en tureluur maar ook graspieper. In eerste instantie, bij een geringe graasdruk van ganzen, lijkt het effect nog positief; mogelijk werkt de graasdruk van ganzen structuur verrijkend (Lensink et al. 2010). Bij een toenemend aantal kantelt het effect. Waar biljartlakens de overhand krijgen nemen de weidevogels af. Een tweede effect is dat de insectenrijkdom van deze graslanden afneemt waardoor ze minder geschikt worden als opgroeigebied voor weidevogelkuikens (Lensink et al. 2010). Ouders met pullen zijn dan in toenemende mate aangewezen op percelen met een geringe graasdruk van ganzen. Onderzoek naar de oorzakelijke factoren van de achteruitgang van weidevogels onder invloed van een toenemend aantal ganzen heeft nog niet plaatsgevonden. In terreinen van Staatsbosbeheer is een aantal voorbeelden gevonden van een afname onder weidevogels bij een toenemend aantal ganzen (figuur 6.6). In deze terreinen is het hiervoor beschreven proces in verandering van de vegetatiestructuur en de verandering in aantallen vogels waargenomen.

Figuur 6.6 Aantalsontwikkeling van ganzen en weidevogels in terreinen van Staatsbosbeheer; links Polder Oukoop, rechts Polder Sluipwijk. In Oukoop is een gestage afname van de weidevogels zichtbaar, in Sluipwijk neemt het aantal grutto's in eerste instantie toe, om pas daarna af te nemen (Lensink et al. 2010).

Uit twee studies uitgevoerd in 2008 kwam naar voren dat een verband tussen de toename van ganzen en de afname onder weidevogels op dat moment moeilijk was aan te tonen. In de eerste studie van Klein *et al.* (2009) zijn gegevens uit tellingen van aantallen ganzen (in de winter) en aantallen weidevogels naast elkaar gelegd. Hierin is een negatief – echter net niet significant bij $p < 0,05$ - verband gevonden tussen aantallen ganzen en de aantallen van soorten als graspieper, gele kwikstaart, veldleeuwerik en grutto. Bij soorten waar niet direct een effect werd verwacht, werd geen verband gevonden. Hier ligt een aanwijzing dat voor de genoemde vier soorten er iets aan de hand was. Daarnaast is een aantal aspecten in het geheel niet in het onderzoek betrokken: de vestigingsfase en nest- en broedsucces in relatie tot de dichtheid aan standganzen. In de tweede studie (Klein & Bos; 2009) is gekeken naar de effecten van een kolonie brandganzen op grutto's in de veenweiden van het IJperveld. Hier werd geen effect op aantallen gevonden maar wel een duidelijk effect op nestplaatskeuze. De grutto's hielden gepaste afstand van de brandganzen (en ook van aanwezige kleine mantelmeeuwen). Ook uit een recenter onderzoek in het Wormer- en Jisperveld kan weinig worden geconcludeerd over de beïnvloeding van het voorkomen en de vestiging van weidevogels door de aanwezigheid van brandganzen (Kleijn et al. 2011).

In alle vier de Zuid-Hollandse regio's is het effect van ganzen op de weidevogels besproken tijdens regiobijeenkomsten in het voorjaar van 2014. Er is ongetwijfeld een effect, maar de mate is niet duidelijk. De ervaringen verschillen binnen de regio en tussen terreinbeherende organisaties, agrarische natuurverenigingen en individuele boeren. Foerageer- of broedgebieden worden door weidevogels verlaten, maar ook verplaatsen ze zich of blijven ze broeden tussen de ganzen.

6.3.2

Rietland

Rietland komt voor aan de randen van open water. Rietland is een belangrijke biotoop voor een groot aantal soorten dieren: vogels vinden er gelegenheid om te nestelen, vissen kunnen er schuilen en paaien en zowel het riet als het zaad dienen als voedsel. Vooral in de ruitijd leven ganzen op de grens van water en land. Grauwe ganzen kunnen in deze tijd ook rietvegetaties begrazen. In oorspronkelijke moerassystemen is dit een van de factoren waardoor de successie in moerassen kan worden vertraagd (Van Eerden 1997). In moerassen met een hoog aandeel menselijke invloeden, zoals in de Reeuwijkse Plassen, consumeren grauwe ganzen het weinige riet en dreigen schaarse rietvogels, zoals de grote karekiet en het baardmannetje te verdwijnen. Ook op andere locaties in de provincie conflicteert de graasdruk van grauwe ganzen op riet met andere doelen en de daarbij behorende beschermde soorten. Alle terreinbeheerders en ook waterschappen maken hier melding van, een voorbeeld is de rietvelden bij Kinderdijk. Aangeplante riet en lisdodde verdwijnen na een bezoek van ganzen.

Riet speelt een rol in de verlandingsreeks van open water naar land in het veenlandschap. Een rietoever is een buffer tegen golfslag en voorkomt dat als gevolg van golfslag aangrenzend land afkalft. Op enkele locaties in Zuid-Holland (veenweidegebied) grazen grauwe ganzen het riet zo ver weg dat aangrenzend land afkalft. Hierdoor worden sloten breder en ondieper. Ook de begroeiing in de bufferzone tussen bijvoorbeeld het Haringvliet en de aangrenzende natuurgebieden verdwijnt. Mogelijk kan door het afkalven en verzanden van vaarwegen ook de scheepvaart hinder ondervinden (mondelinge mededeling Rijkswaterstaat).

Er wordt ook melding gemaakt van de bedreiging van de zwarte stern. De zwarte stern is een karakteristieke broedvogel van veenweidegebieden in Laag-Nederland. De soort broedt in poldersloten en moerasgebieden. In een aantal gebieden is het broedsucces de afgelopen jaren afgenomen, vooral in gebieden met grote aantallen ganzen (Lensink et al. 2010). Overdag weten de sterns ganzen zo nodig op gepaste afstand van hun nest te houden. In de nacht verblijven de ouders tijdens de jongenfase niet in de kolonie. Een nachtelijk bezoek van grauwe ganzen kan dan desastreus uitpakken waarbij het broedsucces van een kolonie in één nacht kan worden gedecimeerd.

6.3.3

Vennen en duinplassen

In de afgelopen 20 jaar zijn vele miljoenen euro's geïnvesteerd om vermesting, verzuring en verdroging in vennen en duinplassen tegen te gaan. Bemesting door ganzen vormt een groot risico voor de instandhouding van natuurwaarden van voedselarme wateren.

De voedselarme wateren in Nederland zijn vrijwel allemaal ondiep en de meeste bezitten een vrij brede, droogvallende oeverzone. Voor ganzen zijn zowel het open water als de droogvallende oever aantrekkelijk. Op beide plekken is de wijze van vermesting verschillend en is er ook sprake van sterk verschillende levensgemeenschappen. Er is onder meer onderzocht of een teveel aan watervogels kan leiden tot hernieuwde vermesting van de opgeschoonde wateren. Rustende ganzen zitten vaak op de (kale) oevers en bemesten daar de schrale vegetatie. Ook op het water rustende ganzen produceren uitwerpselen. Deze komen op de onderwaterbodem terecht waar zich een

permanente voedselrijke sliblaag vormt. Microflora (algenbloei) en macrofauna hebben hieronder te lijden (Brouwer & van den Broek 2010). Bij aanwezigheid van 1-2 ganzen per hectare zijn er geen waarneembare effecten op de korte termijn, of deze zijn zeer lokaal van aard. Bij meer dan zes ganzen per hectare treedt op korte termijn vermessing op. Dit fosfaat verdwijnt niet meer uit het systeem. Een kort verblijf veroorzaakt dus een langdurig probleem. De chronische belasting die een oligotroof systeem maximaal aankan, ligt lager, waarschijnlijk aan de onderkant van de range van 2-6 ganzen per hectare of misschien zelfs daaronder (Brouwer & van den Broek 2010).

6.3.4

Graslanden

In Zuid-Holland komen in natuurgebieden verschillende typen graslanden voor die beschermd zijn, onder meer vanwege hun schaarse voorkomen in Nederland (en omstreken), zoals blauwgraslanden. In Natura 2000-gebieden geldt voor deze graslanden vaak een instandhoudingsdoelstelling. Deze graslanden worden gekenmerkt door een specifieke soortensamenstelling en kunnen voortbestaan onder specifieke beheersvormen (met name hooiland) en vaak geringe mestgiften. Bij hoge graasdruk van ganzen verdwijnt de kenmerkende structuur en wijzigt de soortensamenstelling, omdat door vermessing en verzuring (beide door uitwerpselen) en vertrapping de abiotische randvoorwaarden voor het voortbestaan van de beschermde graslandtypen verdwijnen. Alle talrijk voorkomende ganzen spelen hier een rol in, de brandgans in het bijzonder. Deze soort is in staat om eenmaal korte vegetaties zeer kort te houden; deze bijartlakens herinneren in niets meer aan de beschermde structuurrijke en soortenrijke hooilanden van weleer.

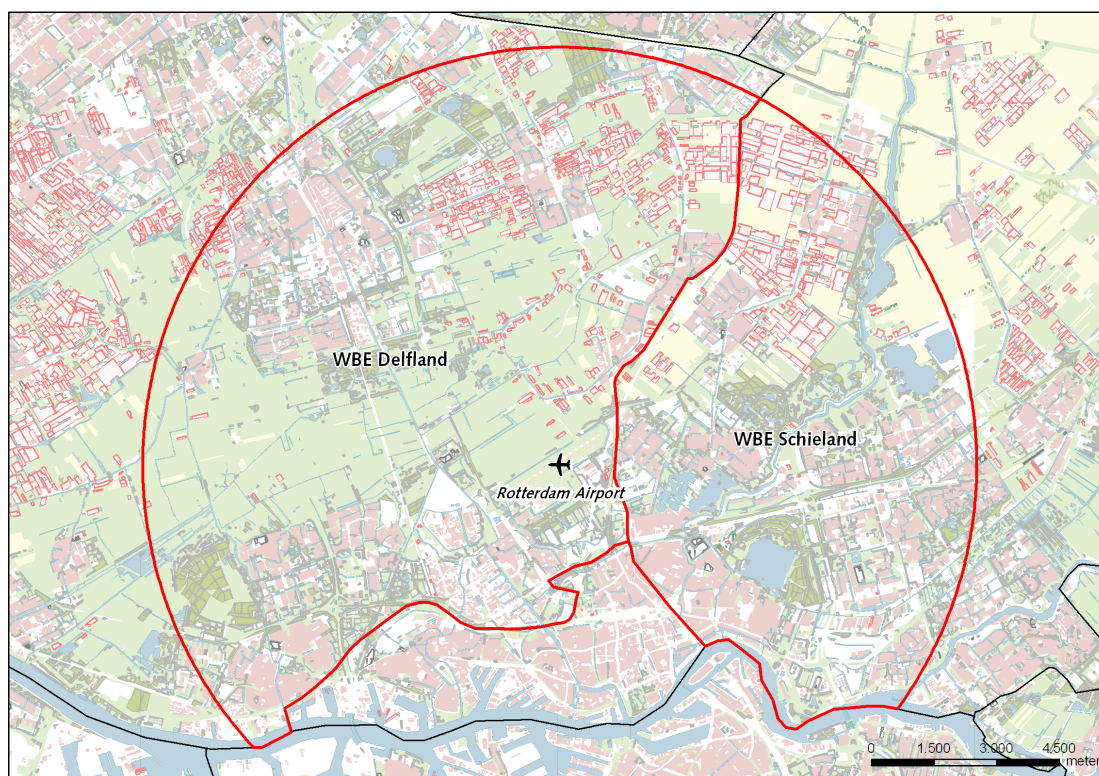
6.4

Veiligheid van het luchtverkeer

Ganzen zijn grote vogels met een gewicht dat uiteenloopt van rond 2 kg voor kleine soorten (brandgans, nijlgans) tot meer dan 4 kg voor de grootste soort (Canadese gans). Voorts zijn ganzen in de vlucht weinig wendbaar. Aanvaringen tussen ganzen en vliegtuigen kunnen tot ongewenste en zeer gevaarlijke situaties leiden omdat motoren niet 'gansproof' zijn en ganzen vanwege hun massa ook elders aan vliegtuigen grote schade kunnen veroorzaken. Het ernstigste incident tot nu toe in Nederland is de aanvaring tussen Canadese ganzen en een Boeing 737 van Air Maroc bij Schiphol in 2011 (Lensink en Boudewijn 2013).

Rotterdam The Hague Airport

Een belangrijk deel van de gronden rondom Rotterdam The Hague Airport (RTHA) ligt binnen de begrenzing van de WBE Delfland, een kleiner deel binnen de WBE Schieland (figuur 6.7). Het vliegveld zelf maakt geen deel uit van een WBE. De omgeving van het vliegveld is sterk verstedelijkt met in het noorden een grote groene open ruimte, waaronder polder Schieveen. Polder Schieveen is een recent ontwikkeld natuurgebied in beheer bij Natuurmonumenten. Bij de uitbreiding van het natuurgebied naar het westen wordt het gebied zodanig ingericht dat het onaantrekkelijk is voor ganzen om er te verblijven.

Figuur 6.7 Rotterdam Airport en de begrenzing van de WBE's Delfland en Schieland (uit Lensink et al. 2010).

Gemeentewerken Rotterdam heeft een fauna-effectenrapportage laten opstellen voor het ontwerpbestemmingsplan Vlinderstrik in de Schiebroekse polder en Zuidpolder (Jonkvorst & Lensink 2010). De Vlinderstrik grenst aan polder Schieveen en RTHA en is bestemd als openbaar toegankelijk natuur- en recreatiegebied (figuur 6.8). Uit de fauna-effectenrapportage blijkt dat de gebiedsinrichting, inclusief de randvoorwaarden ten aanzien van inrichting, naar verwachting niet leidt tot een toename van risicovolle soorten voor het luchtverkeer, zoals ganzen; naar schatting zal het risico op een vergelijkbaar niveau blijven. Wel vraagt de toename van het aantal broedende ganzen in de regio gerichte aandacht en maatregelen.

Figuur 6.8 Bron website Stichting Natuurbescherming Vlinderstrik

Vliegende ganzen vormen een risico voor de veiligheid van het luchtverkeer van RTHA. Rondom het vliegveld neemt het aantal ganzen toe. Via een ontheffing op basis van artikel 68 van de Flora- en faunawet beschikt het vliegveld over mogelijkheden om binnen de begrenzing van het vliegveld ganzen te verjagen en te doden.

Op RTHA is fulltime iemand aanwezig om vogels te observeren en te verjagen. Elke 3 weken vinden er op RTHA tellingen plaats van (overvliegende) vogels (dus 18 tellingen per jaar) (tabel 6.3). Observatie vindt ook plaats buiten het vliegveld in bijvoorbeeld polder Schieveen. Veel activiteit in de polder die onrust onder de ganzen veroorzaakt, wordt gemeld aan de luchtverkeersleiding. Vliegbewegingen van ganzen van polder Schieveen naar bijv. de Rottemeren vindt bij een westelijke windrichting vaak plaats over het vliegveld. Er broeden of foerageren geen ganzen op het vliegveld, daar krijgen ze de kans niet voor. Ze worden verjaagd door afschot of door het inzetten van roofvogels.

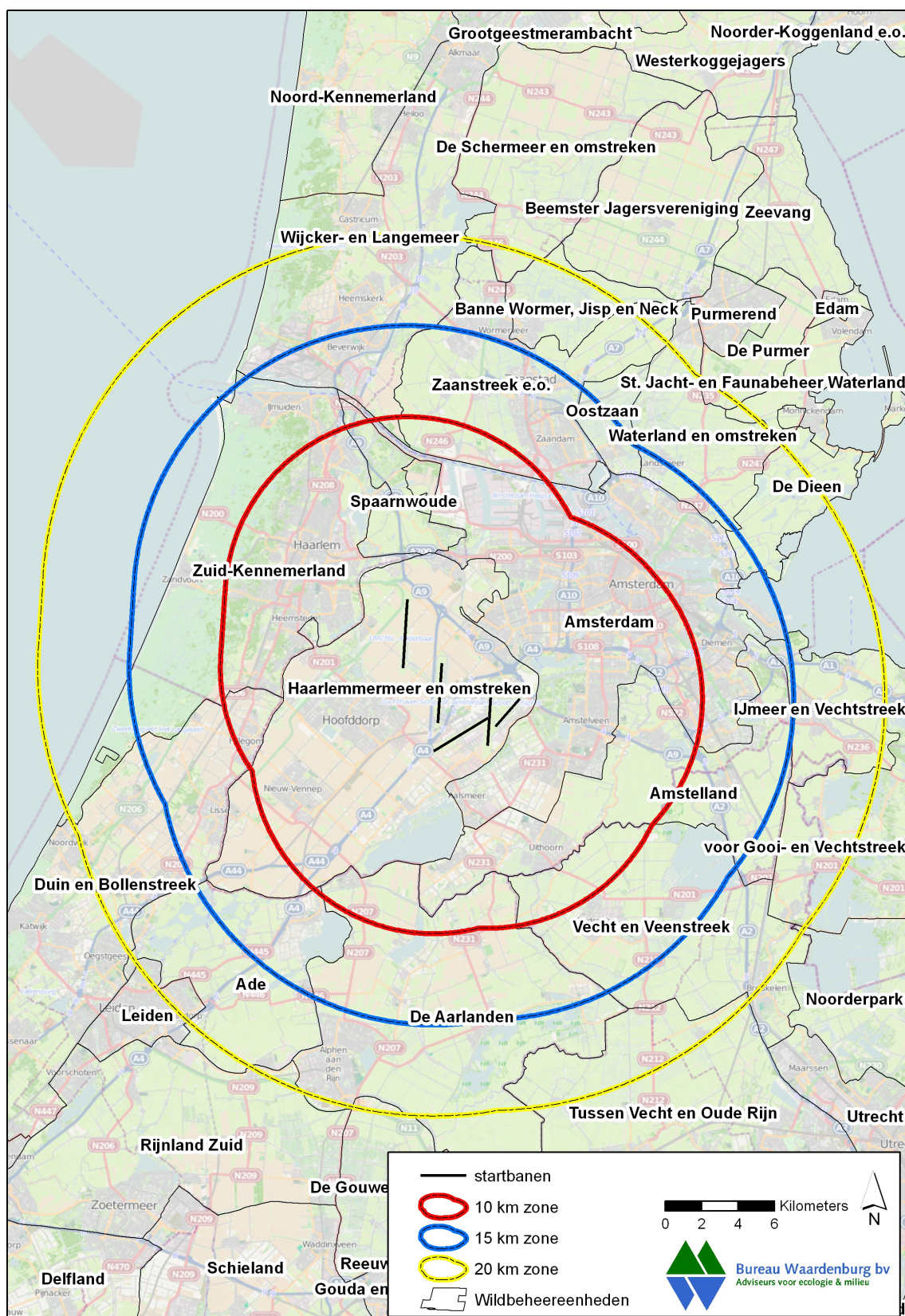
Tabel 6.3 Ganzen geteld op Rotterdam The Hague Airport.

	2009	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	59	334	189	100	117
Brandgans					
Canadese gans	12	6	23	4	13
Nijlgans	40	64	51	49	43
Soepgans					1
Kolgans		220			
Totaal	111	624	263	153	174

Tot op heden is één aanvaring tussen ganzen en een vliegtuig op RTHA geconstateerd. Stand april 2014 (schriftelijke mededeling B. Kooij, RTHA).

Schiphol

Het ganzenbeheer in de wijde omgeving van Schiphol wordt ook uitgevoerd om het te groot geachte risico op aanvaringen tussen ganzen en dalende en opstijgende vliegtuigen te verkleinen.

Figuur 6.3 WBE's in de omgeving van Schiphol (uit: Lensink en Boudewijn 2013).

Het risico van aanvaringen wordt verkleind door de uitwerking van verschillende en gezamenlijk ingezette oplossingsrichtingen (pijlers) uit het convenant Reduceren Risico Vogelaanvaringen Schiphol dat door de partijen van de Nederlandse Regiegroep Vogelaanvaringen is gesloten. Het convenant kent vier pijlers:

1. aanpassen van vliegoperaties op basis van (met radar) gedetecteerde risicovogels;
2. reduceren van baankruisingen door risicovolle soorten door middel van ruimtelijke maatregelen;
3. beperken van de populatie ganzen;
4. het beperken van het foerageren van ganzen in de directe nabijheid van de start- en landingsbanen.

Met de toename van het aantal ganzen in de omgeving van Schiphol, is ook het aantal (risicovolle) bewegingen van ganzen door het luchtruim direct rond de luchthaven toegenomen. Deze toename is in alle maanden van het jaar geconstateerd, waardoor het risico op een aanvaring tussen gans en vliegtuig inmiddels jaarrond op een onacceptabel hoog niveau ligt (tabel 6.4). Aanvaring tussen ganzen en vliegtuigen zijn jaarrond vastgesteld met een minimum in het broedseizoen en een maximum in de nazomer en najaar. Er zijn zes soorten als oorzaak van een incident gemeld, waarvan grauwe gans, Canadese gans en nijlgans al meerdere keren. De herkomst (broedgebieden) van ganzen rondom de luchthaven is vooral lokaal en regionaal. Incidenten kunnen op basis van de vlieghoogte van ganzen en vliegtuigen tot 9 km van de kop van een baan worden verwacht (Lensink en Boudewijn 2013).

Tabel 6.4 Incidenten in 2012-2013 op Schiphol met ganzen (FBE Noord-Holland, 2013).

Datum	Incident
10 januari 2012	Melding; door grote groep ganzen gevlogen
12 januari 2012	Birdstrike
11 oktober 2012	Near miss met zeven ganzen
14 oktober 2012	Birdstrike op baan
13 februari 2013	Melding; ganzen meevliegend met vliegtuig
4 maart 2013	Birdstrike; mayday afgegeven, noodlanding uitgevoerd
31 juli 2013	Birdstrike
Totaal 7 incidenten	

Een aanzienlijke en noodzakelijk geachte reductie in aantallen ganzen draagt bij aan de verbetering van de veiligheid van het luchtverkeer. Het is evident dat met een vermindering van het aantal ganzen rondom Schiphol ook het aantal vliegbewegingen van ganzen door de in- en uitvliegfunnels het vliegverkeer aanmerkelijk afneemt. Het alleen reduceren van het aantal ganzen in de 10 km-zone rond Schiphol, zal tot gevolg hebben het gebied weer snel zal worden bezet door ganzen van buiten het gebied. Door ook buiten de 10 km-zone in te grijpen wordt de kolonisatie vertraagd, de groei van de populatie beperkt, de dichtheid verlaagd en vliegbewegingen van ganzen op en rond de luchthaven voorkomen.

Vanaf eind juli trekt een deel van de grauwe ganzen uit de regio Zuid-Holland-Noord naar de Haarlemmermeer om daar op achtereenvolgens graszaad, wintergraan en zomergraan te foerageren. De oppervlakte graszaad in genoemde polder is klein en het aantal ganzen dat hierop afkomt ook. Vanaf begin augustus komt de oogst van graan op gang. Grauwe ganzen foerageren op gelegerd afrijpend graan en vooral op juist geoogste percelen. Ganzen blijven steeds langer in de

Haarlemmermeer. Eerder vertrokken ze de eerste helft van september als de oogst van het graan ten einde is. Nu blijven ze tot eind november of langer waar ze foerageren op oogstresten van bieten en daarna op het opkomende wintergraan (mondelinge mededeling WBE). Tijdens drinkvlucht, slaaptrek en het wisselen van foerageerlocatie vliegen geregeld groepen grauwe ganzen over de luchthaven Schiphol en door de funnels (obstakelvrije omgeving rond de start- en landingsbaan) van stijgend en landend vliegverkeer.

Een maatregel om ganzen uit de omgeving van Schiphol te weren is het verminderen van het voedselaanbod door het geoogste graan direct na de oogst onder te ploegen (Tolkamp et al. 2010; Guldemon & Den Hollander, 2011; Kraakman et al. 2011). Dit lijkt succesvol en wordt vanaf 2012 als een regeling toegepast (Bos en van Belle, 2014).

7

Uitgevoerd beheer

In dit hoofdstuk wordt het uitgevoerde beheer van ganzen besproken. Dit betreft in belangrijke mate afschot, nestbehandeling en vangen. Daarnaast worden locatie-specifieke maatregelen besproken, zoals het weren en verjagen van ganzen; het plaatsen van kuikenwerende rasters en de inzet van foerageergebieden. Gegevens zijn aangeleverd door de FBE. We behandelen het beheer in de zomerperiode en het beheer in de winterperiode van grauwe gans, brandgans en kolgans apart. Afschot van deze ganzen in de winterperiode betreft standganzen en wintergasten. Het afschot van grauwe ganzen in de winterperiode zal voor een belangrijk deel afschot van standganzen betreffen. Voor kolgansen zullen dat vrijwel allemaal wintergasten zijn. Onder brandganzen vindt geen afschot in de winterperiode plaats. Het beheer in de zomerperiode van grauwe gans, brandgans en kolgans betreft voornamelijk standganzen. Onbeschermde soorten en Canadese ganzen kunnen jaarrond worden bestreden en worden in de winterperiode niet aangevuld met wintergasten. Voor deze soorten wordt geen onderscheid gemaakt in zomer- en winterperiode.

Afschotcijfers van zomer 2013 zijn beschikbaar, maar waarschijnlijk nog niet volledig, naar verwachting is het totaal voor 2013 iets hoger dan weergegeven. In de grafieken zijn deze data lichter weergegeven. Opgemerkt moet worden dat gegevens over afschot en nestbehandeling van onbeschermde soorten en Canadese gans minder volledig zijn, omdat er geen rapportageverplichting is opgenomen voor deze soorten in de vrijstelling en aanwijzing. De FBE verplicht sinds 2011 alle gebruikers van de ontheffingen voor grauwe gans, kolgans en brandgans ook te rapporteren over het beheer van deze soorten.

7.1

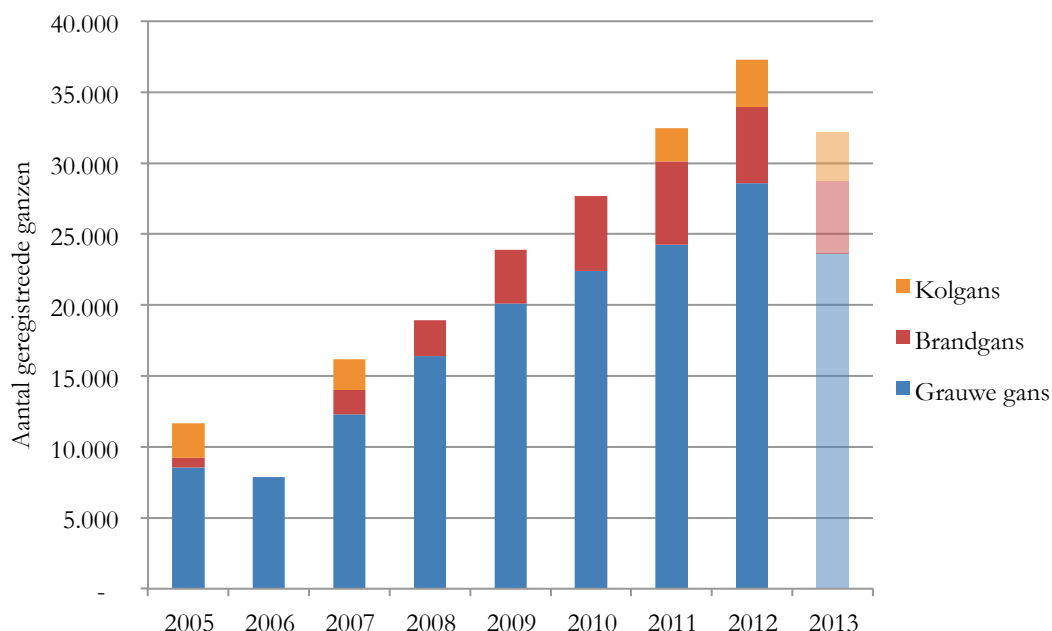
Ontwikkeling beheer

Afschot

Afschotcijfers van de beschermde soorten (grauwe gans, brandgans en kolgans) worden geregistreerd. In dit hoofdstuk geven we de cijfers van de afgelopen tien jaar weer van de zomer- en winterperiode. De zomerperiode liep van 1 april (1 mei voor de brandgans) tot 1 oktober, de winterperiode van 1 oktober tot 1 april (1 mei voor de brandgans). Vanaf oktober 2012 is de zomerperiode verlengd met twee maanden en loopt sindsdien van 1 maart tot 1 november. De zomerperiode duurde in 2012 daardoor één maand langer (1 april tot 1 november 2012). De winterperiode was twee maanden (drie maanden voor de brandgans) korter (1 november 2012 tot 1 maart 2013).

In 2006 was een vrijstelling van kracht voor afschot van grauwe gans, kolgans en brandgans in de zomerperiode. Rapportage over het afschot op deze vrijstelling was niet verplicht, het hierna aangegeven afschot in 2006 omvat slechts het geregistreerde afschot. Afschot van kolgansen is in

de zomerperiodes van 2008 tot en met 2010 niet mogelijk geweest. Op provinciaal niveau neemt tussen 2007 en 2013 het afschot van grauwe gans, kolgans en brandgans in de zomerperiode met circa 5.000 ganzen per jaar toe (figuur 7.1). Een maximum aantal is geschoten in 2012, ruim 37.000 ganzen. Ongeveer driekwart van de geschoten ganzen is grauwe gans.

Figuur 7.1 Afschot van grauwe gans, brandgans en kolgans in de zomerperiode in Zuid-Holland. Vanaf oktober 2012 is de winterperiode verkort en de zomerperiode verlengd. Daardoor is in 2012 de zomerperiode één maand langer geweest. In 2013 was de zomerperiode twee maanden (drie maanden voor de brandgans) langer. Gegevens van 2013 zijn nog niet volledig.

In de zomerperiode werd het afschot uitgevoerd met het doel de populatie(groei) van standganzen te beperken ter bescherming van de diverse belangen. Door het afschot op landbouwpercelen werd eveneens direct dreigende schade aan gewassen beperkt. Het afschot was mogelijk in de gehele provincie van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang. Alleen in sommige Natura 2000-gebieden golden enige beperkingen.

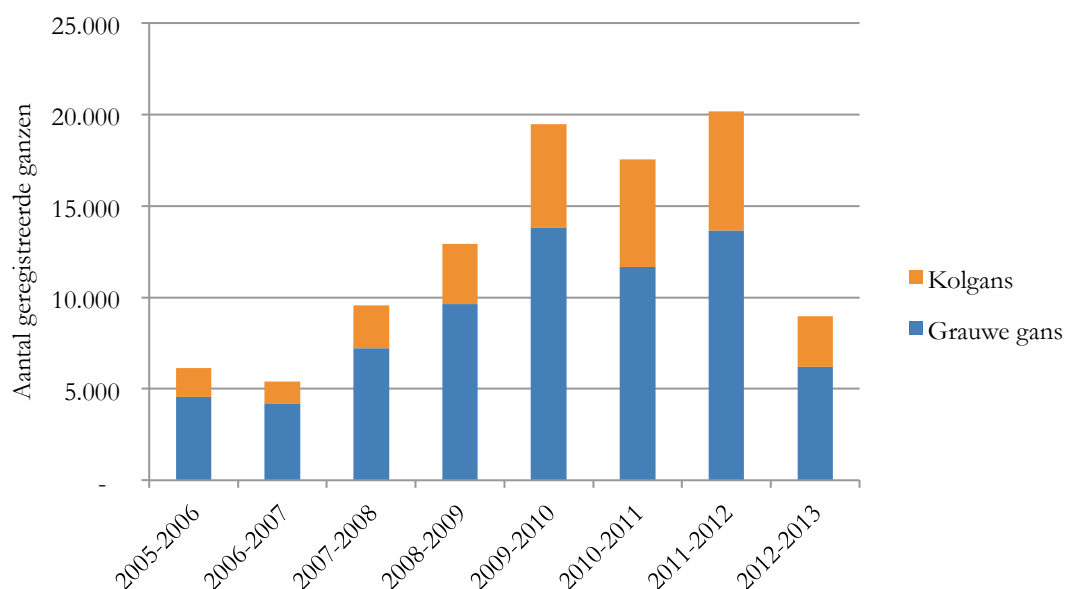
In de winterperiode is tot en met de winter van 2007/2008 verjagend afschot uitgevoerd van grauwe ganzen en kolgen van percelen met akkerbouwgewassen, vollegrondsgroente en nieuw ingezaaid grasland. Vanaf de winter van 2008/2009 is ook verjagend afschot uitgevoerd van grauwe ganzen en kolgen van bestaand grasland. Vanaf de winter van 2011/2012 is het afschot uitgevoerd van een half uur voor zonsopgang tot zonsondergang. Daarvoor was afschot toegestaan van een half uur voor zonsopkomst tot 12.00 uur. Afschot was niet toegestaan in de foerageergebieden gelegen op agrarische grond (gelegen in Delfland, Krimpenerwaard, Alblasterwaard, Reeuwijk en de Hoeksche Waard) en in de gebieden die zijn aangewezen in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor o.a. overwinterende ganzen. Het betreft de gebieden Biesbosch, Boezems Kinderdijk, Broekvelden-Vettenbroek, Donkse Laagten, Grevelingen, Haringvliet, Holland Diep, Kwade Hoek, Nieuwkoopse Plassen, Oudeland van Strijen, Krammer-Volkerak, De Wilck en Zouweboezem. Brandganzen konden in de winterperiode niet met afschot worden verjaagd.

Afschot voor zonsopgang en na zonsondergang is nodig om verschillende redenen. Ganzen trekken in de vroege ochtend van de slaapplekken naar de percelen waarop ze foerageren (Lensink

et al. 2008; Lensink & Boudewijn 2013; Smits & Lensink 2014). Jagers moeten voordat de ganzen arriveren aanwezig zijn op het (foerageer)perceel om invallende of neergestreken ganzen te kunnen schieten. De ganzen arriveren vaak al voor zonsopgang. Het doden van enkele dieren uit een foeragerende of invallende groep ganzen heeft een afschrikwekkend effect waardoor de (overgebleven) ganzen vertrekken. Afschot voor zonsopkomst helpt dus schade te voorkomen. Verjagen zonder afschot heeft minder effect, omdat ganzen eerder zullen terugkeren. Zowel in de zomerperiode als in de winterperiode is om deze reden afschot voor zonsopgang nodig. Het beheer van de standganzen is daarnaast gericht op het verkleinen van de populatie. Afschot voor zonsopgang maar ook na zonsondergang draagt daar aan bij. Een bijkomend voordeel van afschot voor zonsopgang en na zonsondergang is dat op deze tijdstippen minder publiek aanwezig is. Zuid-Holland is dichtbevolkt. Over het algemeen worden mensen niet graag geconfronteerd met afschot. Jagers houden hier rekening mee en trachten afschot te vermijden als veel mensen aanwezig zijn. Optreden in de vroege ochtend en later in de avond is in veel gevallen de enige mogelijkheid.

Om deze redenen is in Zuid-Holland de afgelopen jaren het afschot in de zomerperiode uitgevoerd van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang en in de winterperiode van een half uur voor zonsopkomst tot zonsondergang.

In de winterperiode worden minder ganzen geschoten dan in de zomerperiode. Het afschot in de winterperiode neemt toe tot en met 2011/2012 (figuur 7.2). Het maximale afschot is 20.000 in winter 2011/2012. In 2012/2013 is de winterperiode verkort met twee maanden. De grauwe ganzen die in de winterperiode zijn geschoten zullen vooral standganzen zijn, omdat (tijdens het seizoensmaximum) gemiddeld over 2007-2013 71% van de winterpopulatie grauwe ganzen standgans is. De kolganzen zullen voornamelijk wintergasten zijn, omdat gemiddeld 1-2% van de winterpopulatie kolganzen standgans is (zie paragraaf 5.2.3).

Figuur 7.2 Afschot van grauwe gans en kolgans in de winterperiode in Zuid-Holland. Vanaf oktober 2012 is de winterperiode verkort en de zomerperiode verlengd. Daardoor was in 2012/2013 de winterperiode twee maanden korter.

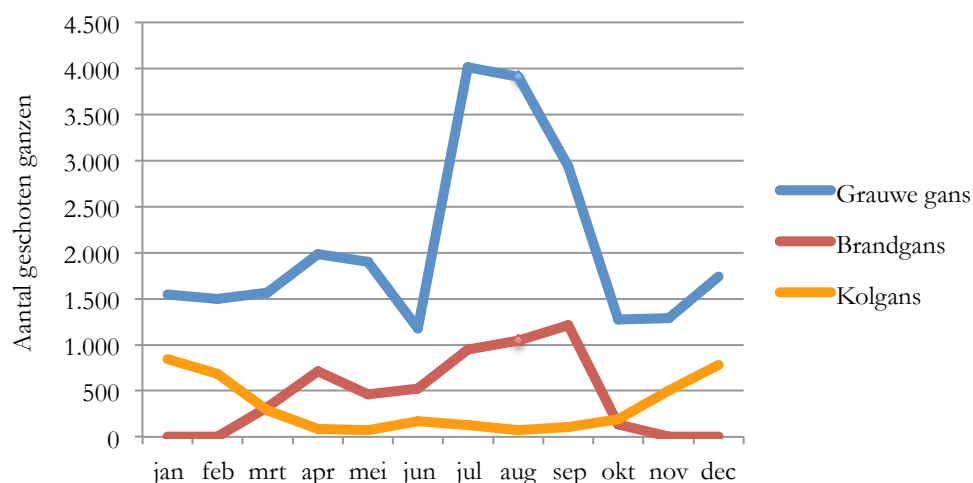
De Canadese gans en de onbeschermden soorten (nijlgans, soepgans en Indische gans) mogen jaarrond met het geweer worden gedood. Vanaf 2011 wordt het afschot van deze soorten systematisch geregistreerd. In totaal zijn van de betreffende soorten 16.000 geschoten exemplaren

geregistreerd (figuur 7.3). Dit zijn allemaal standganzen en betreft vooral nijlganzen en Canadese ganzen.

Figuur 7.3 Geregistreerde aantallen van jaarrond afschot van Canadese gans en onbeschermde soorten in Zuid-Holland.

De meeste grauwe ganzen en brandganzen worden in de zomerperiode in juli - september geschoten. De rest van het jaar ligt het afschotniveau voor de grauwe gans rond de 1.500 individuen per maand (figuur 7.4). De kolgans wordt vooral in de winterperiode in november – februari geschoten (figuur 7.4).

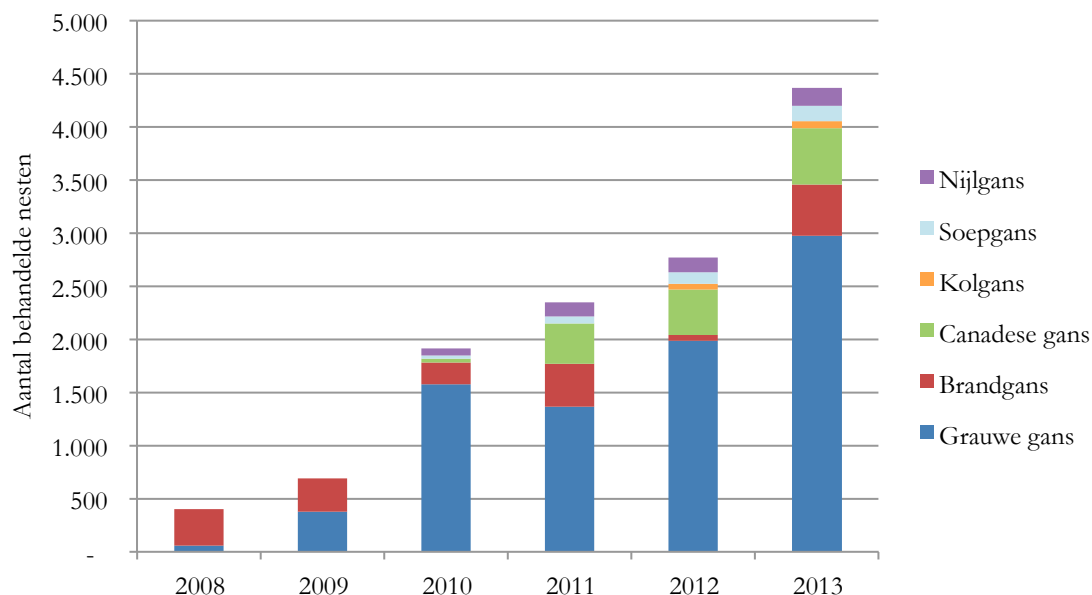

Figuur 7.4 Gemiddelde afschot per maand van grauwe gans, kolgans en brandgans over de periode 2005-2013 in Zuid-Holland.

Nestbehandeling

Nestbehandeling vindt voornamelijk plaats in gebieden van terreinbeheerders in de vorm van eieren prikken. Hierbij worden alle eieren geprikt of alle eieren op één ei na. Het aantal behandelde nesten

neemt jaarlijks toe. Met in 2013 een sterke toename met in totaal bijna 4.500 behandelde nesten. Twee derde van de behandelde nesten is van grauwe ganzen. Daarnaast worden vooral nesten van Canadese ganzen en brandganzen behandeld (figuur 7.5).

Figuur 7.5 Aantal behandelde nesten van ganzen in Zuid-Holland.

7.2 Beheer per soort

In de volgende paragrafen wordt per ganzensoort het afschot en de nestbehandeling besproken. Per regio worden de resultaten inzichtelijk gemaakt. Tevens is berekend welk deel van de populatie (als percentage van de populatiegrootte van de eerste telling) tussen twee juli-tellingen is geschoten (tabel 7.1). Hierbij is rekening gehouden met het feit dat een deel van de geschoten ganzen in de winterperiode standganzen is (zie §5.2.3).

Tabel 7.1 Afschot van standganzen als aandeel van de populatie tijdens de juli-telling in Zuid-Holland.

	2008	2009	2010	2011	2012
Grauwe ganzen	32%	44%	40%	44%	33%
Brandganzen	13%	24%	27%	17%	18%
Kolgans	0%	0%	0%	94%*	75%
Canadese ganzen				37%	
Nijlgans				71%	
Soepgans				25%	
Indische ganzen				20%	

* Afschotpercentage wordt sterk beïnvloed door afschot van 369 kolganzen in juni 2011 in Alblasserwaard-Oost. Het hoge afschot is gerealiseerd doordat gericht is opgetreden in gebied van Staatsbosbeheer.

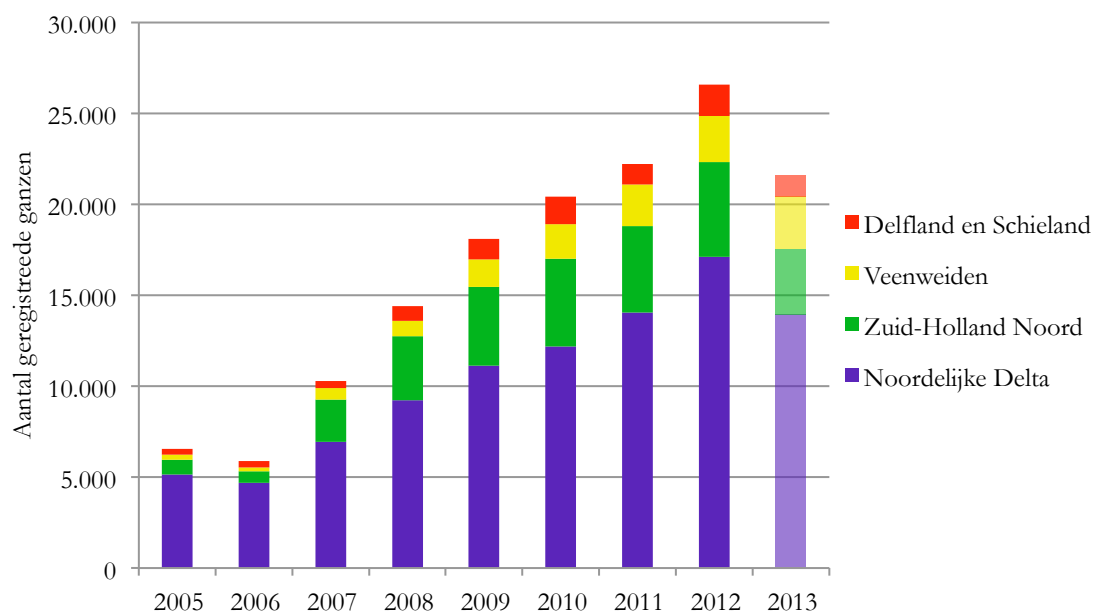
De Canadese ganzen en de onbeschermden (nijlgans, soepgans en Indische ganzen) mogen jaarrond met het geweer worden gedood. Voor deze soorten kan het afschot als percentage van het aantal getelde ganzen in juli 2011 worden bepaald. Het gaat hier om het afschot na de telling van

juli 2011, dus het afschot van juli 2011 tot en met juni 2012. Van deze soorten is in die periode meer dan 20% van de getelde standganzen geschoten. Van de soepganzen 25% van de getelde populatie, van de Canadese ganzen 37% en van de nijlgans 71%.

7.2.1

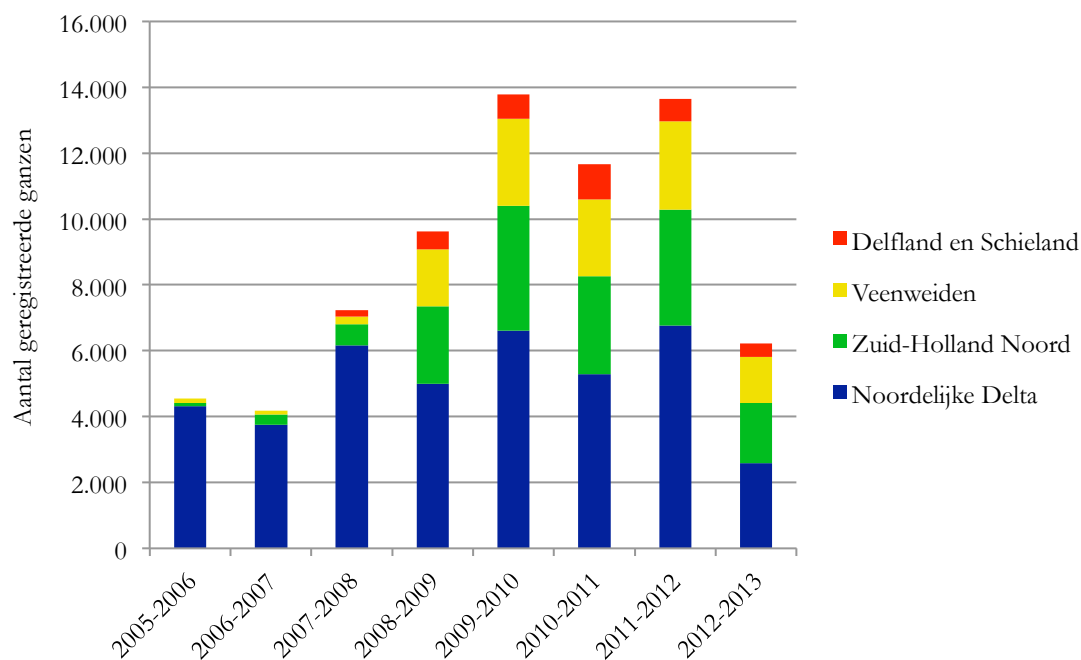
Grauwe gans

Grauwe ganzen worden de hele zomerperiode geschoten, de grootste aantallen in juli en augustus. Meer dan de helft van de grauwe ganzen wordt in de zomerperiode in de Noordelijke Delta geschoten en dat worden er jaarlijks meer. Ook het totale afschot neemt jaarlijks toe (figuur 7.6). De afgelopen vijf jaar is jaarlijks gemiddeld 39% van de standganzen door afschot in de zomer- en winterperiode verwijderd uit het veld (tabel 7.1).

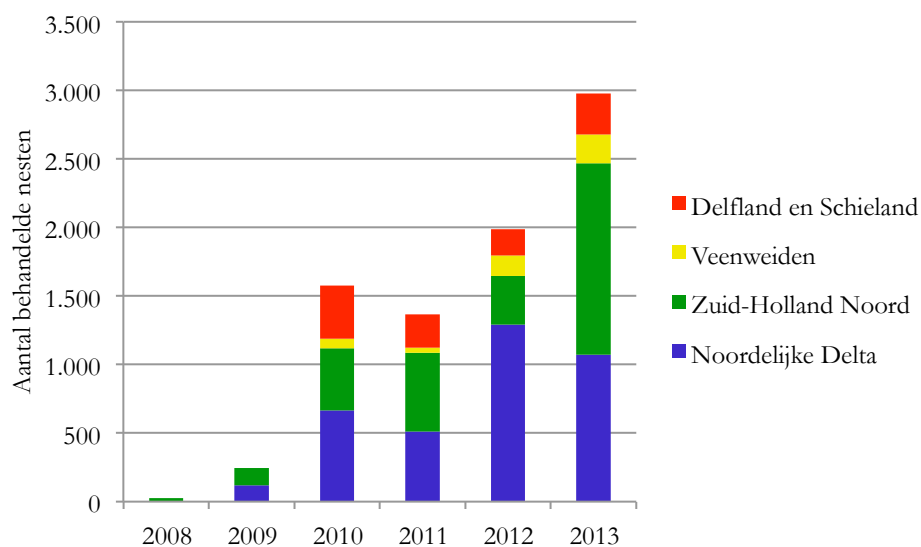
Figuur 7.6 Geregistreerd afschot van grauwe ganzen in de zomerperiode in Zuid-Holland, verdeeld naar regio. Vanaf oktober 2012 is de winterperiode verkort en de zomerperiode verlengd. In 2012 was de zomerperiode daardoor één maand langer, in 2013 twee maanden langer. Gegevens van 2013 zijn nog niet volledig.

Verjagend afschot van de grauwe gans in de winterperiode vindt voornamelijk in december plaats. De winterperiode is sinds oktober 2012 twee maanden korter. De periode loopt van 1 november tot 1 maart, voorheen was dat van 1 oktober tot 1 april. Uit de meest recente winterperiodegegevens (2012-2013) blijkt dat meer dan 6.000 grauwe ganzen zijn geschoten, terwijl in de jaren ervoor bijna ca. 12.000 tot 14.000 grauwe ganzen werden geschoten (figuur 7.7). In de Noordelijke Delta zijn de meeste geschoten grauwe ganzen geregistreerd, met name op Goeree-Overflakkee en in de Hoeksche Waard. In Zuid-Holland-Noord wordt het grootste deel van de grauwe ganzen binnen WBE De Aarlanden geschoten. In het veenweidegebied is dat de Krimpenerwaard. In de winterperiode is circa driekwart van de grauwe ganzen standgans (zie § 5.2.3), dat heeft tot gevolg dat het merendeel van de geschoten grauwe ganzen in de winterperiode standgans is.

Figuur 7.7 Afschot van grauwe gans in de winterperiode per regio in Zuid-Holland. Vanaf oktober 2012 is de winterperiode verkort en de zomerperiode verlengd. Daardoor was in 2012/2013 de winterperiode twee maanden korter.

Sinds 2008 zijn nesten behandeld. Dit betrof toen nog een zeer klein aantal (28). Dit groeide snel tot 2.000 nesten van de grauwe gans in 2012 in heel Zuid-Holland. In 2013 zijn 3.000 nesten behandeld, met name in Zuid-Holland-Noord zijn extra behandelingen verricht en ook in steden zoals Rotterdam (figuur 7.8).

Figuur 7.8 Aantal behandelde nesten van grauwe ganzen in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen jaren is behandeld blijkt dat de afgelopen vier jaar van gemiddeld ongeveer 14% van de broedparen het nest is behandeld (Tabel 7.2).

Tabel 7.2 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de grauwe gans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	67.460	62.530	68.582	81.018	90.173	100.522
Broedparen	11.243	10.422	11.430	13.503	15.029	16.754
Behandelde nesten	28	246	1.579	1.368	1.986	2.977
% behandelde nesten	0,2%	2%	14%	10%	13%	18%

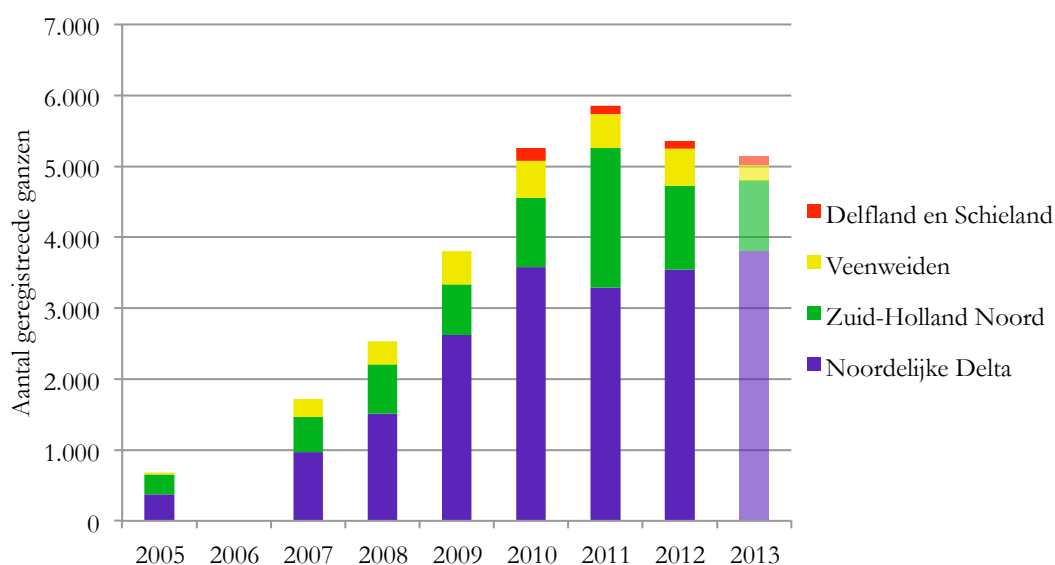
Vangactie

Voor de provincie Zuid-Holland gold in 2013 voor het eerst een aanwijzing voor het vangen van (ruiende) ganzen in het Zuid-Hollandse deel van de 20 km-zone rondom Schiphol ten behoeve van de vliegveiligheid. Binnen de 10-km-zone (voornamelijk in Noord-Holland gelegen) liggen maar weinig ruillocaties. De vangacties hebben op vijf dagen in de periode eind mei tot half juni 2013 plaatsgevonden. De locaties waren: Geerpolderplas (driemaal), Rijsaterwoude en De Hoef. In totaal zijn 2.097 grauwe ganzen gevangen. Tijdens vier van de vijf vangdagen zijn er in Zuid-Holland veel meer (sub)adulten dan pullen gevangen, wat effectiever is dan veel pullen vangen. In 2014 zijn in Zuid-Hollandse 20 km-zone 1.086 adulte grauwe ganzen en 344 pullen gevangen.

7.2.2

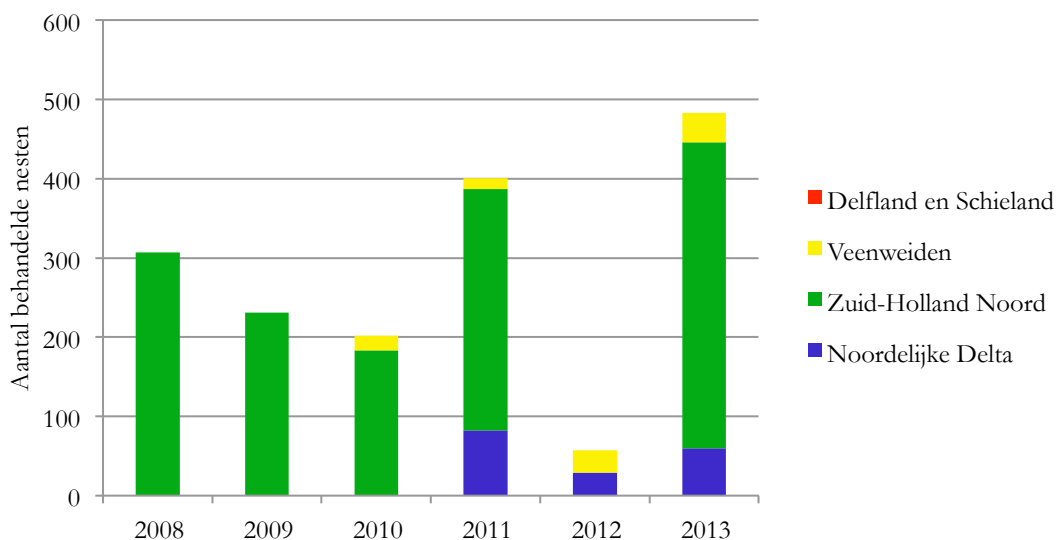
Brandgans

Brandganzen worden de hele zomerperiode geschoten met de grootste aantallen in augustus en september. Het totale geregistreerde afschot neemt toe tot en met 2011. Het meeste afschot vindt plaats in de Noordelijke Delta. Dit lijkt zich te stabiliseren rond de 3.500 brandganzen. In 2011 heeft in Zuid-Holland-Noord veel afschot plaats gevonden ten opzichte van andere jaren (figuur 7.9). De afgelopen vijf jaar is jaarlijks gemiddeld 20% van de standganzen in Zuid-Holland door afschot in de zomerperiode verwijderd uit het veld (tabel 7.1). In de winterperiode vindt geen (verjagend) afschot onder brandganzen plaats.

Figuur 7.9 Geregistreerd afschot van brandganzen in de zomerperiode in Zuid-Holland, verdeeld naar regio. Vanaf oktober 2012 is de winterperiode verkort en de zomerperiode verlengd. In 2012 was de zomerperiode daardoor één maand langer, in 2013 drie maanden langer. Gegevens van 2013 zijn nog niet volledig.

In 2013 werden in totaal 480 nesten van brandganzen behandeld. In 2012 zijn in Zuid-Holland-Noord geen nesten van de brandgans behandeld. In de andere jaren worden in deze regio veruit de meeste nesten behandeld, vaak meer dan 300 (figuur 7.10).

Figuur 7.10 Aantal behandelde nesten van brandganzen in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen jaren is behandeld blijkt dat de afgelopen jaren van gemiddeld 5% van de broedparen het nest is behandeld. In 2013 is dit percentage bijna verdrievoudigd (tabel 7.3).

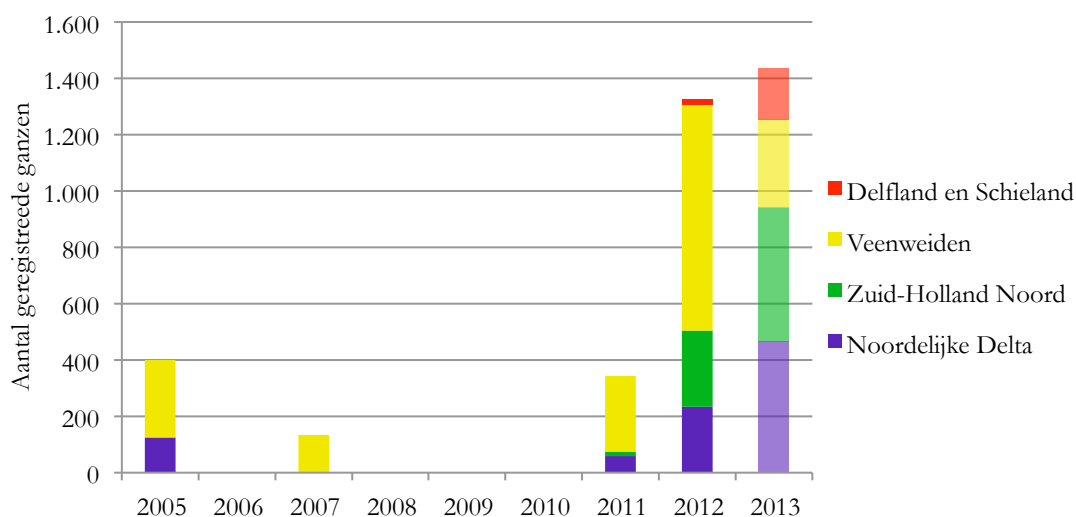
Tabel 7.3 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de brandgans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	15.640	19.511	21.127	32.369	29.975	31.325
Broedparen	6.086	7.592	8.221	12.595	11.663	12.189
Behandelde nesten	231	202	401	57	483	1.681
% behandelde nesten	4%	3%	5%	0,5%	4%	14%

7.2.3

Kolgans

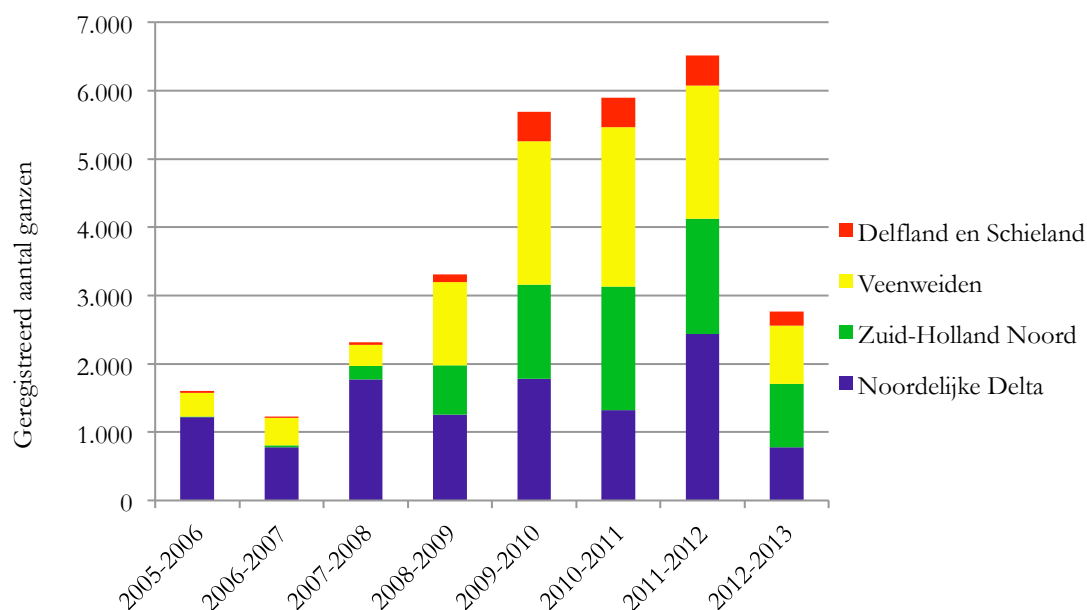
Voor de kolgans is voor de zomerperiode 2005, 2007 en vanaf 2011 ontheffing verleend voor afschot. In 2006 waren de kolganzen in de zomerperiode vrijgesteld, het afschot in deze periode is niet bekend vanwege het ontbreken van een rapportageplicht. Afschot vindt de afgelopen twee jaar plaats in de regio's Veenweiden (Alblasserwaard), Zuid-Holland-Noord en de Noordelijke Delta, vooral in de maanden maart en oktober (figuur 7.11). Het afschot in deze maanden zal hoofdzakelijk wintergasten betreffen. In 2012 is 72% van de standganzen geteld in juli geschoten in de zomerperiode en in 2011 96% (tabel 7.1). Dat is gemiddeld 84%. Het afschotpercentage van 94% in 2011 wordt sterk beïnvloed door afschot van ruim 369 kolganzen in juni 2011 in Alblasserwaard-Oost, tien keer zoveel als gemiddeld in de zomerperiode. Dit is het gevolg van gericht optreden in gebied van Staatsbosbeheer.

Figuur 7.11 Geregistreerd afschot van kolganzen in de zomerperiode in Zuid-Holland, verdeeld naar regio. De jaren zijn weergegeven waarin ontheffing is verleend. In 2012 was de zomerperiode één maand langer, In 2013 twee maanden. Gegevens van 2013 zijn nog niet volledig.

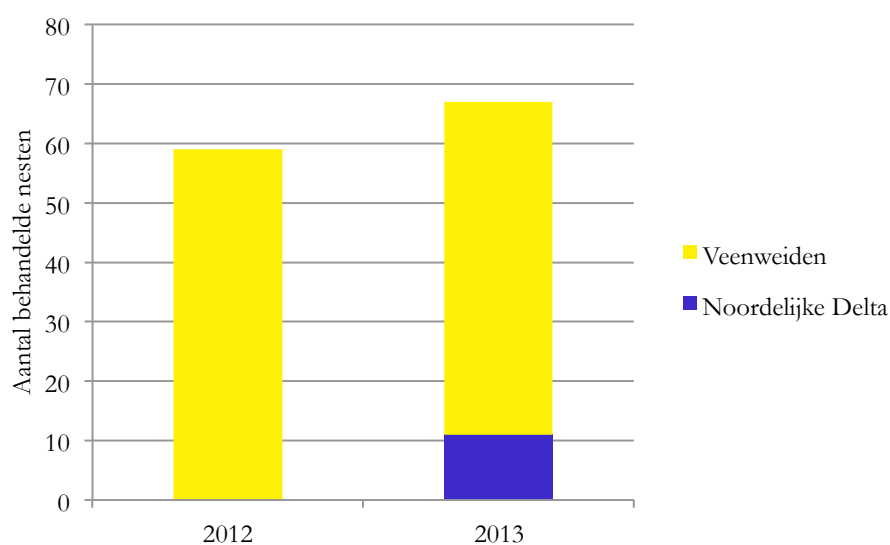
Het afschot van de kolgans in de winterperiode vindt voornamelijk in januari plaats. Vanaf 2012/2013 is de winterperiode twee maanden korter. Vooral in regio Veenweiden worden veel geschoten kolganzen geregistreerd, met name in de Alblasserwaard. Daarnaast worden ook in de Noordelijke Delta (Goeree-Overflakkee) en Zuid-Holland-Noord (De Aarlanden en Ade) relatief

veel kolganzen geschoten (figuur 7.12). Dit betreft vooral wintergasten, want de broedpopulatie kolganzen is klein (circa 1% van alle ganzen in de winter in Nederland, zie paragraaf 5.2.3).

Figuur 7.12 Afschot van kolgans in de winterperiode in Zuid-Holland per regio. Vanaf 2012/2013 is de winterperiode twee maanden korter.

Daarnaast zijn in 2012 in heel Zuid-Holland bijna 60 nesten van de kolgans behandeld. Dit gebeurde op drie locaties in het veenweidegebied (Krimpenerwaard en twee Staatsbosbeheergebieden in de Alblasserwaard). In 2013 zijn op dezelfde locaties in de Alblasserwaard ook nesten behandeld. Teven heeft op Putten in de Noordelijke Delta nestbehandeling van kolganzen plaatsgevonden. Nestbehandeling vindt op verschillende momenten tussen maart en juni plaats (figuur 7.13).

Figuur 7.13 Aantal behandelde nesten van kolganzen in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen jaren is behandeld blijkt dat de afgelopen twee jaar van circa 28% van de broedparen het nest is behandeld (tabel 7.4).

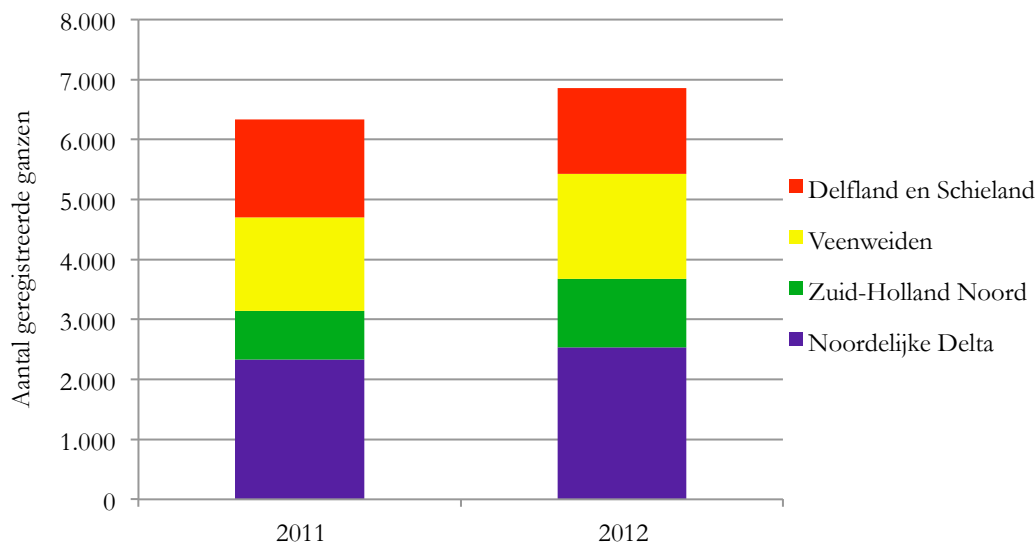
Tabel 7.4 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de kolgans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	2.177	1.055	1.232	1.086	1.128	1.367
Broedparen	396	192	224	197	205	249
Behandelde nesten					59	67
% behandelde nesten					29%	27%

7.2.4

Canadese gans

Sinds 2011 worden afschotgegevens van Canadese ganzen systematisch bijgehouden. Jaarlijks worden er 6.000 tot 7.000 ganzen geschoten (figuur 7.14). Opgemerkt moet worden dat gegevens over afschot en nestbehandeling van de Canadese gans onvolledig kunnen zijn, omdat er geen rapportageverplichting is. Canadese ganzen worden het hele jaar door geschoten met de grootste aantallen in augustus en september. In Delfland en de Hoeksche Waard worden relatief veel Canadese ganzen geschoten.

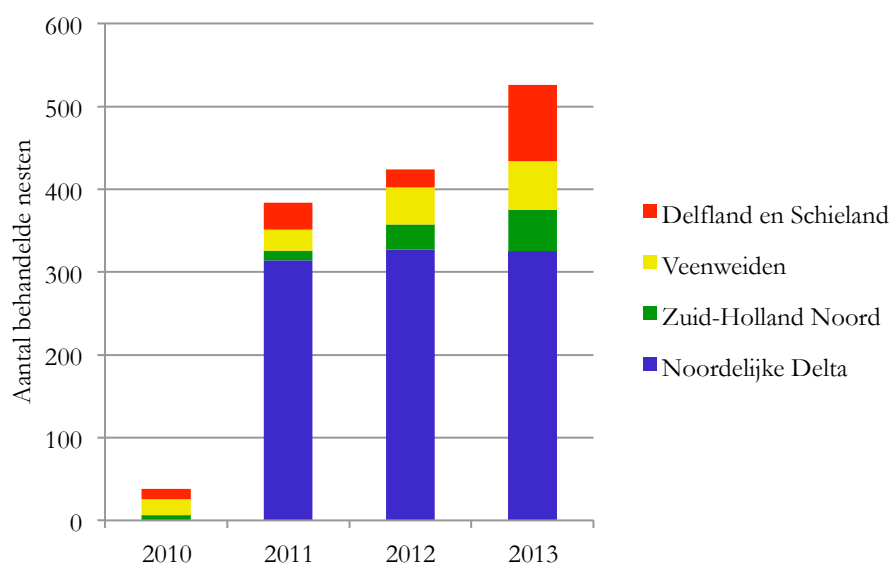

Figuur 7.1 Jaarrond geregistreerd afschot van Canadese ganzen in Zuid-Holland, verdeeld naar regio.

Canadese ganzen kunnen ook in de hele winterperiode geschoten worden, wat met name plaatsvindt in Delfland en in Vijfheerenlanden/ Alblasserwaard. In de wintermaanden vindt in oktober het meeste afschot plaats. Het afschot betreft vrijwel zeker alleen stand ganzen.

Daarnaast zijn in 2012 in heel Zuid-Holland ruim 400 nesten van de Canadese gans behandeld. In 2013 zijn dat 500 nesten (figuur 7.15). In de Noordelijke Delta, vooral op Putten (bij de

spaarbekkens van het drinkwaterbedrijf Evides) worden veel nesten behandeld. In de andere regio's neemt het aantal behandelde nesten ook jaarlijks toe.

Figuur 7.15 Geregistreerd aantal behandelde nesten van de Canadese gans in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen jaren is behandeld blijkt dat van circa 11 tot 18% van de broedparen het nest is behandeld (tabel 7.5).

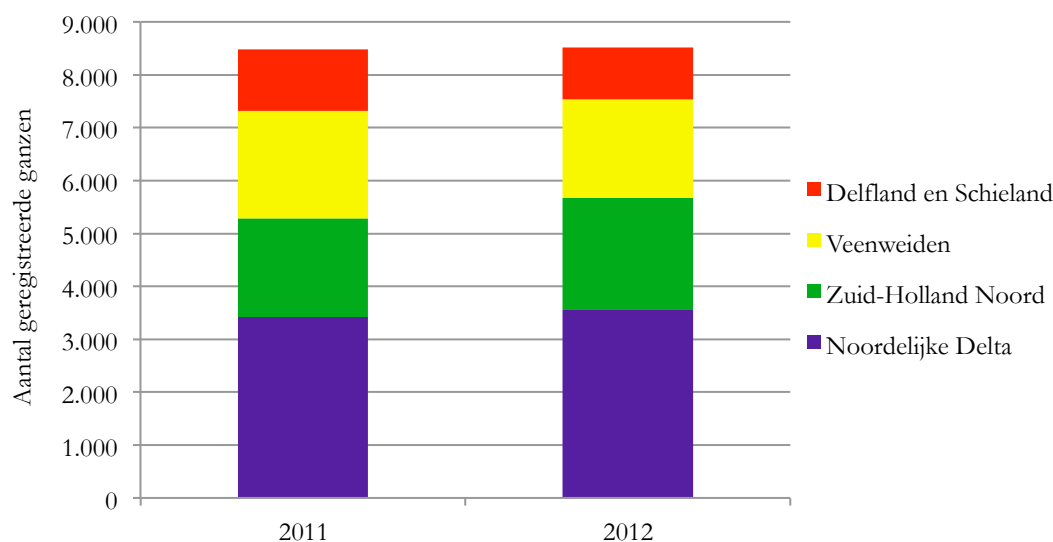
Tabel 7.5 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de Canadese gans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	15.659	16.421	19.484	19.939	19.421	17.589
Broedparen	2.663	2.793	3.314	3.391	3.303	2.991
Behandelde nesten			38	384	424	526
% behandelde nesten			1%	11%	13%	18%

7.2.5

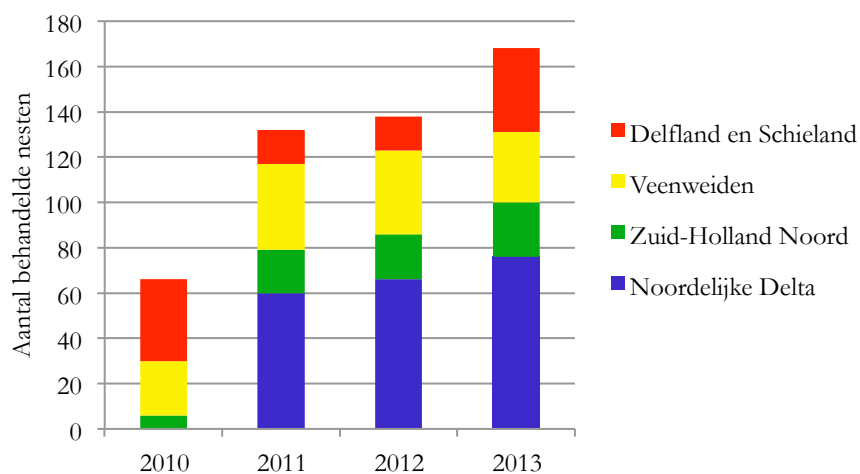
Nijlgans

Nijlganzen kunnen jaarrond geschoten worden. In 2011 en 2012 is het jaarrond afschot voor de vier regio's vrijwel gelijk en ligt boven de 8.000 nijlganzen (figuur 7.16). De grootste aantallen worden in augustus en september geschoten. Van de wintermaanden vindt in oktober en december het meeste afschot plaats. Gebieden met relatief veel afschot van nijlganzen zijn Delfland, Hoeksche Waard, Duin- en Bollenstreek en Vijfheerenlanden/ Alblasserwaard.

Figuur 7.16 Jaarrond geregistreerd afschot van nijlganzen in Zuid-Holland, verdeeld naar regio.

Daarnaast zijn in 2012 in heel Zuid-Holland bijna 140 nesten van de nijlgans behandeld. In 2013 zijn meer dan 160 nesten behandeld (figuur 7.17). Binnen de gemeenten in Delfland heeft in 2013 extra behandeling plaatsgevonden.

Figuur 7.17 Aantal behandelde nesten van nijlganzen in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen drie jaar is behandeld, blijkt dat van meer dan 45% van de broedparen het nest is behandeld. In 2013 is van circa 75% van de broedparen het nest behandeld (tabel 7.6).

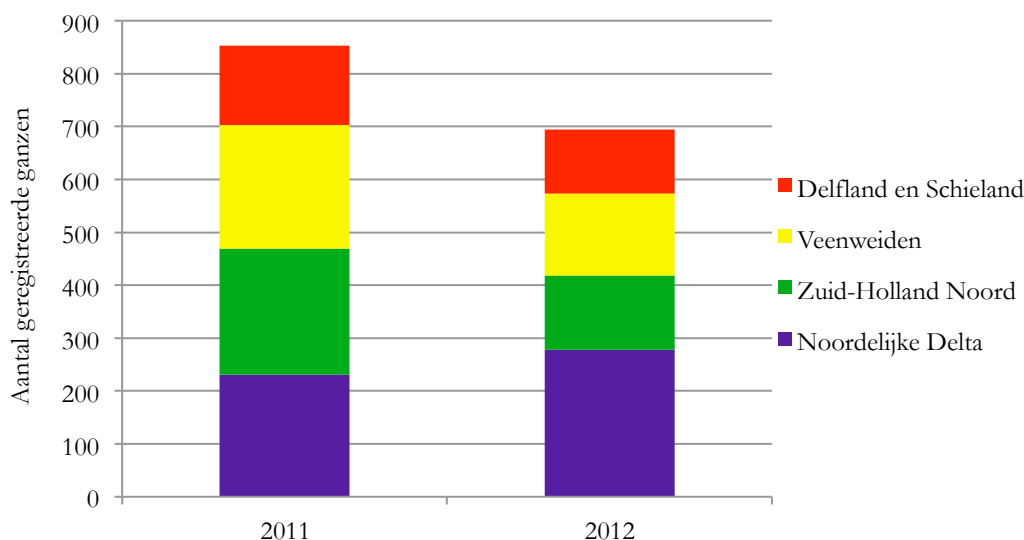
Tabel 7.6 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de nijlgans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	14.716	12.974	13.570	13.672	15.047	10.411
Broedparen	2.102	1.853	1.939	1.953	2.150	1.487
Behandelde nesten			501	935	987	1.120
% behandelde nesten			26%	48%	46%	75%

7.2.6

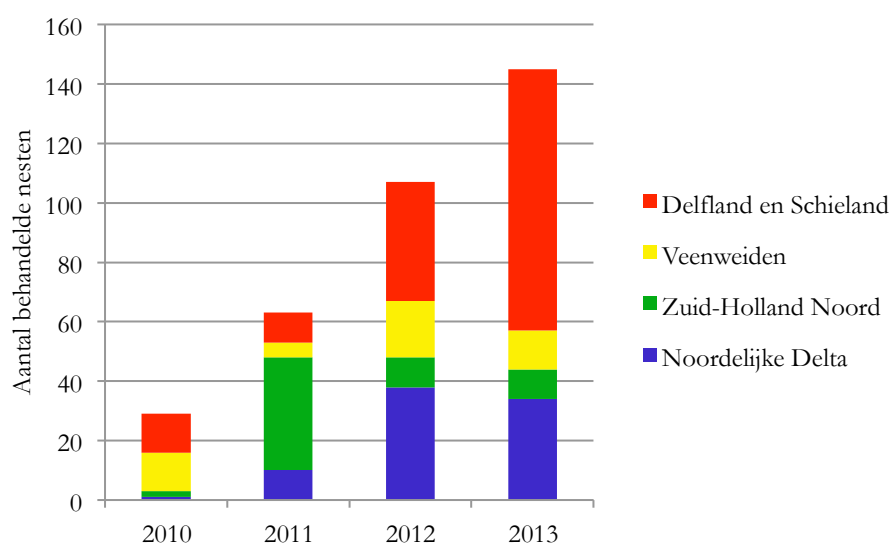
Soepgans

Soepgans kunnen jaarrond worden geschoten. Afschot vindt in de praktijk vooral plaats in de maanden juni, juli en augustus. Het afschot in de Noordelijke Delta stijgt van 203 in 2011 naar 280 in 2012. In de andere drie regio's is in 2012 minder afschot geregistreerd. In totaal zijn rond de 700-800 soepgans jaarlijks geschoten (figuur 7.18). Opgemerkt moet worden dat gegevens over nestbehandeling van onbeschermden soorten onvolledig kunnen zijn, omdat geen rapportageverplichting geldt.

Figuur 7.18 Jaarrond geregistreerd afschot van soepgans in Zuid-Holland, verdeeld naar regio.

Daarnaast zijn in 2012 in heel Zuid-Holland 107 nesten van de soepgans behandeld. In 2013 zijn 40 extra nesten behandeld ten opzichte van 2012, met name in de gemeenten in Delfland is extra behandeling verricht (figuur 7.19).

Figuur 7.19 Aantal behandelde nesten van soepganzen in Zuid-Holland per regio.

Bij het vergelijken van het aantal broedparen en het aantal nesten dat de afgelopen jaren is behandeld blijkt dat van steeds meer broedparen de nesten worden behandeld. In 2013 is van circa 30% van het getelde aantal broedparen het nest behandeld (tabel 7.7).

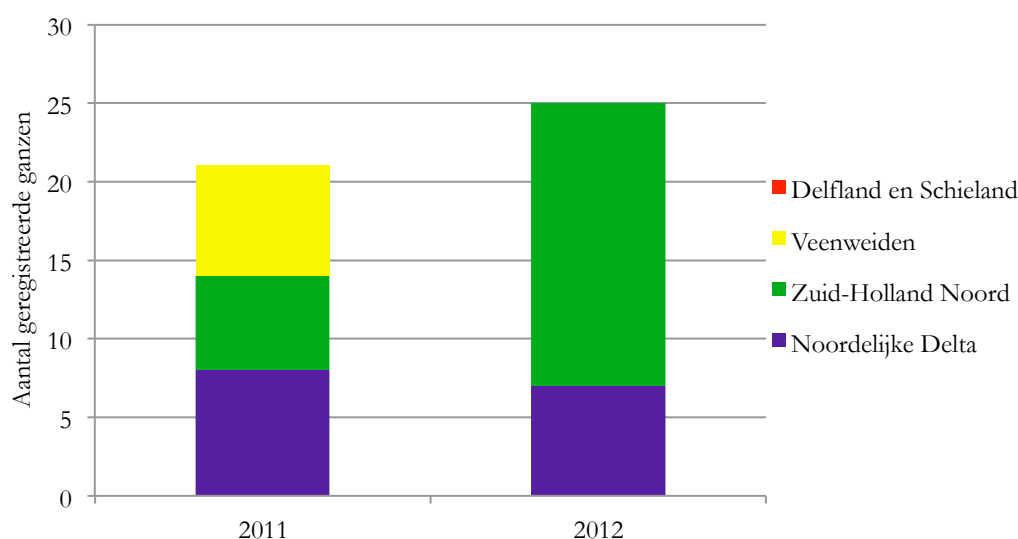
Tabel 7.7 Vergelijking van het aantal behandelde nesten van de soepgans en het aantal broedparen in Zuid-Holland (aantal broedparen geschat op basis van de juli-telling en omrekening met rekenfactoren van Lensink et al. 2010).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal ganzen	3.629	3.425	3.625	3.669	3.220	2.382
Broedparen	726	685	725	734	644	476
Behandelde nesten			29	63	107	145
% behandelde nesten			4%	9%	17%	30%

7.2.7

Indische gans

Indische ganzen kunnen sinds 2010 op aanwijzing jaarrond worden geschoten. Per maand worden er enkele geschoten. Rond Gouda zijn er in 2012 relatief veel geschoten. In totaal zijn er jaarlijks tussen de 20-25 Indische ganzen geschoten (figuur 7.20). De populatie is ook klein ten opzichte van de andere soorten. Nestbehandeling is niet gerapporteerd en heeft waarschijnlijk niet of zeer beperkt plaatsgevonden.

Figuur 7.20 Jaarrond geregistreerd afschot van Indische ganzen in Zuid-Holland, verdeeld naar regio.

7.3 Locatie-specifieke beheermaatregelen

Hier beschrijven we welke locatie-specifieke maatregelen zijn genomen om de schade door ganzen te verminderen. De effectiviteit van deze maatregelen wordt besproken in §8.3.

Weren en verjagen

Het weren en verjagen is een maatregel die door het Faunafonds wordt voorgeschreven om voor een tegemoetkoming van de schade in aanmerking te komen. Ook in de ontheffingen die aan de FBE zijn verleend voor verjagend afschot in de winterperiode is de inzet van werende en verjagende middelen verplicht op percelen met kwetsbare gewassen. Deze maatregelen worden in Zuid-Holland toegepast.

Kuikenwerend raster

Het aanbrengen van een raster in de broedperiode tussen broedgebied en opgroeigebied op landbouwpercelen kan bijdragen aan een verlaging van het broedsucces omdat minder jongen vliegvlug worden (Voslamber, 2010). Vooral in de Noordelijke Delta wordt gewerkt met rasters (o.a. Oeverlanden Hollands Diep, Oosterse bekade gorzen, Tongplaat). Maar bijvoorbeeld ook in de regio Zuid-Holland-Noord rond de Kagerplassen. In de regio Veenweiden, langs de Boezems van Kinderdijk, worden in het broedseizoen netten geplaatst zodat ouderparen met jongen niet naar de aangrenzende graslanden trekken om daarop de foerageren. Uit waarnemingen blijkt dat jongen vaak dood worden aangetroffen achter de afrasteringen en dat de maatregelen in dat opzicht werken.

Foerageergebieden

In elke provincie zijn, tot en met de winter 2013/2014, foerageergebieden aanwezig geweest voor de winterganzen met een oppervlakte van in totaal 80.000 ha om alle winterganzen in Nederland op te kunnen vangen.

Deze gebieden zijn ingesteld om de winterganzen te laten rusten en foerageren. In Zuid-Holland waren vijf foerageergebieden ingesteld op agrarische grond en daarnaast functioneren de voor ganzen en smienten aangewezen Natura 2000-gebieden als opvang- en foerageergebied. In agrarisch gebied kregen deelnemende boeren een vergoeding voor het opvangen van ganzen en de schade

werd vergoed. Bij voldoende draagvlak zal de provincie Zuid-Holland in de toekomst overgaan tot het instellen van rustgebieden.

Het instellen van opvanggebieden is een kostbare aanpak. Dit loont alleen als dit plaatsvindt onder bepaalde voorwaarden. Grote aaneengesloten foerageergebieden moeten worden gecreëerd, waarbinnen versturende activiteiten geminimaliseerd worden. Daarbuiten dient een intensieve, planmatige, gecoördineerde aanpak van verjaging plaats te vinden.

8

Evaluatie beheer en monitoring

In het faunabeheerplan 2010-2015 zijn doelen gesteld voor de populatie standganzen. Deze doelen worden vergeleken met de standganzentelling van juli 2013. Daarnaast is in het faunabeheerplan van 2010 de populatieontwikkeling per soort standgans voorspeld aan de hand van zeven populatiebeheerscenario's. Deze voorspelde populatieontwikkeling per ganzensoort zal worden vergeleken met de werkelijke ontwikkeling van de populatie standganzen.

Het huidige beheer van overwinterende ganzen bestaat uit twee componenten: opvang in foerageergebieden en weren en verjaging, ook met ondersteunend afschot op landbouwgrond. Kort worden onderzoeksresultaten over de effectiviteit van foerageergebieden genoemd. We analyseren aantallen, schade en aantal geschoten grauwe ganzen, brandganzen en kolganzen in de winterperiode.

Daarnaast worden locatie-specifieke maatregelen besproken en de monitoring.

8.1 Standganzen

In 2013 was de populatieomvang in juli bijna 164.000 ganzen. In 2010 zijn doelpopulaties vastgesteld voor de grauwe gans (2.500 broedparen), brandgans (2.600 broedparen) en kolgans (40 broedparen) (zie Lensink et al. 2010 voor onderbouwing). Voor alle overige soorten moet een nulstand worden gerealiseerd. Bij vergelijking van de populatieomvang in 2013 en de doelen die gesteld zijn, is er een verschil van ruim 140.000 ganzen (tabel 8.1). Bij het omrekenen van de broedparen van de doelpopulaties naar individuele vogels zijn dezelfde rekenfactoren gebruikt als in het faunabeheerplan 2010-2015 (Lensink et al. 2010). In 2012 zijn door afschot circa 75.000 ganzen verwijderd uit het veld. De populatiedoelen zijn nog niet in zicht maar bij een populatiegroei zonder regulerende maatregelen zouden de ganzenpopulatie veel groter zijn geworden (zie figuren 3.1 – 3.3 in Lensink et al. 2010). Een factor die invloed heeft op bij de hoogte van de populatieomvang is het beheer dat wordt uitgevoerd in de aangrenzende provincies Zeeland, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland.

Tabel 8.1 Vergelijking doelpopulatie standganzen (vastgesteld in 2010) met aantal standganzen in juli 2013 in Zuid-Holland.

	Doel in broedparen	Doel in aantal	Aantal in juli 2013	Vershil
Grauwe gans	2.500	15.000	100.522	85.522
Brandgans*	2.600	6.685	31.325	24.640
Canadese gans	0	0	17.589	17.589
Nijlgans	0	0	10.411	10.411
Soepgans	0	0	2.382	2.382
Kolgans	40	200	1.367	1.167
Indische gans	0	0	90	90
Totaal		21.885	163.686	141.801

* Omrekenen aantal naar broedparen o.b.v. populatie Noordelijke Delta

In tabel 8.2 wordt aangegeven welk deel van de standganzen gemiddeld jaarlijks wordt geschoten en welk deel van de nesten wordt behandeld.

Tabel 8.2 Afschot en nestbehandeling als percentage van het aantal getelde ganzen in Zuid-Holland. Gemiddeld over de jaren waarin beheer heeft plaatsgevonden (2008-2013 voor grauwe gans en brandgans; 2010-2013 voor kolgans; 2011 voor overige soorten).

	Afschot	Nestbehandeling	Opmerking
Grauwe gans	39%	14%	Excl. vangen in 2013 van 2.097 ganzen
Brandgans	20%	5%	Intensivering nestbehandeling 2013: 14%
Kolgans	60%	28%	
Canadese gans	37%	14%	Nestbehandeling neemt jaarlijks licht toe
Nijlgans	71%	49%	Intensivering nestbehandeling 2013: 75%
Soepgans	25%	15%	Nestbehandeling neemt jaarlijks toe. In 2013 30%.
Indische gans	20%	geen melding van gemaakt	

Hieronder behandelen we de resultaten van het beheer voor de verschillende soorten en vergelijken dat met de uitkomsten van de zeven beheersscenario's die in Lensink et al. 2010 worden besproken. Een probleem is dat in drie scenario's nestbehandeling is opgenomen, waarbij ervan wordt uitgegaan dat alle nesten worden behandeld. Lokaal zal dit zijn gebeurd, maar op provinciaal en zelf op regioniveau is dit onhaalbaar. Voor grauwe gans, brandgans, Canadese gans en soepgans liggen deze cijfer tussen de 5 en 15%. Voor nijlgans wordt bijna 50% van de nesten behandeld.

Grauwe gans

Van de verschillende soorten standganzen is voor de grauwe gans het verschil tussen de doelpopulatie en de huidige populatie het grootst. De afgelopen jaren is door afschot jaarlijks gemiddeld 39% van de populatie verwijderd (tabel 8.2). Jaarlijks is van gemiddeld 14% van de broedparen grauwe ganzen het nest behandeld. Daarnaast hebben er in 2013 nog vangacties plaatsgevonden. De populatie grauwe ganzen neemt gemiddeld nog 12% per jaar toe. Volgens de scenario's heeft het beheer wel effect gehad. Zonder beheer zou de populatie met 35% per jaar groeien. Bij het onttrekken van 35% van de ganzen (zonder nestbehandeling) zou de populatie volgend dit scenario met 15% moeten dalen. Het scenario geeft dus een te optimistisch

beeld. Nestbehandeling heeft op provinciaal niveau weinig effect, maar kan lokaal wel een effectieve maatregel zijn, wanneer het grootste deel van de nesten wordt behandeld.

Brandgans

De brandgans neemt jaarlijks het sterkst toe met gemiddeld 18%. De afgelopen jaren is door afschot jaarlijks gemiddeld 20% van de populatie verwijderd. Daarnaast is jaarlijks van gemiddeld 5% van de broedparen brandganzen het nest behandeld. Dat is blijkbaar onvoldoende om de populatie te reduceren. In 2013 is de nestbehandeling van brandganzen geïntensiveerd en zijn drie keer zoveel nesten behandeld als daarvoor (van 14% van de broedparen).

Lensink et al. 2010 geven scenario's aan voor twee deelgebieden: de Noordelijke Delta en het veenweidegebied. In het eerste gebied loopt de toename terug, terwijl in het veenweidegebied de toename nog zeer groot is. In het veenweidescenario zou bij een afschot van gemiddeld 17,5% de populatie toenemen met 25%. In het scenario voor de Noordelijke Delta zou de populatie moeten afnemen met 12%. De werkelijke groei is 18%, wat dichterbij het veenweidescenario zit. De scenario's onderschatten de groei van de brandganzenpopulaties.

Kolganzen

Kolganzen verblijven in Zuid-Holland in de zomerperiode in relatief kleine aantallen van rond de 1.300 individuen. De populatie is redelijk stabiel. Gemiddeld wordt jaarlijks 84% van deze standganzenpopulatie geschoten, waarbij een deel van het afschot hoogst waarschijnlijk wintergasten betreft. De afgelopen twee jaar is van gemiddeld 28% van de broedparen kolganzen de nesten behandeld.

De scenario's onderschatten de populatieontwikkeling. Bij een dergelijk hoog percentage van afschot, 84%, zou de populatie fors moeten dalen (50% bij 65% onttrekking).

Canadese gans

De populatie Canadese ganzen is licht afgenomen of lijkt in ieder geval te stabiliseren. Het aantal behandelde nesten neemt jaarlijks licht toe. Gemiddeld wordt van 14% van de broedparen het nest behandeld. In de periode tussen de telling van juli 2011 en 2012 is 37% van de Canadese ganzen geschoten. Wanneer wordt uitgegaan van een jaarlijks afschot van 35% dan zou de populatie met ca. 7% moeten afnemen. Dit scenario sluit goed aan bij het gerealiseerde afschot van 37%. De waargenomen populatietrend sluit daar redelijk op aan.

Nijlgans

De populatie van de nijlgans is afgenomen. Het beheer van de nijlgans is relatief intensief geweest. Gemiddeld is van 49% van de broedparen het nest behandeld. In 2013 is dat geïntensiveerd naar 75%. In de periode na de telling van juli 2011 tot de volgende juli-telling is 71% van de nijlganzen geschoten. Wanneer we het gevonden afschotpercentage voor 2011/12 als maatgevend nemen, zou de populatie moeten halveren. Daarbij komt nog de nestbehandeling, waarvoor geen scenario is berekend. De scenario's onderschatten dus de populatieontwikkeling.

Soepgans

De populatie van de soepgans is afgenomen met circa 5% per jaar. Van de broedparen van de soepgans is 15% van de nesten behandeld. Dit beheer wordt nog jaarlijks geïntensiveerd met in 2013 30% van de broedparen. In de periode na de telling van juli 2011 tot de volgende juli-telling is 25% van de soepganzen geschoten. Bij een scenario met 35% onttrekking zou de populatie met 7% per jaar afnemen. De waargenomen trend sluit daarbij redelijk op aan, al wordt met nestbehandeling dan geen rekening gehouden.

Indische gans

Indische ganzen komen weinig voor in Zuid-Holland. Nestbehandeling wordt niet gemeld. In de periode na de telling van juli 2011 tot de volgende juli-telling is 20% van de Indische ganzen

geschoten. Er zijn geen scenarioberekeningen voor de Indische gans gemaakt door Lensink et al. in 2010.

Ontwikkeling getaxeerde landbouwschade standganzen

De ontwikkeling van de landbouwschade in de periode 2003-2013 is beschreven in § 6.2.1. Hieruit blijkt dat de schade in de zomer is gestegen en sinds 2011 stabiliseert op een niveau iets boven de 300.000 euro. De schade die de standganzen veroorzaken is groter dan alleen de zomerschade. Van de winterschade wordt een deel veroorzaakt door de standganzen. De totale getaxeerde schade veroorzaakt door de standganzen is toegenomen van ca. 40.000 euro in 2001 tot bijna 650.000 euro in 2012 (paragraaf 6.2.1, tabel 6.1).

8.2

Overwinterende ganzen

Wintergasten

Het aandeel wintergasten in de populatie overwinterende grauwe ganzen is sinds 2008 van ca. 35% naar ca. 20% gedaald. Dit wordt voor het grootste deel veroorzaakt door het toegenomen van het aantal standganzen. Voor de brandgans is het aandeel wintergasten ca. 80%. Van de kolganzen in de winterperiode staat vast dat dit voor het overgrote deel wintergasten zijn (98-99%). Sinds 2003/2004 is het aantal overwinteraars met 50% gestegen, maar de groei is gestabiliseerd zoals blijkt uit de wintertellingen. Ook landelijk stabiliseert het aantal kolganzen (Hornman et al. 2013). In de winterperiode 2012/2013 veroorzaakten kolganzen circa 10% van de getaxeerde schade aan gras en akkerbouwgewassen. Grauwe ganzen, waarvan een belangrijk deel standganzen, en brandganzen veroorzaakten het overgrote deel van de schade.

Het afschot van grauwe ganzen in de winter loopt op van ca. 4.000 in 2005 tot ca. 14.000 in 2011/2012. Dit betreft voor een groot deel standganzen en daarmee droeg het afschot in de winter bij aan het reduceren van de standganzenpopulatie van de grauwe gans. Het afschot in de winter van kolganzen loopt op van ruim 1.000 tot ruim 6.000. Dit betreft vrijwel alle wintergasten. Dit afschot droeg weinig bij aan het reduceren van de standganzenpopulatie. Brandganzen konden in de winter niet worden geschoten.

Ontwikkeling schade wintergasten

De ontwikkeling van de landbouwschade in de periode 2003-2013 is beschreven in § 6.2.1, figuur 6.1. De getaxeerde schade veroorzaakt door de overwinterende ganzen is gestegen naar een top in 2010-2011 van bijna 900.000 euro, daarna is de schade gedaald en bedroeg in 2012-2013 500.000 euro. De getaxeerde schade veroorzaakt door de wintergasten is berekend in tabel 6.2. Deze is sinds 2001 toegenomen, fluctueert sterk en zit de laatste jaren tussen de 190.000 en 485.000 euro. Het schadebedrag is onder meer afhankelijk van het aantal wintergasten, dat afhankelijk van het type winter, zacht of streng, kan fluctueren. Het afschot in de winter van de kolgans, een typische wintergast, is maximaal 6.000. Dit is 0,5% van de flyway populatie (zie tabel 5.5).

Effectiviteit foerageergebieden

Tijdens de winter van 2011/12 werd van in totaal van 59% van de kleine rietganzen, kolganzen, grauwe ganzen en brandganzen vastgesteld dat ze zich binnen de begrenzing van de in Nederland aangewezen opvanggebieden bevonden (Hornman & van Winden 2013). Dit aandeel is vergelijkbaar met de voorgaande winters (Van der Zee et al. 2009). Het oorspronkelijke idee dat ganzen zich in de loop van de tijd meer gaan concentreren in de opvanggebieden – omdat ze daarbuiten, ondersteund met afschot, actief worden verjaagd – pakt dus niet zo uit. De ligging van de opvanggebieden was niet overal optimaal en de aantallen van grauwe gans en brandgans nemen, vooral buiten de opvanggebieden, nog steeds toe (Schekkerman et al. 2013).

8.3

Locatie-specifieke maatregelen

In voorgaande paragrafen is ingegaan op het beheer ter voorkoming van schade door middel van afschot, nestbehandeling en vangen. Daarnaast zijn er nog andere, locatie-specifieke maatregelen, die schade kunnen voorkomen. Een combinatie van maatregelen zal altijd nodig zijn om de schade effectief te verminderen. De maatregelen zijn niet overal gelijkelijk inzetbaar en de omvang van de ganzenpopulatie speelt hierbij ook een rol. Onderstaande tabel geeft een globale inschatting van de geschiktheid van maatregelen voor landbouwgebieden, natuurgebieden en stedelijke omgeving. Daarnaast is de geschiktheid aangeduid voor grote (enkele honderden) en kleine populaties (tot een tiental broedparen). Dit hoofdstuk is gebaseerd op de 'Gereedschapskist' die in opdracht van de partijen van het ganzenakkoord is samengesteld (Ganzenakkoord 2013).

Tabel 8.1 Inschatting geschiktheid maatregelen voor landbouw, natuur en stedelijk gebied (Ganzenakkoord 2013). Legenda: +: geschikte maatregel. +/-: geschikt onder voorwaarden of specifieke omstandigheden. -: ongeschikt.

Maatregel	Landbouw	Natuur	Stedelijk	Grote populatie	Kleine populatie
Afschot	+	+/-	-	+/-	+
Vangen en doden van ruiende ganzen	+	+/-	+/-	+	+/-
Behandeling van eieren	+/-	+/-	+	-	+
Verjagen (incl. gewaskeuze)	+/-	-	-	+	+
Opvanggebieden standganzen	+/-	n.v.t.	-	+	-
Fertiliteitsbeïnvloeding	-	-	+/-	-	+/-
Kuikenwerend raster	+	+/-	-	+	+/-
Aanpassen habitat	+/-	+/-	+/-	+	+
Waterpeil fluctueren	+/-	+/-	-	+	+
Predatiedruk verhogen	+/-	+/-	+	+	+

Hieronder bespreken we locatie-specifieke maatregelen (zie Kleijn et al. 2009b; Visser 2014). Andere toegepaste maatregelen, zoals afschot, vangen en doden van ruiende ganzen en behandeling van eieren worden hier niet besproken. Deze zijn in Hoofdstuk 7 aan bod gekomen. Een aantal toegepaste locatie-specifieke maatregelen zijn ook in Hoofdstuk 7 behandeld en worden hier uitgebreid toegelicht.

Verjagen

Deze maatregel wordt in Zuid-Holland toegepast. Om schade door ganzen te voorkomen wordt algemeen gebruik gemaakt van bijvoorbeeld linten (diverse uitvoeringen) en verstoring door bijvoorbeeld mens, hond, roofvogel, laserlicht, voertuig, knalapparaten, vogelafweerpistool en geweer (Oord 2007; Lensink et al. 2014). Deze maatregelen hebben een kortstondig verstrend effect; na korte tijd zijn de ganzen er aan gewend. In het Beleidskader Faunabeheer en in de ontheffingen die aan de Faunabeheereenheid zijn verleend in de winterperiode om het beleid uit te voeren, is bepaald dat op grasland verjagen door menselijke aanwezigheid volstaat als preventief middel. Bij de overige gewassen dienen een visueel en een akoestisch middel in voldoende mate (volgens de regels van het Faunafonds) te worden ingezet. Het Faunafonds hanteert dezelfde regels voor de tegemoetkoming in de faunaschade in de winter- en de zomerperiode. Het vogelafweerpistool, knalapparaten en het geweer kunnen bijvoorbeeld worden ingezet als akoestisch middel. Inzet van verjagende middelen kan op zijn best tijdelijk en plaatselijk schade

enigszins helpen voorkomen. Een nadeel van deze methode is dat de ganzen alleen worden verjaagd worden en vaak weer op een ander naburig (landbouw)perceel neerstrijken. Deze maatregelen kunnen alleen effectief zijn wanneer de ganzen naar een aangrenzend natuurgebied of (in te stellen) rustgebied verjaagd kunnen worden.

Aanpassing van de teelt

Op het gewas kunnen smaakstoffen (actieve kool en antraquinone) worden aangebracht om het gewas voor ganzen minder aantrekkelijk te maken. In een onderzoeksrapport (Van Liere et al. 2006) opgesteld in opdracht van het Faunafonds wordt geconcludeerd dat het aanbrengen van zwart-gele linten zelfstandig een sterk en herhaalbaar effect heeft op het weren van grauwe ganzen. In hoeverre de smaakstof zelfstandig effect heeft gehad kon niet eenduidig worden vastgesteld (jaarverslag Faunafonds 2006).

Tevens kan worden gekozen voor gewassen waar ganzen geen gebruik van maken, zoals olifantsgras, toegepast rondom Schiphol. Deze maatregelen grijpen in op de bedrijfsvoering van de grondgebruiker en kunnen alleen worden genomen als deze economisch en bedrijfsmatig inpasbaar zijn. Niet iedere agrariër kan immers olifantsgras of een andere alternatief gewas gaan telen. Bovendien is het saldooverschil met de gangbare teelten vaak groot. In praktijk zal de inzet van deze maatregelen beperkt zijn. Ook kan men er voor kiezen om oogstresten onder te ploegen, zoals rond Schiphol gebeurt (Guldemond & Den Hollander 2010; Kraakman et al. 2011; Lensink & Boudewijn 2013). Deze maatregel is effectief (Bos en Van Belle 2014), maar kostbaar (€850/ha).

Inzaaien van een gewas dat aantrekkelijk is voor ganzen kan kwetsbare gebieden ontzien. Zo werd in foerageergebieden waar witte klaver was ingezaaid een vier keer hogere dichtheid aan ganzenkeutels waargenomen ten opzichte van bemest raaigras (Van Liere et al. 2009). Echter in een ander proef (Voslamber et al. 2013) werd geen effect gevonden. Vooralsnog is niet duidelijk of deze maatregel effectief is.

Inzaai van voor ganzen smakelijke groenbemesters of eiwitgewassen, zoals luzerne, ook in het kader van het Gemeenschappelijke landbouwbeleid (GLB), biedt innovatieve mogelijkheden om ganzen naar percelen te lokken waar minder tot geen schade wordt veroorzaakt (interne notitie LEI/CLM).

Fertiliteitsbeïnvloeding

Deze methode mag in Nederland niet toegepast worden.

Kuikenwerend raster

Deze maatregel wordt al op beperkte schaal in Zuid-Holland toegepast. Ganzen broeden vaak in natuurgebieden en de opgroeiende jongen trekken met hun ouders naar het malse gras op landbouwpercelen. Het aanbrengen van een raster in de broedperiode tussen broedgebied en opgroeigebied op landbouwpercelen kan bijdragen aan een verlaging van het broedsucces omdat minder jongen vliegvlug worden (Voslamber, 2010). Hiermee is een raster een middel om de draagkracht van het opgroeigebied letterlijk en figuurlijk te begrenzen, omdat de jongen nu in het natuurgebied hun voedsel moeten vinden. Dit is meestal minder en van mindere kwaliteit dan in het landbouwgebied. Zodra de – overgebleven - jongen groot zijn en de ouders weer kunnen vliegen, verliest een raster zijn functie. Rasters vergen regelmatig onderhoud.

Afrasteren is echter een niet-selectieve maatregel en kan daarmee ongewenst belemmerend werken voor andere dieren. Deze locatie-specifieke aanpak zal slechts in een beperkt aantal gevallen mogelijk zijn en als maatwerk in goed overleg tussen de terreineigenaar, grondgebruiker en provincie tot stand moeten komen. Dan kan het een effectieve maatregel zijn, die redelijk kostbaar is, en die tot een verminderde reproductie en een kleinere populatie kan leiden.

Inrichting en beheer

Tijdens de rui zijn ganzen niet mobiel en verschuilen zij zich in opgaande vegetatie, bij voorkeur in de nabijheid van open water. Door het habitat aan te passen kan het gebied minder geschikt of zelfs helemaal ongeschikt worden voor broeden, opgroeien van kuikens of ruien. Dit kan door de beschikbaarheid van voedsel (grasland) te verkleinen, de bereikbaarheid van het open water te bemoeilijken en door gebieden te laten verbossen. Het effect van deze maatregelen op de totale ganzenpopulatie is naar verwachting gering, een effect treedt alleen op als ganzen geen alternatief broedgebied kunnen vinden/benutten. In Nederland is veel broedgebied nog onbezet, zowel binnen als buiten (natte) natuurgebieden (Baveco et al. 2013). Deze maatregel kan voorkomen dat ganzen op een bepaalde locatie gaan broeden of ruien, wat bijvoorbeeld rond risicolocaties zoals vliegvelden winst oplevert. Deze maatregelen zijn in de Verenigde Staten genomen tegen Canadese ganzen.

Bij nieuw aan te leggen natuur- of recreatiegebieden is het zaak ervoor te zorgen dat deze geen nieuw broedgebied voor ganzen opleveren. Een ganzeneffectrapportage kan hier vooraf duidelijkheid in verschaffen.

Waterpeilfluctuaties

Ganzen broeden in waterrijke gebieden en kiezen hun broedplaatsen mede op basis van risico op predatie. Locaties zoals eilanden zijn moeilijk bereikbaar voor grondpredatoren, zoals de vos, en zijn dan ook aantrekkelijke broedplaatsen. Door het opzetten van het waterpeil aan het begin van het broedseizoen kunnen nesten wegspoelen. Verlaging van het peil tijdens het broedseizoen geeft grondpredatoren de kans anders onbereikbare broedplaatsen te bezoeken. Deze maatregel heeft ook effect op alle andere groundbroedende vogels en diersoorten die op of in de bodem leven. Het waterpeil moet manipuleerbaar zijn en andere belangen moeten daardoor niet in het geding komen. In de Noordelijke Delta zouden gebieden tijdelijk geïnundeerd kunnen worden, maar een nadeel is de kans op verzilting en ‘collateral damage’ aan andere doelsoorten, zoals bijvoorbeeld bruine kiekendief.

Verhogen predatiedruk

Vossen, meeuwen, zwarte kraaien, roofvogels en marterachtigen zijn soorten die ganzen(eieren) en hun pullen het meest bejagen. Door de predatiedruk te verhogen zal het gebied als onveilig worden gezien. Ganzen kiezen dan voor veilige plekken en zullen het gebied niet meer als geschikt broedgebied zien. Van de natuurlijke vijanden voor de gans, zal vooral de vos een wezenlijke invloed kunnen hebben (Voslamber et al. 2012).

Op vier manieren kan de predatiedruk door vossen verhoogd worden: broedterrein toegankelijk maken, het terrein zo inrichten dat zij daar graag verblijven, minder vossen doden, het terrein zo inrichten dat het stapelvoedsel van vossen in aantal toeneemt en daarmee de stand van de vos.

In de Gelderse Poort is een onderzoek uitgevoerd naar de predatie van vossen op grauwe ganzen eieren. Hieruit is gebleken dat de predatie van vossen 65% van de predatie op ganzen bedroeg. Hiermee is de vos de hoofdpredator. Dit is een van de weinige predatoren die volwassen ganzen van hun nest kan verjagen. Op dat moment zijn ook kraaien in de gelegenheid om eieren aan te pikken. Het broedsucces bedroeg in de onderzochte gebieden circa 12%, op eilanden waar de vos niet kwam lag dit rond de 50%. In het jaar 2006 was bij ongeveer 13% van de nesten predatie de verliesoorzaak. Het broedsucces gaf een lichte daling aan, mogelijk is de vos hiervan een oorzaak. Echter is ongeveer 50% van de jongen vliegvlug geworden (Voslamber et al. 2012). Dit wil zeggen dat het broedsucces wel is afgenomen maar dat de aanwas nog steeds groot genoeg is om een populatie niet aanzienlijk in aantal te laten afnemen. Voskamp (2006) geeft ook aan: “het is twijfelachtig of zij (de vos) op meer dan zeer lokale schaal een grote invloed kunnen hebben op het broedsucces”.

Een nadeel van het verhogen van de predatiedruk door met name de vos is dat andere vogels of zoogdieren nadelige gevolgen kunnen ondervinden, met name weidevogels. Duidelijk is dat een vos een effectieve predator kan zijn van weidevogellegfels, volwassen weidevogels op het nest en jonge weidevogels (Teunissen et al. 2005), ook in gebieden waar grauwe ganzen broeden (Gijsbertsen & Teunissen 2013).

De zeearend is ook een predator van ganzen. Zo wordt de toename van brandganzen in Nederland mogelijk mede veroorzaakt doordat in de Baltische staten de zeearend deze ganzen predeert (Jonker et al. 2011). In de Biesbosch broedt een zeearend, wat mogelijk effect heeft op de daar broedende ganzen.

Opvanggebieden standganzen

Er is weinig ervaring met opvanggebieden voor standganzen in de zomer. Uit tellingen in het Maasplassengebied in Limburg bleek dat van de grauwe ganzen in 2009 tijdens het broedseizoen (begin april) 21% in foerageergebieden verbleef en in 2010 was dat 20%. Na het broedseizoen (eind augustus) verbleef in 2009 62% in foerageergebieden en in 2010 was dat 50% (Hamans & Van Melick, 2010).

Als er speciaal ingerichte opvanggebieden voor jaarrondganzen komen, dan zouden deze met aantrekkelijke gewassen ingericht kunnen worden om de aanzuigende werking te vergroten. Het telen van wintergraan en dat niet oogsten trekt ganzen uit een groot gebied uit de omgeving aan.

8.4 Monitoring

Tijdens de juli-telling wordt Zuid-Holland door een paar honderd tellers gebiedsdekkend geteld, waarbij alle ganzensoorten worden genoteerd. De telresultaten van de juli-telling worden sinds 2013 door de telcoördinatoren opgenomen in het Nederlands Wildregistratiesysteem (NWRS). Eerder werden de telresultaten opgeslagen bij onderzoeks- en adviesbureau CLM. NWRS biedt de mogelijkheid om groepen ganzen digitaal vast te leggen op kaart. Deze mogelijkheid zal in de toekomst meer benut moeten worden.

Voor een toekomstige evaluatie van het faunabeheerplan is het van belang om vlakdekkend alle ganzensoorten te blijven tellen. Het gezamenlijk tellen op de derde zaterdagochtend van juli heeft als voordeel dat iedereen tegelijkertijd het veld in gaat en de kans op dubbeltellingen wordt verkleind. Daarbij is een goede samenwerking tussen WBE's en terreinbeherende organisaties van groot belang. De samenwerking is de laatste jaren sterk verbeterd, op steeds meer plekken gaat men gezamenlijk het veld in om te tellen. De grote wateren worden niet op hetzelfde moment geteld en door andere tellers en coördinatoren. De telresultaten worden apart besproken in de rapportages van de juli-telling. Voor een evaluatie van het ganzenbeheer is het wenselijk om ook de grote wateren op hetzelfde moment te tellen. Een provinciaal overleg met de betrokken partijen zou de samenwerking kunnen verbeteren en de telling kunnen optimaliseren.

De afschot- en nestbehandelgegevens worden sinds 2013 ook voornamelijk verzameld via NWRS. De FBE neemt vanaf maart 2015 het beheer van NWRS over en het systeem wordt enigszins aangepast om de beheergegevens sneller volledig beschikbaar te hebben.

Gegevens over getaxeerde schade van het Faunafonds zijn en blijven de belangrijkste bron om de schade aan de landbouw te monitoren. Probleem daarbij is wel dat de provincie het geld dat beschikbaar is voor de schadevergoeding heeft beperkt waardoor minder agrariërs een beroep zullen doen op de regeling voor de tegemoetkoming in de faunaschade. De getaxeerde schade zal daardoor in de toekomst een nog minder goede afspiegeling zijn van de opgetreden schade.

Gegevens over schade aan de overige belangen zullen met name worden verzameld via de regiogroepen. Gegevens over aanvaringen tussen ganzen en vliegtuigen, aantal baankruisingen en de aantallen ganzen rond de vliegvelden, zijn een belangrijke indicator voor de veiligheid van het luchtverkeer.

9

Samenvatting en conclusies

9.1

Populatieontwikkeling

Uit de juli-tellingen blijkt dat de populatie standganzen in Zuid-Holland toeneemt. De toename wordt veroorzaakt door de toename van de grauwe gans (gemiddeld 12% per jaar), de brandgans (gemiddeld 18% per jaar) en de kolgans (gemiddeld 8% per jaar). De populatie soepganzen en nijlganzen neemt af. De populatie Canadese ganzen stabiliseert.

In de winterperiode neemt het aantal overwinterende ganzen jaarlijks toe. In de winter vormen standganzen voor een aantal soorten een belangrijk deel van de populatie. Dit betreffen grauwe gans en in mindere mate brandgans en daarnaast de gehele populatie van Canadese gans, nijlgans, Indische gans en soepgans. In totaal bestaat ongeveer 35% van de winterganzen uit standganzen. In de winterperiode voegen wintergasten van de grauwe gans, brandgans en kolgans zich bij de standganzenpopulatie. De populatie grauwe gans in de winterperiode neemt toe, wat vooral te maken heeft met de toename van het aantal standganzen van deze soort. Het aandeel wintergasten in de populatie overwinterende grauwe ganzen is sinds 2008 gedaald van 35% naar 17% in 2012. Dit wordt vooral veroorzaakt door de toename van het aantal standganzen. Ook de overwinterde brandgans nam sterk toe, maar de laatste jaren minder sterk. Het aandeel wintergasten in de populatie overwinterende brandganzen in 2012 was 19%. Het aantal kolganzen in de winterperiode stabiliseert. Van de kolganzen in de winterperiode staat vast dat dit voor het overgrote deel overwinteraars zijn (99%). De laatste jaren is de groei van de kolganzenpopulatie in de winter gestabiliseerd. Het aandeel wintergasten is berekend op basis van de maandtelling waarin het hoogste aantal ganzen is geteld (seizoensmaximum). Voor een deel van de winterperiode zal het aantal overwinterende ganzen en het aandeel wintergasten dus (aanzienlijk) lager liggen. In juli 2013 zijn ruim 160.000 standganzen geteld in Zuid-Holland. In de winterperiode daarna zijn ruim 300.000 overwinterende ganzen geteld (seizoensmaximum).

9.2

Schade aan belangen

De door het Faunafonds getaxeerde schade aan landbouwgewassen is toegenomen. De getaxeerde schade geeft een indicatie van de schadeontwikkeling, de werkelijk opgetreden schade ligt aanzienlijk hoger. In de zomerperiode is de getaxeerde schade toegenomen tot ruim 300.000 euro. In de winterperiode is de schade zeker het dubbele, met een maximum van ruim 850.000 euro in 2010-2011. In dit bedrag is vergoeding die aan agrariërs in de foerageergebieden is betaald, niet opgenomen. Deze kosten voor vergoeding vormen landelijk 44% van de totale ganzenschade. Het grootste deel van de schade wordt getaxeerd op grasland en in mindere mate in de

akkerbouw/vollegrondsgroente en wintertarwe. In beide sectoren en in beide periodes van het jaar veroorzaken grauwe ganzen over het algemeen meer dan 50% van de gewasschade. Ook brandganzen hebben een aanzienlijke bijdrage, vooral in de winter (>30% van de gewasschade). Het merendeel van de brandganzen is dan wintergast en wordt niet bejaagd. Vanaf 2014 is het geld beschikbaar voor de tegemoetkoming in de schade aan agrariërs, gelimiteerd; er is een behandelbedrag ingevoerd (300 euro) en voor de tegemoetkoming in de zomerperiode is een plafond vastgesteld van 2 miljoen euro (voor geheel Nederland). Hierdoor zal in de toekomst naar verwachting de getaxeerde schade een nog minder goede afspiegeling zijn van de werkelijk opgetreden schade.

Daarnaast kunnen ganzen met hun uitwerpselen de waterkwaliteit, de volksgezondheid en de openbare veiligheid in gevaar brengen. Fecale bacteriën en blauwalg kunnen zich in zwemwater uitbreiden onder invloed van ganzenuitwerpselen. Met hun uitwerpselen vervuilen ganzen stranden, ligweides, wandel- en fietspaden en steigers. Daarnaast worden wegen en steigers glad door de uitwerpselen wat negatief kan uitpakken voor het verkeer. Ook het betreden of rusten van ganzen op de openbare weg levert risico's op voor het verkeer.

Met de toename van het aantal ganzen in de omgeving van Schiphol en Rotterdam The Hague Airport (RTHA), is ook het aantal (risicovolle) bewegingen van ganzen door het luchtruim direct rond de luchthavens toegenomen. Tot op heden is één aanvaring tussen ganzen en een vliegtuig op RTHA geconstateerd. Bij Schiphol vinden jaarrond regelmatig aanvaringen plaats.

Vanuit diverse regio's in Zuid-Holland wordt melding gemaakt van doelstellingen voor flora en fauna die onder druk staan door de populatie ganzen. Broedgebieden van weidevogels worden beïnvloed door verstoring, ganzenuitwerpselen en –vraat. De invloed verschilt per regio, daardoor is geen één op één relatie te leggen tussen de weidevogelstand en de aanwezigheid van ganzen. Gebieden met kenmerkende vegetatie als rietland, voedselarme vennen en duinplassen en kruidenrijk grasland kunnen verdwijnen door ganzenvraat of van vegetatiesamenstelling veranderen of verarmen door een verrijking met nutriënten uit uitwerpselen van ganzen.

9.3 Uitgevoerd beheer

Het beheer van ganzen door afschot is de afgelopen tien jaar toegenomen. In de zomerperiode is het beheer naast schadebestrijding ook gericht op het terugbrengen van de populatie standganzen en worden meer ganzen geschoten dan in de winterperiode. De beheerinspanning is aanzienlijk met een gemiddeld afschot van de getelde standganzenpopulatie van 39% voor grauwe gans, 20% voor brandgans en 84% voor de kolgans. Voor de Canadese gans en uitheemse soorten zijn beperkt cijfers beschikbaar. In 2011 is 37% van de Canadese ganzen, 71% van de nijlganzen, 25% van de soepganzen en 20% van de Indische ganzen geschoten. Vanaf 2013 is het beheer voor de grauwe gans geïntensiveerd door het uitvoeren van vangacties rond Schiphol.

Jaarlijks wordt een toenemend aantal nesten behandeld. Nestbehandeling van inheemse soorten wordt geregistreerd en hier weergegeven vanaf 2008. Uit de analyse hiervan blijkt dat gemiddeld per jaar 14% van de legfels van grauwe ganzen, 5% van de brandgans en 28% van de kolgans wordt behandeld. Voor de Canadese gans en uitheemse soorten geldt geen registratieverplichting. Uit de analyse van deze gegevens vanaf 2010 blijkt dat jaarlijks gemiddeld 14% van de legfels van Canadese ganzen, 49% van de nijlganzen en 15% van de soepganzen wordt behandeld. Voor vrijwel alle soorten is in 2013 een twee keer zo grote inspanning verricht door nestbehandeling. Een verplichte registratie van alle behandelde nesten geeft meer inzicht in de inspanningen die zijn geleverd.

Bekend is dat op kleine schaal rasters zijn geplaatst om te zorgen dat ouderparen met niet-vliegvlugge jongen in de broedgebieden blijven en niet op landbouwpercelen foerageren. Daarnaast zijn in de winterperiode op landbouwpercelen werende en verjagende middelen ingezet.

9.4 Evaluatie beheer

De doelpopulaties voor standganzen die zijn gesteld in het faunabeheerplan 2010 zijn nog voor geen enkele ganzensoort gehaald. De doelpopulatie ligt 140.000 ganzen lager dan de in 2013 getelde populatie. Grauwe gans, brandgans en kolgans nemen nog steeds toe, Canadese gans lijkt te stabiliseren en nijlgans en soepgans nemen weliswaar af, maar nog in onvoldoende mate. Alhoewel de beheerinspanningen aanzienlijk zijn, heeft dit voor de meeste soorten nog niet geleid tot de gewenste doelpopulatie.

In het algemeen geven de scenario's voor aantalsreductie van standganzen waarmee is gerekend in het faunabeheerplan 2010 een te optimistisch beeld van de voorspelde populatieontwikkeling onder de verschillende beheerscenario's. In de scenario's wordt gerekend met aannamen. Mogelijke redenen voor het afwijken van de werkelijkheid met de scenario's zijn dat de werkelijk aanwezige populatie hoger is dan de getelde, dat de reproductie hoger ligt dan de aangenomen reproductie en dat er instroom is van ganzen van naburige gansrijke provincies waar lange tijd het beheer op een lager niveau lag. Het is niet mogelijk om met gegevens over vastgestelde schade aan te geven hoe de schade zich zou hebben ontwikkeld als helemaal geen beheer zou hebben plaatsgevonden, maar zeker is dat de populaties dan veel groter zouden zijn geweest.

Het afschot van grauwe ganzen in de winterperiode ligt rond de 14.000 ganzen. Dat betreft voor een groot deel standganzen en daarmee draagt het afschot in de winter bij aan het reduceren van de standganzenpopulatie van de grauwe gans. Het afschot van kolgansen in de winterperiode is ruim 6.000 exemplaren. Dit betreft vrijwel allemaal wintergasten. Dit afschot draagt zeer beperkt bij aan het reduceren van de standganzenpopulatie. Brandganzen mogen in de winterperiode niet worden geschoten.

In foerageergebieden werd in de winterperiode in Nederland circa 60% van de populatie kleine rietganzen, kolgansen, grauwe ganzen en brandganzen opgevangen. De hoop was dat dit aantal zou toenemen, maar het aantal ganzen neemt vooral buiten de opvanggebieden toe.

9.5 Conclusies beheer

Hieronder staan de conclusies die direct gerelateerd zijn aan de doelen uit het faunabeheerplan 2010-2014.

- Het beheer heeft de groei van de populaties beperkt. Grauwe gans, brandgans en kolgans nemen nog wel toe.
- De populatie van Canadese gans stabiliseert en die van soepgans en nijlgans neemt af.
- In de regio Zuid-Holland-Noord is de gehele ganzenpopulatie ongeveer stabiel gehouden.
- In de afgelopen jaren zijn nog niet alle mogelijke beheermaatregelen uitgevoerd. Het afschot is voor een groot deel beperkt tot landbouwgrond. Het bewerken van nesten is voornamelijk uitgevoerd in natuurgebied. Vangen en doden heeft slecht beperkt plaatsgevonden.
- In alle provincies geldt inmiddels een zelfde soort beleid: het aanzienlijk terugbrengen van het aantal standganzen. Hierdoor zal waarschijnlijk instroom van ganzen naar Zuid-Holland worden beperkt.

- Een lager populatieniveau maakt de populatie beter beheersbaar. De inspanningen (afschot, vangen, bewerken van nesten) die nodig zijn om de populatie op dit lagere niveau te houden veel lager en beter uitvoerbaar. Ieder jaar hoeft slechts de aanwas te worden weggenomen wat tot gevolg heeft dat het afschot in vergelijking met het huidige afschot, aanzienlijk lager zal zijn. De aanvullende inspanningen die nodig zijn om landbouwschade te voorkomen (constante verjaging van ganzen van landbouwgrond) vergen minder (van mens en dier).

Hieruit volgt dat

- Om de populatie en daarmee de schade terug te brengen zal het beheer moeten worden uitgebreid.
- Het beheer van de standganzen kan worden uitgebreid met in de regio gecoördineerde gestructureerde acties waaronder ook afschot van koppelvormende ganzen, vangen en doden van ganzen en afschot in natuurgebieden en op wateren. Andere middelen dan beheer van de populatie kunnen worden ingezet na onderzoek in de regio naar de haalbaarheid ervan.
- Inzet van een breed scala aan maatregelen, waaronder locatie-specifieke is nodig om de reductie in aantallen en daarmee van schade te bereiken.

Uitvoeringsplan 2015-2020

Foto: Theo van Lent

10

Doelen en tijdpad standganzen 2015-2020

10.1

Nieuw ganzenbeleid

Beleid standganzen

De Faunabeheereenheid zal het beheer van standganzen van de afgelopen jaren voortzetten en uitbreiden om de gestelde doelen te behalen en de schade te verminderen. Gezien het nieuwe beleid in de provincie Zuid-Holland (Beleidskader ganzen Zuid-Holland 2014 en Uitwerking Beleidskader ganzen Zuid-Holland 2014), zal in de komende winterperioden geen verjagend afschot van grauwe ganzen en kolgenzen plaatsvinden van landbouwpercelen, behalve van percelen met kwetsbare gewassen. Aangezien dit wat betreft grauwe ganzen met name afschot van standganzen betrof, heeft dit (een negatieve) invloed op het bereiken van het gestelde doel. Uitbreiding van het beheer met vangacties, afschot van koppelvormende ganzen in februari, afschot in natuurgebieden en gecoördineerde acties, in samenspraak met de ganzenwerkgroepen, is wel mogelijk. Dit zal een positieve invloed hebben op het bereiken van de doelen.

Beleid wintergasten

Ondanks het uitgevoerde verjagende afschot van grauwe gans en kolgans hebben deze soorten in de afgelopen winterperioden aanzienlijke landbouwschade aangericht. Ook brandganzen, die niet konden worden verjaagd met afschot, hebben aanzienlijke landbouwschade veroorzaakt. Een deel van de winterschade wordt aangericht door standganzen (met name wat betreft de grauwe ganzen) en een ander deel door de wintergasten. Gezien de aantalsverdeling tussen standganzen en wintergasten in de winter zal de schade naar schatting ongeveer voor de helft zijn aangericht door iedere groep.

Vanwege de wens wintergasten te beschermen, vastgelegd in nieuw beleid van de provincie, zal het verjagend afschot van grauwe gans en kolgans niet meer worden uitgevoerd op bestaand grasland. Dit beleid zal na de zomertelling van 2016 worden geëvalueerd.

10.2

Doelen en streefstand

De Faunabeheereenheid Zuid-Holland hanteert de volgende overwegingen.

De omvang van de populaties standganzen in Zuid-Holland heeft een omvang waardoor:

- de schade aan de landbouw een onaanvaardbaar hoog niveau heeft;

- met name in recreatiegebieden en bij wegen de volksgezondheid en openbare veiligheid worden bedreigd;
- met name in natuurgebieden schade aan flora en fauna begint te ontstaan;
- rond Rotterdam The Hague Airport en Schiphol Amsterdam Airport de veiligheid van het luchtverkeer in gevaar is.

Op grond hiervan komt de FBE tot de conclusie dat het aantal ganzen zal moeten worden teruggebracht tot een niveau waarbij de volgende doelen worden bereikt:

- de schade aan de landbouw aanvaardbaar is;
- het risico van ontstaan van schade aan de verkeersveiligheid en volksgezondheid wordt beperkt;
- het risico van ontstaan van schade aan flora en fauna wordt verminderd;
- het risico voor de veiligheid van het vliegverkeer rond Rotterdam The Hague Airport en Schiphol Amsterdam Airport wordt verminderd.

In 2010 heeft de Faunabeheereenheid een streefpopulatie vastgesteld die ongeveer overeenkomt met de aantallen ganzen die in Zuid-Holland aanwezig waren 2001. In dit jaar was de landbouwschade nog aanvaardbaar. Deze streefpopulatie ligt hoger dan de draagkracht van de natuurgebieden. Hieruit vloeit voort dat een deel van de ganzen voor de overleving aangewezen is op landbouwgronden. Daarnaast zal een deel van de vogels vanwege het hoogwaardige voedselaanbod bij iedere populatieomvang agrarische gronden verkiezen boven graslanden in natuurgebieden. Bij deze streefstand zijn ook de risico's minimaal voor de openbare veiligheid en volksgezondheid, flora en fauna en de veiligheid van het vliegverkeer.

Ten behoeve van dit faunabeheerplan is de stand die over vijf jaar moet worden bereikt opnieuw besproken in de regiogroepen van de Faunabeheereenheid. Besloten is om de streefstand naar boven bij te stellen. Dit betekent dat een hogere schade voor nu wordt aanvaard.

Uitgangspunt blijft dat voor nijlgans, Canadese gans, soepgans en Indische gans een minimale stand wordt nagestreefd. Het broeden van deze ganzen in Zuid-Holland is volledig het gevolg van uitzetting en ontsnapping. Met het streven naar een minimale stand wordt voorkomen dat deze soorten zich (verder) als broedvogel uitbreiden.

Voor de grauwe gans en brandgans is de streefstand bepaald aan de hand van de landbouwschade die deze soorten aanrichten. In hoofdstuk 6 is berekend welke getaxeerde schade aangericht in zomer- en winterperiode kan worden toegerekend aan de standganzen. Deze tabel is hieronder nog een keer opgenomen (tabel 10.1).

Tabel 10.1 Getaxeerde schade (in euro's) die volgens berekening kan worden toegeschreven aan de standganzenpopulatie in de periode 2001 t/m 2013 in Zuid-Holland. Voor 2001-2006 is de toeschrijving van schade aan de standganzen in de winterperiode gebaseerd op geïnterpoleerde populatieschattingen.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Grauwe gans	32.069	37.294	120.528	30.882	56.379	75.226	165.322
Brandgans	5.728	5.738	5.084	5.567	18.790	27.162	40.023
Kolgans	4.588	3.255	3.987	2.551	3.434	2.300	4.953
Totaal	42.385	46.287	129.599	39.001	78.604	104.688	210.298

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grauwe gans	249.102	262.203	299.421	462.243	503.608	444.116
Brandgans	54.829	52.455	80.645	151.675	134.565	113.263
Kolgans	4.514	6.037	8.576	8.734	8.561	9.071
Totaal	308.444	320.694	388.643	622.653	646.734	566.450

In 2005 werd voor 56.379 euro aan schade aan de landbouw getaxeerd die volgens de berekening is aangericht door grauwe (stand)ganzen. Dit niveau van getaxeerde schade is de basis waarop de streefstand is vastgesteld. In dat jaar waren in Zuid-Holland ongeveer 35.500 grauwe ganzen aanwezig. In 2005 werden in Zuid-Holland de ganzen nog niet jaarlijks gebiedsdekkend geteld. Op basis van de broedvogelatlas (Sovon, 2002) is de populatie in 1998 in de verschillende regio's vastgesteld. Op basis hiervan is een (exponentiële) extrapolatie uitgevoerd om tot de schatting van 35.500 aanwezige grauwe ganzen in 2005 in Zuid-Holland te komen.

- De streefstand voor grauwe ganzen is vastgesteld op 35.500 grauwe ganzen.

In 2009 werd voor 52.455 euro aan schade aan de landbouw getaxeerd die volgens de berekening is aangericht door (stand)brandganzen. Dit niveau van getaxeerde schade is de basis waarop de streefstand is vastgesteld. In 2009 zijn in Zuid-Holland 19.551 brandganzen geteld (zie tabel 5.4).

- De streefstand voor brandganzen is vastgesteld op 19.500 brandganzen.

Ook het broeden van de kolgans is volledig het gevolg van uitzetting en ontsnapping. Het zich verder uitbreiden van deze soort als broedvogel buiten een kleine kern in de Alblasserwaard is ongewenst.

- De streefstand voor kolganzen is vastgesteld op 200 kolganzen.

Als deze streefstand van 35.500 grauwe ganzen, 19.500 brandganzen en 200 kolganzen, is bereikt zal dus nog steeds sprake zijn van een aanzienlijke landbouwschade maar deze schade zal veel minder groot zijn dan de schade die de afgelopen jaren is opgetreden. Het aantal ganzen zal ook verre de draagkracht van de natuurgebieden overtreffen. De risico's voor de openbare veiligheid en volksgezondheid, flora en fauna en de veiligheid van het vliegverkeer zullen ten opzichte van de huidige situatie sterk zijn verminderd.

De streefdoelen zijn samengevat in tabel 10.2.

Tabel 10.2 Doelpopulaties voor de in Zuid-Holland voorkomende ganzen in 2020.

	Doelpopulatie 2020
Grauwe gans	35.500
Brandgans	19.500
Kolgans	200
Canadese gans	minimaal
Nijlgans	minimaal
Soepgans	minimaal
Indische gans	minimaal

10.3 Tijdpad

Om deze doelen te bereiken zal minstens vijf jaar een intensief beheer moeten worden gevoerd waarbij het beheer van de afgelopen jaren wordt aangevuld met in de regio gecoördineerde gestructureerde acties waaronder ook afschot van koppelvormende ganzen, vangen en doden van ganzen en afschot in natuurgebieden en op wateren. De locatie-specifieke methode die het meest kan bijdragen is het plaatsen van kuikenwerende rasters en het gebruik van dit middel zal worden voortgezet en rasters op nieuwe plaatsen zullen worden ingezet als er draagvlak voor is in de regio. Alle partijen in de regiogroepen beseffen de grote inspanningen die moeten worden geleverd om bovenstaande doelen en streefstanden te realiseren. Zij zullen zich maximaal inspannen om de doelen te realiseren. Medewerking en samenwerking van alle partijen inclusief de provincie is noodzakelijk. Men is bereid maar ieder heeft toch zijn bedenkingen over de realiseerbaarheid. Een aantal punten zijn cruciaal voor het realiseren van de gestelde doelstellingen. De belangrijkste zijn:

- Alle lokale terreinbeherende instanties moeten daadwerkelijk meewerken aan de bestrijding.
- In Natura 2000-gebieden moet afschot en afschot van koppelvormende ganzen, nestbehandeling en vangen van ganzen kunnen worden uitgevoerd.
- Een ruimhartig ontheffingenbeleid is noodzakelijk. Dit betekent dus tijdige, duidelijke, heldere en specifieke ontheffingen waarbij de uitvoerende partijen gebruik kunnen maken van alle (hulp)middelen zoals lokkers die bijdragen aan het vereenvoudigen van het bemachtigen van ganzen en het beschikbaar zijn van dodingsmiddelen voor gevangen ganzen. Met name het gebruik van CO₂ om gevangen ganzen te doden zal mogelijk moeten zijn.
- Gebiedspecifieke ontheffingen voor het afschot in de winterperiode van niet met wintergasten gemengde populaties zijn noodzakelijk.
- Communicatie naar de gemeentes, handhaving en burgers in Zuid-Holland over de consequenties van het gekozen ganzenbeleid door provincie en FBE is nodig.
- Doorlopend, jaarlijks monitoren van de resultaten en het continueren van de contacten met en tussen partijen in de regiogroepen is nodig.

Een eerste evaluatie zal worden uitgevoerd na de juli-telling van 2016. Indien op dat moment de populatie niet substantieel is gedaald, zullen aanvullende maatregelen worden genomen. Een belangrijke optie hierbij is beheer in de winterperiode.

Op het moment dat de streefstanden zijn bereikt en de schade op een aanvaardbaar niveau ligt, kan het beheer aanzienlijk worden teruggeschroefd. Slechts de aanwas van de kleinere populatie behoeft vervolgens nog jaarlijks te worden weggenomen.

11

Beheer 2015-2020

Voor de standganzen geldt dat door middel van het aanzienlijk terugbrengen van de populatie de schade op termijn duurzaam binnen de perken moet worden gehouden. Het beheer in de vorige jaren heeft de groei van de populatie en schade beperkt maar dit beheer heeft nog niet geresulteerd in een afname van populatie en schade. Het afschot is voor een groot deel uitgevoerd op landbouwgrond. Het behandelen van nesten is voor een groot deel uitgevoerd in natuurgebied. Vangen en doden heeft beperkt plaatsgevonden in de 20-km zone rond Schiphol. Het beheer van de standganzen zal worden uitgebreid met in de regio gecoördineerde gestructureerde acties waaronder ook afschot van koppelvormende ganzen, vangen en doden van ganzen en afschot in natuurgebieden en op wateren. Andere middelen dan beheer van de populatie zullen worden ingezet na onderzoek in de regio naar de haalbaarheid ervan.

In de winterperiode zal er van 1 november tot 15 februari in het zuiden van Zuid-Holland en van 1 november tot 1 maart in het noorden van Zuid-Holland een rustperiode zijn ten behoeve van de wintergasten. Alleen grauwe gans en kolgans kunnen met afschot worden verjaagd van percelen met kwetsbare gewassen (alle gewassen die op landbouwpercelen aanwezig zijn met uitzondering van overjarig grasland, oogstresten en groenbemester) ter vermindering en spreiding van de schade. Vanaf februari wordt ook afschot van koppelvormende ganzen en nestbewerking uitgevoerd, deze maatregelen treffen alleen de standganzen. Daarnaast kan afschot van standganzen in de winterperiode mogelijk worden gemaakt als aannemelijk is dat geen wintergasten aanwezig zijn. De winterrust is mogelijk omdat de provincie (een deel van de) schade vergoedt zonder een plafond te stellen aan het totaal uit te keren bedrag.

Na de juli-telling van 2016 zal een evaluatie worden uitgevoerd van het beheer. Indien de standganzenpopulatie niet substantieel is afgenomen, zal het beheer van standganzen in de winterperiode worden uitgebreid. Beheer van grauwe ganzen in de winterperiode zal met name standganzen betreffen. Ook (beperkt) beheer van brandganzen in de winterperiode kan bijdragen aan het terugbrengen van de standganzenpopulatie en het beperken van schade die ontstaat in de winterperiode. Dit kan worden uitgevoerd in gebieden waar weinig of geen wintergasten aanwezig zijn.

11.1

Beheer standganzen

De volgende maatregelen zullen worden uitgevoerd om de streefstand te bereiken

1. Afschot van broedparen (vanaf februari)

Het gecoördineerd doden van broedparen (koppelvormende ganzen) grauwe ganzen (inclusief soepganzen en hybride vormen), brandganzen, kolganzen, nijlganzen, Canadese ganzen en Indische ganzen in februari. Afschot wordt ook uitgevoerd een uur voor zonsopkomst en een uur na zonsondergang.

2. Nestbehandeling (vanaf februari)

Het zoeken van alle ganzennesten en alle eieren zodanig bewerken dat deze niet meer kunnen uitkomen. Geen ei of één ei wordt onbehandeld gelaten.

3. Vangen van ruiende ganzen (vanaf eind mei)

Het vangen van ruiende ganzen in de ruiperiode. Een en ander is afhankelijk van de toegestane dodingsmiddelen.

4. Afschot op landbouwgrond en in natuur- en recreatiegebieden vanaf 15 februari/1 maart tot 1 november

Dit afschot is de afgelopen jaren met name uitgevoerd op landbouwgrond en heeft de groei van de populatie beperkt en heeft daarnaast direct dreigende landbouwschade voorkomen door het verjagende effect. Voor brandganzen en kolganzen is dit beheer uitgevoerd in de zomerperiode. Voor grauwe ganzen geldt dit ook, echter het verjagende afschot in de winterperiode heeft zeker ook bijgedragen aan het beperken van de standganzenpopulatie. De overige ganzensoorten konden gedurende het gehele jaar worden bestreden. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

5. Gecoördineerd afschot na het broedseizoen tot 1 november

Het intensief en gecoördineerd bejagen van ganzen in de maanden na het broedseizoen tot 1 november. Terrein behorende organisaties kunnen met WBE's afspreken om ganzen op van te voren afgesproken data en tijdstippen gezamenlijk te bejagen. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

6. Afschot in de periode 1 november tot 1 maart

Het intensief en gecoördineerd bejagen van standganzen in bepaalde gebieden in de periode 1 november tot 1 maart. Het gaat hier om populaties die in de winterperiode niet gemengd zijn met of opgaan in de overwinterende populaties. Afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een uur voor zonsopkomst en tot een uur na zonsondergang.

7. Locatie-specifieke maatregelen

Het uitvoeren van locatie-specifieke maatregelen om de schade en/of de populatie te beheersen.

- Partijen kunnen voorstellen voor een bepaald gebied indienen.
- Mogelijke maatregelen zijn onder andere: structurele en gecoördineerde verjaging, beperken of minder geschikt maken van broedgebieden, plaatsen van kuikenwerende rasters, beperken of minder geschikt maken van opgroeigebieden, instellen van gedooggebieden en/of foerageergebieden (in combinatie met intensieve bejaging rond deze gebieden).

Wat wordt bereikt met bovenstaande maatregelen

- Er ontstaat beoogde intensieve en structurele samenwerking tussen alle partijen inzake het reguleren van de ganzenpopulaties in de Provincie.
- Geschoten broedparen of uiteengevallen broedparen dragen niet bij aan de groei van de populatie. Gedode adulte en sub-adulte ganzen dragen niet bij aan de groei van de populatie. Er vormen zich minder broedparen waardoor ook minder nesten behoeven te worden gezocht.
- Behandelde eieren komen niet uit en dit draagt bij aan de beperking van de groei van de populatie. Er behoeven minder ganzen in de ruiperiode te worden gevangen en gedood en er behoeven minder ganzen te worden geschoten.
- Het aantal gevonden nesten per zoekronde en per soort geeft een indicatie van het minimaal aantal broedparen in het betreffende gebied.
- Geschikte vangplaatsen worden gelokaliseerd.
- Het vangen en doden van ganzen en afschot van ganzen dragen bij aan de beperking van de groei van de populatie.
- Het totaal aantal gedode ganzen per jaar in relatie met het jaarlijkse telresultaat levert informatie over de populatieontwikkeling van ganzen waarmee het effect van de uitgevoerde handelingen kan worden gemeten.

11.2

Beheer wintergasten

In de periode 1 november tot 15 februari in het zuiden van Zuid-Holland en 1 november tot 1 maart in het noorden van Zuid-Holland is er ten behoeve van de wintergasten een rustperiode in het beheer. Om agrariërs de mogelijkheid te geven om ganzen van kwetsbare gewassen te verjagen en om de schadedruk enigszins te spreiden, zal er ontheffing worden gevraagd om grauwe ganzen en kolganzen met afschot te verjagen van percelen met kwetsbare gewassen (alle gewassen die op landbouwpercelen aanwezig zijn met uitzondering van overjarig grasland, oogstresten en groenbemester). Het afschot wordt ook uitgevoerd vanaf een half uur voor zonsopkomst. Wintergasten kunnen op bijna alle landbouwgrond en in natuurgebieden foerageren. In de Natura 2000-gebieden die zijn aangewezen voor ganzen en smienten wordt volledige rust voor de wintergasten geboden. Dit zijn de volgende gebieden: Biesbosch, Boezems Kinderdijk, Broekvelden-Vettenbroek, Donkse Laagten, Grevelingen, Haringvliet, Holland Diep, Kwade Hoek, Nieuwkoopse Plassen, Oudeland van Strijen, Krammer-Volkerak, De Wilck en Zouweboezem.

Het terugbrengen van de stand van wintergasten naar een blijvend lager niveau ter voorkoming van schade is niet aan de orde.

11.3

Monitoring en evaluatie

Op basis van de belangrijkste monitoringgegevens (rapportages over de beheermaatregelen, tellingen van ganzen, schade) kan het voorgenomen beheer bij worden gesteld. De FBE zal regelmatig aan de hand van de monitoringsgegevens het beheer evalueren. Na de juli-telling van 2016 vindt een eerste evaluatie plaats.

Bij de provinciebrede telling van ganzen in juli – in opdracht van de provincie – tellen de partijen die samenwerken in de FBE, jaarlijks alle ganzen. Deze telling is een goed ijkpunt om te zien hoe zaken zich ontwikkelen. De telgegevens worden ingevoerd in Dora, het digitale registratiesysteem van de FBE.

De beheergegevens worden door de uitvoerders ingevoerd in Dora. Doordat de FBE is overgegaan op dit digitale registratiesysteem, zullen de beheergegevens eerder beschikbaar zijn dan in het verleden.

Voor de landbouwschade zullen de gegevens over de getaxeerde schade in het kader van de regeling tegemoetkoming in de faunaschade, de belangrijkste indicatie blijven. Er zijn bezuinigingen doorgevoerd op het budget dat beschikbaar is voor de tegemoetkomingen. Naast het eigen risico dat al langer bestond, is een behandelbedrag van 300 euro ingevoerd. Verder is een limiet gesteld aan het budget dat beschikbaar is voor tegemoetkomingen voor schade aangericht door ganzen in de zomerperiode. Als gevolg van deze maatregelen zullen minder agrariërs een beroep (kunnen) doen op de regeling en zal de getaxeerde schade een minder goede afspiegeling zijn van de opgetreden schade.

Voor de overige schade blijven de samenwerkende partijen in de regiogroepen de belangrijkste gegevensbron.

11.4

Toestemming voor gebruik van de ontheffingen

De Faunabeheereenheid kan bij het verlenen van toestemming voor het gebruik van de aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffingen, voorwaarden stellen betreffende de uitvoering en de rapportage over de uitvoering.

Aan de Faunabeheereenheid verbonden partijen verkrijgen - op aanvraag - toestemming voor het gebruik van aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffingen. Daarbij gelden de volgende regels: De Faunabeheereenheid geeft toestemming voor gebruik van haar ontheffingen voor afschot op landbouwgrond en in natuur- en recreatiegebieden vanaf 15 februari/1 maart tot 1 november (zie 12.1 onder 4) en ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen in de winterperiode (zie 12.2) aan jachthouders⁴ (voor het eigen jachtveld van de jachthouder). De Faunabeheereenheid kan besluiten om toestemming te geven aan de grondgebruiker of de WBE:

- indien de grondgebruiker niet zelf de jacht heeft verhuurd aan de jachthouder of
- indien de jachthouder aangeeft niet verantwoordelijk te willen zijn voor de schadebestrijding.

Toestemming voor gebruik van de overige ontheffingen wordt, zover de ontheffing van toepassing is op hen, op aanvraag gegeven aan grondgebruikers, jachthouders, jachtaktehouders, beheerders, WBE's en gemeenten van Zuid-Holland.

Niet aan de Faunabeheereenheid verbonden partijen verkrijgen, onder dezelfde voorwaarden als hiervoor beschreven voor de aan de FBE verbonden partijen, toestemming voor het gebruik van aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffingen.

- indien de grondgebruiker niet zelf de jacht heeft verhuurd aan de jachthouder of
 - indien de jachthouder aangeeft niet verantwoordelijk te willen zijn voor de schadebestrijding.
- Toestemming voor gebruik van de overige ontheffingen wordt, zover de ontheffing van toepassing is op hen, op aanvraag gegeven aan alle grondgebruikers, jachthouders, jachtaktehouders, beheerders, WBE's en gemeenten van Zuid-Holland.

⁴ Het begrip "jachthouder" is gedefinieerd in de Flora- en faunawet in de artikelen 1, 33 en 34.

12

Gunstige staat van instandhouding

12.1 Flora- en Faunawet

Voor zover het inheemse soorten betreft is één van de voorwaarden voor het verlenen van een ontheffing op basis van artikel 68 Ffw dat de ‘gunstige staat van instandhouding’ van de betrokken soort niet in het geding mag komen. Voor soorten die niet beschermd zijn, is de gunstige staat van instandhouding geen relevant aspect.

De staat van instandhouding is in de Europese Habitatrichtlijn als volgt omschreven:

“het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van de soort op het in artikel 2 (van de Habitatrichtlijn) bedoelde grondgebied” (artikel 1).

De staat van instandhouding van een soort wordt overeenkomstig artikel 2 van de Habitatrichtlijn als gunstig beschouwd indien:

- uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van het natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven;
- en het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden;
- en een voldoende grote oppervlakte habitat aanwezig is en waarschijnlijk zal blijven bestaan om populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Om de staat van instandhouding van een soort te kunnen beoordelen moeten dus zowel lokale (populatiedynamica, habitatgrootte en kwaliteit) als regionale (verspreiding en samenhang van populaties, totale habitatbehoefte) indicatoren in de oordeelsvorming worden meegenomen. In dit faunabeheerplan ganzen Zuid-Holland wordt de gunstige staat van instandhouding op provinciaal niveau gewogen.

Voor een beschrijving van de populatiedynamiek, het natuurlijk habitat en het natuurlijk verspreidingsgebied van de verschillende ganzensoorten verwijzen we naar het faunabeheerplan ganzen opgesteld in 2010 door Lensink et al.

Zuid-Holland (en Nederland) maakt geen deel uit van het natuurlijke verspreidingsgebied van de kolgans en Canadese gans als broedvogel. Broedende ganzen van deze soorten zijn in Nederland een door de mens geïnduceerd fenomeen. Op basis hiervan zou een nulstand mogelijk zijn zonder dat de gunstige staat van instandhouding wordt aangetast.

De nijlgans, soepgans en Indische gans behoren niet tot de inheemse fauna. De ‘gunstige staat van instandhouding’ is voor deze soort geen relevant aspect als het gaat om maatregelen die leiden tot een afname van de soort.

Brandganzen vormen een geval apart. Brandganzen hebben nooit in Nederland gebroed en de populatie bestaat uit ontsnapte vogels en hun nakomelingen, maar er zijn waarschijnlijk ook vogels in de populatie die zich hier door uitbreiding van hun areaal hebben gevestigd. Er is ook uitwisseling van (mannelijke) vogels die hier zijn geboren en later in arctische gebieden gaat broeden (Van der Jeugd 2012).

Grauwe ganzen leven van oorsprong in moerasgebieden. Door de intensivering van de landbouw is het voor de grauwe gans zeer aantrekkelijk om buiten de moerasgebieden te foerageren, vanwege de aanwezigheid van mals gras op agrarische percelen. In Zuid-Holland komen in de veenweidegebieden verspreid grotere en kleinere moerascomplexen voor. Daarnaast liggen in de regio Noordelijke Delta buitendijks terreinen met een moerascomponent. Ook in de Biesbosch zijn dergelijke terreinen aanwezig. Indien grauwe ganzen uitsluitend in deze gebieden zouden leven zou de omvang van de populatie in Zuid-Holland aanmerkelijk kleiner zijn. Hierin zijn drie aspecten van belang:

- de oppervlakte opgroei gebied voor ouders met jongen;
- de oppervlakte grasland om in de winter te foerageren;
- de oppervlakte moeras (riet) voor tweede en derdejaars vogels om tijdens de rui op te foerageren.

Deze drie parameters bieden een handvat voor het aantal ganzen dat binnen de grenzen van verschillende natuurgebieden drie kritieke perioden kan overleven. Analyses van ouderparen met jongen in een aantal broedgebieden in het oosten van het land hebben geleerd dat een paar met jongen één tot twee hectare grasland nodig heeft om het broedseizoen succesvol af te sluiten (Schekkerman *et al.* 1999, Van der Jeugd *et al.* 2006, Boudewijn *et al.* 2006). Deze graslanden liggen binnen korte afstand van de broedplaatsen dan wel binnen korte afstand van wateren waarheen ouders met jongen kort na het uitkomen heen zijn getrokken. Op agrarisch grasland kunnen maximaal 11 grauwe ganzen/ha overleven en op natuurgrasland ongeveer 1,5-2,5 grauwe ganzen/ha (Lensink *et al.* 2010). Een grauwe gans heeft 0,1 ha moeras nodig als ruigebied. De ganzen gebruiken niet het volledige moeras. Ze vreten zich vanaf het open water een weg het moeras in. De randlengte is hierin een belangrijke factor voor de mogelijkheden voor de grauwe gans.

De natuurlijke populatieomvang in Zuid-Holland wordt op basis van de oppervlakte ‘natuurgebied’ en de draagkracht van deze terreinen geschat op 1.500-2.000 paren. Het huidige aantal en ook de streefpopulatie ligt daar ver boven. Het huidige aantal heeft de potentie om nog verder toe te nemen..

In de Vogelrichtlijn wordt gesproken over vervuiling en verslechtering van het woongebied van vogels. Een beoordeling of maatregelen zulks tot gevolg hebben, geschiedt binnen een beoordeling of maatregelen geen afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding (Raad van State, zaak 200708697/1, 2 juli 2008).

De maatregelen die in het kader van het faunabeheerplan worden voorgesteld, hebben beperkt invloed op het habitat van de soort. Afschot, vangen en het bewerken van nesten hebben geen invloed op de habitat. Sommige locatie-specifieke maatregelen hebben juist het doel om de habitat te verslechteren. Hiermee wordt bereikt dat de groei wordt geremd en dat de draagkracht en daarmee de maximaal mogelijke populatie wordt verkleind.

Het beperkte afschot van wintergasten heeft slechts geringe invloed op de populatiehoogte van de wintergasten en de gunstige staat van instandhouding is niet in het geding. De instandhoudingsdoelen voor de overwinterende grauwe gans, kolgans en brandgans liggen (ruimschoots) onder de huidige aantallen van deze soorten.

12.2

Natuurbeschermingswet 1998

De bescherming van gebieden is geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998. Daarbij gaat het om:

- Natura 2000-gebieden;
- Beschermde Natuurmonumenten.

Een aanzienlijk deel van de Beschermde Natuurmonumenten ligt binnen de begrenzing van Natura 2000-gebieden. De aanwijzingsbesluiten Beschermd Natuurmonument zijn in deze gevallen in die van Natura 2000-gebieden opgenomen. Bij strijdigheid in doelen prevaleren die van Natura 2000.

Voor alle Natura 2000-gebieden zijn aanwijzingsbesluiten beschikbaar. Voor tien gebieden zijn voor één of meer soorten instandhoudingsdoelen voor broedvogels geformuleerd en voor twaalf gebieden instandhoudingsdoelen voor niet-broedvogels. Ganzen vallen onder de niet-broedvogels (tabel 12.1).

De getallen voor de instandhoudingsdoelen in onderstaande tabel 12.1 hebben betrekking op de draagkracht als foerageergebied voor niet-broedvogels, en zijn dus te beschouwen als seizoensgemiddelde van het winterseizoen. Daarnaast hebben gebieden een functie als slaap- en broedplaats. De Natura 2000 documenten doen geen uitspraken over doelen wat betreft broedplaatsen. Als een gebied als slaapplek genoemd wordt, betekent dit dat er vaak veel meer dieren overnachten dan dat er kunnen foerageren. Het Krammer en Volkerak biedt op piekmomenten een slaapplek aan ongeveer 23.000 grauwe ganzen.

De Duinen van Goeree en Kwade Hoek bieden slaapplek voor 32.400 brandganzen in het winterseizoen. Voor de grauwe gans, brandgans en dwerggans is het Haringvliet een slaapplek met regionale werking, dieren uit aangrenzende WBE's overnachten hier. Het zelfde geldt voor het Hollands Diep voor de kolgans. De Biesbosch heeft een belangrijke functie als slaapplek voor brandganzen en kolganzen. Er overnachten ongeveer 4.900 brandganzen en 32.400 kolganzen op piekmomenten. Nieuwkoop & De Haeck is vooral een slaapplek voor kolganzen waar tot 3.000 dieren kunnen verblijven.

Tabel 13.1 Overzicht van Natura 2000-gebieden en de instandhoudingsdoelen voor niet-broedende ganzen (seizoensgemiddelde) in Zuid-Holland.

	Grauwe gans	Brandgans	Kolgans	Rotgans	Dwerggans
Grevelingen	630*	1.900*	140	1.700*	0
Krammer en Volkerak	2.100*	1.100*	0	160*	0
Duinen Goeree en Kwade Hoek	240*	110*	0	0	0
Haringvliet	6.600*	14.800*	400*	0	20*
Hollands Diep	1.200*	160*	660*	0	0
Oude land van Strijen	0	1.500	1.500	0	30
Biesbosch	2.300*	870*	1.800*	0	0
Donkse Laagten	0	(0)*	830*	0	0
Zouweboezem	0	0	0	0	0
De Wilck	0	0	0	0	0
Broekvelden, Vettenbroek, Polder Stein	0	0	0	0	0
Nieuwkoop & de Haack	0	0	(0)*	0	0

* Gebieden hebben ook een functie als slaapplea

Waar het gaat om ingrijpen in de huidige populaties standganzen in Zuid-Holland zijn drie typen maatregelen beschikbaar, met ieder eigen effecten op de omgeving:

- nestbehandeling;
- afschot;
- vangst in de ruiperiode.

Nestbehandeling, afschot en vangen van ruiende vogels kunnen tot verstoring van broedende soorten leiden die in Natura 2000-gebieden een instandhoudingsdoel kennen.

Nestbehandeling

Grauwe ganzen broeden relatief vroeg als de meeste van de relevante soorten nog niet actief zijn. Canadese gans, brandgans en kolgans zijn wat later met een grotere kans op overlap met andere soorten. De Indische gans is de meest late soort uit het rijtje. Nijlgans en soepgans kennen een grote spreiding in eileg, maar beginnen beide relatief vroeg (tabel 4.1). Of er werkelijk verstoring zal optreden, wordt sterk bepaald door de lokale situatie. Overleg met de beheerders is hier essentieel.

De instandhoudingsdoelen voor de overwinterende grauwe gans, kolgans en brandgans liggen (ruimschoots) onder de huidige aantallen van deze soorten.

Afschot

Voor overwinterende grauwe gans, kolgans en brandgans wordt de landelijke staat van instandhouding als 'gunstig' beoordeeld. Voor grauwe gans ligt het huidige aantal vogels in de betrokken Natura 2000-gebieden ruim boven de aantallen die genoemd zijn in het aanwijzingsbesluit. Hetzelfde geldt voor de overwinterende brandganzen in het Deltagebied. Van beide soorten zijn de aantallen die genoemd zijn in de aanwijzingsbesluiten afgeleid van tellingen van vogels aan het begin van de 21^e eeuw. In de wintermaanden overtreft het aantal wintergasten het aantal standganzen verre.

Vangst in de ruiperiode

Vangen van ganzen is in de periode dat ze hun slagpennen ruien relatief eenvoudig, omdat ze dan niet kunnen vliegen. Binnen Natura 2000-gebieden ruien adulten met jongen en subadulten. Of vangst van deze groepen leidt tot (ongewenste) verstoring van Natura 2000 broedvogels, wordt sterk bepaald door de lokale situatie, maar is op voorhand niet onmogelijk. Indien goed voorbereid, is vangen op een locatie een eenmalige actie waarbij kwetsbare plekken eenvoudig kunnen worden ontzien.

Literatuur

- Baveco, J.M., D. Kleijn, H.J. de Lange, D.R. Lammertsma, B. Voslamber en Th.C.P. Melman, 2013. Populatiemodel voor Grauwe Gans; enkele scenarioberekeningen voor aantalsregulatie. Alterra-rapport 2445, Alterra Wageningen-UR.
- Bekhuis J, F. Hustings, R.G. Bijlsma, A.J. van Dijk, R. Lensink & F.J.A. Saris 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2000. Avifauna van Nederland, dl II, Algemene en schaarse soorten. KNNV/Ger Meesters, Utrecht.
- Black J. 1997. Barnacle Goose *Branta Leucopsis*. BWP update. 1(3): 175-182.
- Boele A., van Bruggen J., Hustings F., Koffijberg K., Vergeer J.W. & Plate C.L. 2014. Broedvogels in Nederland in 2012. Sovon-rapport 2014/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Bos, D. en Van Belle, J., 2014. Monitoring onderwerpen oogstresten met een vogeldetector radar. A&W-rapport 1977. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwalden.
- Brouwer E. & T. van den Broek 2010. Ganzen brengen landbouw naar het ven. De Levende Natuur, jaargang 111-1: 60-62.
- Brown L.H., E.K. Urban & K. Newman 1982. Birds of Africa, vol. I. Academic Press, Londen.
- Cramp S. & K.E.L. Simmons 1978. Handbook of the birds of the Western Palearctic, volume I. Oxford University Press, Oxford.
- De Boer V. & H. van der Jeugd 2007. Zomerganzen in het Deltagebied in 2007. Rapport 2007/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- De Lange H. J., D. R. Lammertsma, H. Keizer-Vlek & M. De Haan. De Invloed van watervogels op de bacteriologische zwemwaterkwaliteit. Stowa 2013-12, Amersfoort.
- Den Hollander H. J. & A. Visser 2011. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011: Resultaten en aanbevelingen, CLM 770-2011, Culemborg.
- Ebbing B.S. 1991. The impact of hunting on mortality rates and spatial distribution of geese wintering in the western palearctic. *Ardea* 79: 197-210.
- Ebbing B.S., P.W. Goedhart, M. Kiers en H. Naeff 2014. Betrouwbaarheid van aantalsschattingen van schadeveroorzakende watervogelsoorten. Deel 2 Watervogels. Alterra-rapport 2427, Wageningen.
- FBE Zuid-Holland 2007. Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland vanaf 2007. Rapport, Faunabeheereenheid Zuid-Holland, Dordrecht.
- FBE Noord-Holland 2013. Verzoek tot het doen van aanwijzing en ontheffing voor het vangen en doden van ganzen in het kader van vliegveiligheid. Brief aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. 16 december 2013, Haarlem.
- Ganzenakkoord, 2013. Gereedschapskist: maatregelen voor het verminderen van schade door ganzen in de zomerperiode.
- Gerritsen G.J. 2001. Zomerconcentraties van ruim 1.000 Nijlganzen *Alopochen aegyptiacus* in Zwolle. *Limosa* 74: 27-28.

- Gijsbertsen J. & Teunissen W.A. 2013. Broedsucces weidevogels en vossenpredatie. Sovon-rapport 2013/77. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Guldemon, J.A. & Roog, M. 1980. Broedgeval Kolgans *Anser a. albifrons* (Scopoli) in Nederland. Watervogels 5: 148-151.
- Guldemon, A. en A. den Hollander, 2011. Pilot gansveilig Schiphol: ganzen en graan. Monitoring ganzen en animo. CLM Onderzoek en Advies, CLM 750-2011.
- Guldemon, J.A, P.J. Rijk m.m.v. H.J. den Hollander, 2012. Doorrekenen ganzenscenario G-7 en IPO. CLM Onderzoek en Advies & LEI Wageningen-UR.
- Guldemon, J.A., H.J. den Hollander, E.A.P. van Well & D.D.J. Keuper 2013. Kosten en baten voor de landbouw van schadesoorten. CLM Onderzoek en Advies, 813-2013, Culemborg.
- Hamans & Van Melick (2010) Eindrapportage overzomerende grauwe ganzen in het Midden-Limburgse maasplassengebied. Arvalis.
- Hestbeck J.B. 1994. Survival of Canada geese banded in winter in the Atlantic Flyway. J. Wildlife Manage. 58 (4): 748-756.
- Hornman M. & van Winden E. 2013. Verspreiding van ganzen in Nederland en de afzonderlijke provincies in 2007-2012 in relatie tot opvangbeleid. Sovon-rapport 2013/35. Sovon Vogelonderzoek, Nijmegen.
- Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., Kleefstra R., van Winden E., Sovon Ganzen en Zwanengroep & Soldaat L. 2013. Watervogels in Nederland 20011/2012. Sovon rapport 2013/66. RWS-rapport BM 13.27. Sovon Vogelonderzoek, Nijmegen.
- Hustings M.F.H., R.G.M. Kwak, M.J.S.M. Reijnen & P.F.M. Opdam 1984. Handboek vogelinventarisatie. Natuurbeheer in Nederland dl 3. Pudoc/Vogelbescherming, Wageningen.
- Jonker, R.M., M.W. Kuiper, L. Snijders, S.E. Van Wieren, R.C. Ydenberg, H.H.T. Prins. Divergence in timing of parental care and migration in barnacle geese. Behavioral Ecology 22(2): 326-331.
- Jonkvorst, R.J. en R. Lensink 2010. Fauna-effectenrapportage Ontwerpbestemmingsplan Vlinderstrik: Naar uitsluiting van verhoogde risico's voor het vliegverkeer van en naar Rotterdam The Hague Airport. Bureau Waardenburg, rapport 10-139, Culemborg
- Kear J. 1989. Men and waterfowl. Poyser, London.
- Kleijn, D., J. van der Hout, H.A.H. Jansman, D. Lammertsma en T.C.P. Melman, 2011. Brandganzen en Kleine Mantelmeeuwen van in het Wormer- en Jisperveld. Effecten op weidevogels. Alterra, rapport 2293, Wageningen.
- Kleijn D. & D. Bos 2009. Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten; deelrapport 11 effect van brandganzen op broedende weidevogels. Alterra, rapport 1772, Wageningen.
- Kleijn D., E. van Winden, P. Goedhart & W. Teunissen 2009a. Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten; deelrapport 10. Hebben overwinterende ganzen invloed op de weidevogelstand?. Alterra, rapport 1771, Wageningen.
- Kleijn, D., H.A.H. Jansman, J.G. Oord en B.S. Ebbinge, 2009b. Effectiviteit verjaagmethoden in foerageergebieden met speciale aandacht voor verjaging met ondersteunend afschot. Alterra, rapport 1792, Wageningen.
- Kleijn, D., J. van der Hout, B. Voslamber, Y. van Randen en T.C.P. Melman, 2012. In Nederland broedende Grauwe ganzen - Ontwikkelingen in landbouwkundige schade en factoren die hun ruimtegebruik beïnvloeden. Alterra, rapport 2343, Wageningen.
- Kraakman, T., A. Guldemon, A. den Hollander, 2011. Pilot Gansveilig Schiphol. Eindrapportage. LTO Noord, CLM Onderzoek en Advies, Haarlem/Culemborg.
- Landelijke technische werkgroep zomertelling ganzen 2012. Protocol zomertelling ganzen: Gezamenlijk protocol voor provinciale zomertellingen van ganzen.

- Lensink R., P. W. van Horssen & J. de Fouw 2010. Faunabeheerplan zomerganzen Zuid-Holland Hoofddocument bij zeven regioplannen, rapport 09-115, Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink R. 1996a. De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna: verleden, heden en toekomst. *Limosa* 69: 103-130.
- Lensink R. 1996b. Vreemde vogels onder de Nederlandse avifauna: verleden, heden en wat voor een toekomst. *Vogeljaar* 44: 145-164.
- Lensink R. 1998a. Leidt de Soepgans *Anser anser forma domestica*, als afstammeling van de Grauwe Gans *Anser anser*, een eigen bestaan in Nederland? *Limosa* 70: 49-56.
- Lensink R. 1998b. Gevleugelde exoten, vloek of zegen? *De Levende Natuur* 99: 6-11.
- Lensink R. 2002a. Soepgans *Anser anser forma domestica*. p. 100-101 in SOVON (red.) Atlas van de Nederlandse broedvogels. De Nederlandse fauna, dl V. Naturalis/KNNV, Leiden, Utrecht.
- Lensink R. 2002b. Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*. p. 180-109 in SOVON (red.) Atlas van de Nederlandse broedvogels. De Nederlandse fauna, dl V. Naturalis/KNNV, Leiden, Utrecht.
- Lensink R. 2002c. Grote Canadese gans *Branta canadensis*. p. 104-105 in SOVON (red.) Atlas van de Nederlandse broedvogels. De Nederlandse fauna, dl V. Naturalis/KNNV, Leiden, Utrecht.
- Lensink R. & P.W. van Horssen 2002. Indische gans *Anser indicus*. p. 102-103 in Sovon (red.) Atlas van de Nederlandse broedvogels. De Nederlandse fauna, dl V. Naturalis/KNNV, Leiden, Utrecht.
- Lensink R., R.R. Smits, D. Beuker & R.J. Jonkvorst 2008. Vliegbewegingen van grauwe ganzen en andere vogelsoorten over de banen van Schiphol. Rapport 08-144. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink R. & T.J. Boudewijn 2013. Ganzenbeheerplan omgeving Schiphol. Bureau Waardenburg rapport 12-033, Culemborg.
- Lensink R., G. Ottens & T. van der Have 2013, Vreemde vogels in de Nederlandse vogelbevolking: een verhaal van vestiging en uitbreiding, Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Lensink, R., R.C.W. Strucker en D. Beuker, 2014. Effectiviteit verschillende regiems van verjaging en afschot in relatie tot schade aan akkerbouwgewassen in de Hoekse Waard 2012-2013. Rapport 14-022 Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Loonen M., & C.N. de Vries 1995. De grauwe gans *Anser anser* als standvogel in Zuidwest-Nederland. *Limosa* 68: 11-14.
- Majoor, F. & B. Voslamber 2013. Resultaten van het kleurringen van Nijlganzen en Grote Canadese Ganzen, Sovon-rapport 2013/74, Nijmegen.
- Meininger P.L. & N.D. van Swelm 1994. Brandganzen *Branta leucopsis* als broedvogel in het Deltagebied. *Limosa* 67: 1-5.
- Melman, T.C.P., H.J. de Lange en A.P.P.M. Clerkx 2011. QuickScan effectiviteit van het weren en verjagen van ganzen, Alterra, rapport 225, Wageningen.
- Mostert K. & J. Willemsen 2008. Werkatlas verspreiding zoogdieren in Zuid-Holland 2000-2008. Rapport, Stichting Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland, Delft.
- Mowbray T.B., C.R. Ely, J.S. Sedinger & R.E. Trost 2002. Canada goose *Branta canadensis*. *Birds of North America* no. 682 (A. Poole & F. Gill eds.). Birds of North America, Inc., Philadelphia, PA.
- Oord, J.G. 2007. Handreiking Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht.
- Ouweneel G.L. 2001. Snelle groei van de broedpopulatie Brandganzen *Branta leucopsis* in het Deltagebied. *Limosa* 74: 137-146.
- Schekkerman H. 2012. Aantalsschattingen van broedende ganzen in Nederland: een evaluatie en kwantificering van de onzekerheidsmarges. Sovon-rapport 2012/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- Schekkerman H., C. Klok, B. Voslamber, C. van Turnhout, F. Willems & B.S. Ebbinge 2000. Overzomerende grauwe ganzen in het noordelijk Deltagebied. Rapport 139, Alterra/SOVON, Wageningen/Beek-Ubbergen.
- Smits, RR & R. Lensink 2014. Analyse vogels & vliegveiligheid vliegveld Lelystad - Bijdrage in het MER 2014. Rapport 13-220 Bureau Waardenburg, Culemborg.
- SOVON 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels. De Nederlandse fauna, dl V. Naturalis/KNNV, Leiden, Utrecht.
- Sovon 2013. Vogelbalans 2013: Thema Ganzen. Nijmegen.
- Snow D. & Perrins C. 1998. Birds of the Western Palearctic; consice edition vol. 1. Oxford University Press, Oxford.
- Stahl, J., L. van den Bremer, H. Schekkerman, V. de Boer & B. Voslamber 2013. Beheer van zomerganzen in de provincie Utrecht, Sovon-rapport 2013/28, Nijmegen.
- Tanger D. & B. Voslamber 2011. Ruitrek van Canadese Ganzen over Nederland in relatie tot de veiligheid rond vliegvelden. De Grauwe Gors 2011-3: 135-137.
- Teixeira R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.
- Terlouw, R.J.S & D. Buisman, 2011. De grauwe gans in de Krimpenerwaard, actuele aantalonwikkeling en prognose toekomst perspectief.
- Teunissen W.A., Schekkerman H. & Willems F. 2005. Predatie bij weidevogels; op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. SOVON-onderzoeksrapport 2005/11., SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Tolkamp W. & J.A. Guldmond 2007. Integrale ganzentelling Zuid-Holland 2007, resultaten en aanbevelingen. Rapport. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Tolkamp W. & J.A. Guldmond 2008. Integrale ganzentelling Zuid-Holland 2008, resultaten en aanbevelingen. Rapport. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Tolkamp W. & J.A. Guldmond 2009. Integrale ganzentelling Zuid-Holland 2009, resultaten en aanbevelingen. Rapport. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Tolkamp W., H. Kloen & A. Guldmond 2010. Naar een gansveilig Schiphol; mogelijkheden voor aangepaste teeltregelingen. Rapport 730-2010. CLM Onderzoek en Advies, Culemborg.
- Van der Jeugd H.P. 2012. Populatiodynamische parameters van brandganzen in Nederland. Vogeltrekstation rapport 2012-02. Vogeltrekstation, Wageningen.
- Van der Weide M. & M. Rijks 2013. Ganzenakkoord: Gereedschapskist Maatregelen voor het verminderen van schade door ganzen in de zomerperiode.
- Van den Bergh L.M.J. 1991. De Grauwe Gans als broedvogel in Nederland. Rapport 91/1, RIN, Arnhem.
- Van der Zee, F.F., R.H.M. Verhoeven & D. Melman 2009. Evaluatie opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Rapport DK nr.2009/dk120.
- Van Dijk J., H. van der Kooij, M. Lok, P. Meiniger, J. van der Straaten & P. Vink 1981. Randstad en broedvogels. Gianotten, Tilburg.
- Van Eerden M.R., M.J.J.E. Loonen & M. Zijlstra 1997. Moulting greylag geese *Anser anser* defoliating a reed marsh *Phragmites australis*: seasonal constraints versus long-term commensalism between plants and herbivores. p. 239-264 in M. Van Eerden. Patchwork. PhD, University of Groningen, Groningen.
- Van der Jeugd H., B. Voslamber, C. van Turnhout, H. Sierdsema, N. Feige, J. Nienhuis & K. Koffijberg 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Rapport 2006/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van der Jeugd H. & V. de Boer 2006. Zomerganzen in het Deltagebied in 2006. Rapport 2006/12, SOVON, Beek-Ubbergen.

- Van der Jeugd H.P., G. Eichhorn, K.L. Litvin, J. Stahl, K. Larsson. A.J. van der Graaf & R.H. Drent 2009. Keeping up early springs: rapid range expansion in an avian herbivore incurs a mismatch between reproductive timing and food supply. *Global Change Biology*. 15 (5): 1057-1071.
- Van der Kaaden, J. 2014 Beleidskader ganzen, Provincie Zuid-Holland.
- Van Horssen P.W. & R. Lensink 2000. Een snelle toename van de Indische gans *Anser indicus* in Nederland. *Limosa* 73: 97-104.
- Van Liere, D.M., M.J.J.E. van Loonen en N.J.M. van Eekeren, 2006. Grauwe ganzen leren gras te mijden. Projectrapportage voor het jaar 2005 in opdracht van het Faunafonds, Dordrecht.
- Van Liere et al. 2009. Feeding preferences in Greylag Geese and the effect of activated charcoal. *Journal of wildlife management* 73, 924-931.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2004. Watervogels in Nederland 2001/2002. Rapport 2004/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2004. Watervogels in Nederland 2002/2003. Rapport 2004/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2006. Watervogels in Nederland 2003/2004. Rapport 2006/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2007. Watervogels in Nederland 2004/2005. Rapport 2007/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2008. Watervogels in Nederland 2005/2006. Rapport 2008/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., E. van Winden, K. Koffijberg, R. Kleefstra, G. Ottens, B. Voslamber & Ganzenwerkgroep 2009. Watervogels in Nederland 2006/2007. Rapport 2009/01. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Van Turnhout C., B. Voslamber, F. Willems & G. van Houwelingen 2003. Trekgedrag en overleving van Grauwe Ganzen *Anser anser* in de Ooijpolder. *Limosa* 76: 117-122.
- Visser A. & H.J. den Hollander 2012. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011: Resultaten en aanbevelingen, CLM 802-2012, Culemborg.
- Visser A. & D.D.J. Keuper 2013. Integrale telling Zomerganzen Zuid-Holland 2011: Resultaten en aanbevelingen, CLM 837-2013, Culemborg.
- Visser, D. 2014. Zonnigere toekomst voor de zomerganzen? Diervriendelijke methodes om schade door zomerganzen in Nederland te verminderen en te voorkomen en het huidige beleid en uitvoering in de 12 provincies. In *Holland/Dierenbescherming*, Den Haag.
- Voskamp, P.W., Grauwe ganzen in Limburg, 2006. Stageverslag RU Nijmegen.
- Voslamber B., M. Zijlstra, J.H. Beekman & M.J.J.E. Loonen 1993. De trek van verschillende populaties grauwe ganzen *Anser anser* door Nederland: verschillen in gebiedskeuze en timing in 1988. *Limosa* 66: 89-96.
- Voslamber B. 2005a. Aantal broedende ganzen in de provincie Zuid-Holland in 2005. Rapport 2005/15. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Voslamber B. 2005b. Aantal broedende ganzen in de provincie Zeeland in 2005. Rapport 2005/14. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Voslamber, B. 2010. Pilotstudie Grauwe Ganzen (*Anser anser*) De Deelen, 2007-2010; onderzoek naar het uitrasteren van een broedpopulatie Grauwe Ganzen met als doel de populatie te

- beperken en landbouwschade te verminderen. SOVON-onderzoeksrapport 2010/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Voslamber B. 2011. Canadese Ganzen in Groningen: herkomst ruiende vogels. De Grauwe Gors 2011-3: 128-134
- Voslamber B., J.L. Mulder & L. van den Bremer 2012. Invloed van de vos op het broedsucces van Grauwe Ganzen; een pilotstudie in de Gelderse Poort. Zoogdiervereniging rapportnummer 2013.14. Sovon rapport 2012/42. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen, Mulder-Natuurlijk, de Bilt en de Zoogdiervereniging, Nijmegen.
- Voslamber B., Maartense K., Kleefstra R., de Boer V. & Stahl J. 2013. Effectiviteit van opvanggebied voor zomerganzen bij Tetjehorn. Sovon-rapport 2013/70, Nijmegen.
- Webster, P. 2012. Bathing Waters – Implementing the rBWD. Presentatie EPA 2012 National Water Event.
- Zijlstra M., M.J.J.E. Loonen, M.R. van Eerden & W. Dubbeldam 1991. The Oostvaardersplassen as a key moulting site for Greylag Goose *Anser anser* in western Europe. Wildfowl 42: 45-52.

Digitale bronnen

- Geese.org, 2014. URL: www.geese.org/Ganzen/index.jsp. Geraadpleegd juni 2014.
- Stichting Natuurbescherming Vlinderstrik, 2014. Homepage. URL: <http://www.vlinderstrik.net>. Geraadpleegd op: 12-6-2014
- LTO, 2008. Schadevergoeding voor ganzen. URL: <http://www.lto.nl/zoeken/10819804/Schadevergoeding-voor-ganzen>. Geraadpleegd op: 18-12-2013

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700
F 0345 470 799

www.clm.nl